

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS TEORIJOS IR PEDAGOGIKOS KATEDRA

ARTŪRAS MIŠKINIS

Muzikos pedagogikos
Magistrantūros studentas

**VIII – X KLASIŲ
MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO
VYKDYMO TYRIMAI**

MAGISTRO DARBAS

**Mokslinis vadovas
prof. habil.. dr. Eduardas Balčytis**

Šiauliai, 2006

VIII – X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI

TURINYS

ĮVADAS	3
1. MUZIKINIO UGDYMO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE TEORINIAI PAGRINDAI	6
1.1. Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir uždaviniai įvairių mokslininkų darbuose	6
1.2. Muzikinio ugdymo programos ir standartai	11
1.3. Muzikinio ugdymo principų atsispindėjimas viduriniųjų klasių vadovėlių turinyje	14
2. VIII KLASĖS MUZIKOS VADOVĖLIO TURINIO ANALIZĖ	17
2.1. VIII klasės muzikos vadovėlio analizė	17
3. VIII-X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ VYKDYMO TYRIMAI	23
3.1. Statistinių tyrimų planas, organizavimas ir imties charakteristika	23
3.2. Mokių statistinio tyrimo rezultatai ir jų analizė	24
3.3. Mokytojų statistinio tyrimo rezultatai ir jų analizė	33
3.4. Ugdomojo eksperimentinio tyrimo organizavimas ir metodai	35
3.4.1. Ugdomojo eksperimento planas, tyrimo imties charakteristika	35
3.4.2. Ugdomojo eksperimento metodika	39
3.4.3. Ugdomojo eksperimento rezultatai	40
3.4.4. Eksperimentinė muzikinio ugdymo programa VIII klasei	42
3.4.5. Asmeninis vertinimo metodas	46
IŠVADOS	51
LITERATŪRA	53
PRIEDAI	

VIII – X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI

IVADAS

Anotacija. Šiame darbe yra tiriama, kaip vykdomas vadovėlių muzikinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokyklose VIII – X klasėse. Surinkti statistiniai ir eksperimentiniai duomenys Radviliškio rajono bendrojo lavinimo mokyklose, VIII – X klasėse parodė besimokančių mokinių muzikinių gebėjimų lygį

Temos aktualumas. Žmogus, perimdamas kultūrinę patirtį, niekada nėra pasyvus gavėjas; kartu jis yra tų vertybių kūrėjas. Žmogus gyvena kultūroje ir kultūra gyvena žmoguje. Visą žmonijos sukauptą kultūrinę patirtį individas perima per ugdymą, kuris yra svarbiausia žmonijos egzistencijos forma ir kurią reikia tobulinti, kad būtų gausinama geroji ugdomosios veiklos patirtis, kad šioji prisidėtų prie tikrosios ugdymo paskirties atskleidimo ir jos galimybių panaudojimo visų labui. S.Šalkauskis (1991) teigia, jog ugdomoji visuomenės sistema priklauso nuo jos kultūrinio lygmens, o pats kultūrinis visuomenės lygmuo – nuo pedagoginių išgalių. Švietimas – svarbiausia ugdymo funkcija, rengianti žmones bendrauti žodine ir nežodine forma. O mokykla, kurios pagrindinė funkcija yra švietimas – pagrindinė socializaciją veikianti jėga.

Industrinė visuomenė neužtikrina gerų sąlygų žmogaus dvasiai, kultūrai bręsti. Ji unifikuoja veiklą ir kultūrą, suprastina dvasinį gyvenimą. Kultūra prisimenama tada, kai pamatoma, kad visuomenėje jos pradeda stigti, kai atsiranda dvasinių, moralinių katastrofų, kurių atrodo buvo galima išvengti. Iliojaus universiteto profesorius R.A.Smitas (2000m.) teigia, kad kaip tik dėl subtilaus meninio jausmo stokos visuomenėje tarpsta nepageidaujami reiškiniai.

Muzikinis ugdymas yra viena iš svarbiausių žmogaus ugdymo ir jo raiškos sričių. Pasaulyje ieškoma efektyvių būdų, kaip patobulinti, paspartinti ugdomąjį procesą, perduodant žmonijos patirtį ateities kartoms. Kuriamos naujos didaktinės nuostatos, kurios leidžia mokiniams aiškiau, lengviau pažinti juos supantį pasaulį. Muzikinio ugdymo problemos buvo nagrinėjamos šimtmečiais. Šias problemas gvildeno ir sprendė įvairių pasaulio šalių ryškių asmenybių: E.Žak-Delkrozas, Z.Kodajus, K.Orfas, D.Kabalevskis, E.Gordanas bei kiti. Lietuvoje žymiausi muzikinio ugdymo puoselėtojai tai: E.Balčytis, A.Piličiauskas, Z.Rinkevičius, A.Katinienė, V.Krakauskaitė, E.Velička ir kiti domisi pasaulyje jau įsitvirtinusių muzikinio ugdymo sistemomis bei pritaiko jas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.

Mokant muzikos, esminga tai, kad mokiniai ne tik galėtų dainuoti, muzikuoti, klausytis muzikos, bet ir norėtų pažinti, įsisavinti muzikos meną. Sunkumai, su kuriais susiduria mokytojai, kyla dėl nežinojimo ką geba mokiniai. Dauguma mokyklose dirbančių muzikos mokytojų nežino, ko siekia ugdydami vaikus. Dažnai moko todėl, kad atitiktų ugdymo programas, išsilavinimo standartus ir kitokius vadovybės keliamus reikalavimus. Muzikinio ugdymo programoje ryškiai akcentuojamas vienas iš uždavinių – išaiškinti mokinių individualius muzikinius gebėjimus. Tad mokytojui keliamas uždavinys, kreipiantis į mokinių jausmus ir protą – išugdyti meilę muzikai, rengti juos įvairių muzikos kūrinių suvokimui ir vertinimui, išugdyti muzikinio mąstymo kultūrą ir plėtoti jų muzikinius gebėjimus.

Kokia padėtis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose? Turbūt ne paslaptis, kad ypač sunku ugdyti moksleivius, besimokančius bendrojo lavinimo mokyklose. Kompiuterių technologijų integracija, vakarų komercinės muzikos kultūros įtaka, menkavertės muzikinės produkcijos propagavimas, dažnai tebeprisitaikančios mokytojų kompetencijos stoka, muzikos dalyko nevertinimas pažymiais, prasta materialinė bazė tai aplinkybės, dėl kurių muzikinis ugdymas atsidūrė kritiškoje situacijoje. Dažnai dėl neteisingai parenkamų darbo metodų muzika yra pateikiama kaip mokslas, bet ne menas.

Kiekvienas muzikos mokytojas turėdamas tikslą ir žinodamas, ko siekia ugdydamas mokinius, turi žinoti ką geba ir žino mokinys, baigdamas vieną ar kitą mokymosi pakopą. Tai tema, kuri aktuali visiems muzikos mokytojams.

Tyrimo problema.

Ne visi muzikos mokytojai, dirbdami mokyklose, atsižvelgia į konkrečias mokymo sąlygas ir mokinių gebėjimus. Todėl tik kai kurie muzikos mokytojai tikslingai ir kūrybingai atrenka iš muzikos vadovėlių mokamąją medžiagą. Visgi trūksta tyrimų, kurie pagrįstų ar paneigtų vieno ar kito autoriaus darbų reikšmingumą. Tai iš ties aktuali šiandienos problema. Tokia tema pasirinkta todėl, kad mokykloje dirbu 18 metų ir niekada nesusimąščiau, kiek ir ką geba mano mokyklos mokiniai. Be to dar niekas nevykdė tokio tyrimo Radviliškio rajone. Pasirinkti E.Balčyčio vadovėliai todėl, kad rajono mokyklose kitokių nėra. Kiekvienas mokytojas mokykloje dirbdamas, atsirenka reikiamą medžiagą iš vadovėlių pagal save. Todėl vieni mokytojai daugiau kreipia dėmesį į vieną ar kitą veiklą. Vieni muzikinį ugdymą paverčia istorija, kiti klubine veikla, tretieji muzikos šventove. Taigi, magistro darbo problemišumą apibūdina konkretūs klausimai, reikalaujantys specialių tyrimų:

1) Kaip VIII – X klasių muzikos vadovėlių turinys vykdomas Radviliškio rajono mokyklose?

2) Kokie yra VIII – X klasių mokinių muzikiniai gebėjimai ir žinios.

3) Ar galima ugdomosios eksperimentinės programos metu įvykdyti vadovėlių esminį turinį ir pakelti moksleivius į reikiamą muzikinių gebėjimų lygį?

- **Tyrimo objektas.** Bendrojo lavinimo mokyklos VIII – X klasių muzikos vadovėlių turinys ir jo vykdymas.
- **Darbo tikslas.** Ištirti, kaip vykdomas VIII – X klasių muzikos vadovėlių turinys ir koks yra esamas muzikinių gebėjimų lygis, Radviliškio rajono bendrojo lavinimo mokyklose
- **Hipotezė.** Muzikos mokytojui dirbant kryptingai, sistemingai ir kūrybingai, galima įvykdyti vadovėlių esminį turinį ir tuo pakelti moksleivius į reikiamą muzikinių gebėjimų lygį.
- **Tyrimo bazė.** Tyrimas vykdomas 2004 – 2005 mokslo metais Radviliškio rajono bendrojo lavinimo mokyklose. Ugdomasis eksperimentas vykdomas Radviliškio Gražinos vidurinės mokyklos VIII a klasėje.

Uždaviniai:

1. Išstudijuoti mokslinę teorinę bei metodinę literatūrą apie muzikinį ugdymą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.
2. Išanalizuoti esamą VIII klasės muzikos vadovėlį ir jo turinį.
3. Ištirti muzikinio ugdymo dabartinę padėtį Radviliškio rajono bendrojo lavinimo mokyklose VIII – X klasėse.
4. Pravesti ugdomąjį eksperimentą Radviliškio miesto Gražinos vidurinės mokyklos VIII-oje a klasėje.
5. Atlikti tyrimų ir eksperimento rezultatų analizę, parengti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai.

Darbui atlikti bus taikomi šie tyrimo metodai:

1. Teoriniai: filosofinės, psichologinės, pedagoginės ir kitos mokslinės bei metodinės literatūros, švietimo muzikinio ugdymo programų, interneto duomenų bazės šia tema analizė.
2. Empiriniai: muzikinių žinių ir gebėjimų nustatymo anketos testai-klausimynai.
3. Ugdomasis eksperimentas.
4. Statistiniai.

Tyrimo eiga

- 2004 m. rugsėjo – 2005m. sausio mėn. buvo analizuojama psichologinė, metodinė ir pedagoginė literatūra. Atitinkamos literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, tikslus, uždavinius ir magistro darbo planą.
- 2004 m. rugsėjo mėn. pradėtas ugdomasis eksperimentas, kuriuo metu nustatomas mokinių muzikinių gebėjimų ir žinių skersinis pjūvis. Ruošiama eksperimento metodika.
- 2005 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais atlikta apklausa rajono mokyklų muzikos mokytojams. Toliau studijuota reikiama literatūra moksliniam darbui.
- 2005 m. gegužės mėn. buvo paruošta anketa VIII -X klasėms ir atliktas tyrimas. Toliau studijuota mokslinė literatūra.
- 2005 m. birželio mėnesį baigtas ugdomasis eksperimentas.
- 2005 m. birželio, liepos, rugpjūčio mėnesius buvo atlikta VIII klasės vadovėlio analizė.
- Nuo 2005 m. rugsėjo mėnesio iki 2006 m. balandžio mėnesio buvo atliekama tyrimo duomenų ir eksperimento statistinė analizė.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Pirmą kartą Radviliškio rajono bendro lavinimo mokyklose buvo atliktas nuoseklus tyrimas, kaip vykdomas VIII – X klasių vadovėlių turinys ir koks šių klasių mokinių muzikinių gebėjimų lygis. Gauti duomenys parodė esamą padėtį rajono mokyklose. Ugdomasis eksperimentas parodė, kad taikant individualią programą iš esmės galima įvykdyti muzikos vadovėlio turinį ir tuo pakelti moksleivius į aukštesnį muzikinių gebėjimų lygį. Rezultatai bus reikalingi busimiems muzikos mokytojams – studentams, vadovėlių autoriams ir dirbantiems muzikos mokytojams.

1. MUZIKINIO UGDYMO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir uždaviniai įvairių mokslininkų darbuose

Muzika, kaip ir kiti menai, yra natūralus žmogaus saviraiškos būdas. Muzika lavina vaizduotę, plėtoja emocinę patirtį, pažadina žmogaus gebėjimą suvokti organizuotą garsų pasaulį, skatina estetinį jo išgyvenimą. Muzika – bendravimo priemonė, nes ja kreipiamasi į kūrtojus. Muzika – žmogaus dvasinio gyvenimo atspindėjimo sfera. Žmogus bendraudamas naudojo įvairius garsinius ženklus. Manoma, kad muzika senesnė už verbalinę kalbą. Paukščių ir žvėrių pamėgdžiojimas, tai gal ir buvo pirmųjų žmonių muzika. Garsų ir intonacijų pagalba žmogus bendravo ir su aukštesniosiomis jėgomis – manoma, kad taip atsirado ritualai ir paslaptiinga galia valdyti gamtos jėgas.

Senovės Graikijoje muzika buvo viena iš svarbiausių lavinimo priemonių. Idealyje Platono valstybėje muzika buvo, kaip galingiausia sielos lavinimo priemonė. „Muzika, kaip jokia kita meno rūšis, tinka ugdyti visą emocinę žmogaus gamą: heroizmą, energiją, patvarumą, meilę ir neapykantą, švelnumą ir meilumą, muzika praplečia jausmų diapazoną, juos gilina ir tobulina, pakeldama žmogų į aukštesnę žmogiškumo pakopą.“ (Nežnovas G., 1970; 95).

Istoriniai šaltiniai liudija, jog nuo pat savo atsiradimo muzika buvo skirta ne tik pramogai, išsiblaškimui ar poilsiui, bet turėjo svarbią paskirtį visuomenės gyvenime. Menas yra didžiulis žinių šaltinis ir žmonių švietimo ir lavinimo priemonė, kuris atspindi tikrovę. Menininkas savo kūriniais praplečia žinias iš istorijos, geografijos ir kitų mokslo sričių. Šalia tų žinių, kurias gauname iš mokslo, menas suteikia žinių apie dvasinę to ar kito laikotarpio žmogaus būseną, jo pergyvenimus ir svajones, sukeltas tam tikrų gyvenimo įvykių, jo požiūrį į tuos įvykius. Industrinė visuomenė neužtikrina gerų sąlygų žmogaus dvasiai, kultūrai bręsti. Ji unifikuoja veiklą ir kultūrą, suprastina dvasinį gyvenimą (A.Gaižutis, 1998). Kultūra prisiminama tada, kai pamatoma, kad visuomenėje jos pradeda stigti, kai atsiranda dvasinių, moralinių katastrofų, kurių atrodo buvo galima išvengti. Iliojaus universiteto profesorius R. A. Smitas (2000 m.) teigia, kad kaip tik dėl subtilaus meninio jausmo stokos visuomenėje tarpsta nepageidaujami reiškiniai.

Mokslinio pažinimo objektas ir tikslai iš esmės skiriasi nuo meninio objekto ir tikslų. Kadangi menas atspindi gyvenimą labai plačiai, svarbiausias jo objektas yra žmogus kaip tam tikra asmenybė, jo mintys ir jausmai, jo santykiai su kitais žmonėmis, su aplinkine tikrove. Menas žmogaus mąstymui turi išskirtinį poveikį. Juo žmogus daugiau bendrauja su menu, tuo jis

darosi nuoširdesnis, geresnis, mokantis susikaupti dvasiškai. Menas visuomet siekia įsiskverbti į nematomą žmogaus sielos pasaulį per gamtos reiškinius, gyvenimo įvykius, jausmus, dvasinį žmogaus gyvenimą. Todėl meno kūriniai vaidina svarbų vaidmenį moraliniame ir estetiniame žmonių auklėjime. Jų dėka žmogus geriau formuoja požiūrį į gyvenimą, padeda ieškoti gyvenimo prasmės, geriau pažysta save.

Muzika žmogaus mąstyme turi išskirtinį poveikį. Ji atskleidžia sudėtingiausius procesus, vykstančius atskiro žmogaus psichikoje, jo dvasinio pasaulio gelmėse.

Pasaulyje jau žinoma, kad muzikinis ugdymas vyksta šeimoje dar negimus vaikui, kuris atpažįsta mamos, tėčio ar kitus skleidžiamus garsus. Garsų pasauliu, ypač muzika, vaikas pradeda domėtis gana anksti. Pirmieji muzikos mokytojai – tėvai. Jeigu suaugusieji tą susidomėjimą skatina, vaikų meninis ugdymas gana greitai duoda rezultatų. Tai ne visada valdomas procesas, priklausomai kokia aplinka jį supa. Dažniausiai muzikos ugdymas tampa valdomas mokykloje, kur kryptingai ir sistemingai ugdomi vaikai.

Muzikos mokytojas, mokydamas vaiką, stimuliuoja jo meninius motyvus, poreikius ir skatina vaiką muzikinei veiklai.

Muzika žmogaus gyvenime atlieka daug įvairių funkcijų, kurios vienaip ar kitaip veikia žmogų. Tai – estetinę, hedonistinę, auklėjamoji, pažinimo, lavinimo, komunikavimo, terapijos, relaksavimo ir kt.

Muzikinio lavinimo problemos buvo nagrinėjamos šimtmečiais. Nemažai šias problemas gvildeno ir sprendė įvairių pasaulio šalių asmenybės.

Plačiai žinomas muzikinio ugdymo sistemos autorius Emilis Žakas-Dalkrozas (Emilie Jaques-Dalcroze, 1930) muzikinio ugdymo sistema grindžiama judesio ritmika ir plastika įprasminant mokinio emocines būsenas. Savo metodu jis siekė ugdyti kiekvieno vaiko asmenines savybes. Instrumentinį muzikavimą akcentuoja Karlas Orfas (Carl Orff, 1975). Jo muzikinė ugdymo sistema atsiskleidžia muzikos reikšmę ugdant kūrybiškumą. Jo sistema remiasi liaudiško muzikavimo tradicijomis. Vengrų pedagogas Zoltanas Kodaly (Zolton Kodaly 1982) teigė, kad muzikos skambesyje gludi paslaptinga jėga, ugdanti dvasingumą ir kelianti dvasinę žmogaus brandą. Autorius muzikinio ugdymo metu bando išvelgti auklėjimo galimybę. Rusų kompozitorius ir pedagogas Dmitrijus Kabalevskis (Дмитрий Кабалевский, 1984) akcentavo muzikos klausymosi svarbą muzikos pamokose. Muzikos poveikiu stengėsi ugdyti mokinių muzikinę kultūrą, kaip neatsiejamą dvasinės kultūros dalį. Amerikiečių muzikologas ir pedagogas Edvinas Gordonas (Edvin Gordon, 1994) teigė, kad žmogų lavinti muzikos reikia nuo mažens, tam tikrais etapais ir kad per muziką realizuojasi saviraiškos galimybės.

Muzikinis ugdymas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose – vienas iš svarbiausių tautos etninio paveldo ir tradicijų puoselėjimo ir išsaugojimo sąlygų. Šiems tikslams pasiekti taikomos

įvairios muzikinio ugdymo sistemos, didaktinės nuostatos, principai, koncepcijos, tačiau išlieka panašus muzikinio ugdymo tikslas.

Žmogaus muzikinei kultūrai ugdyti labai svarbūs yra pirmieji ketveri mokymosi mokykloje metai. Pradinės klasės vaikui visuomet buvo ir tebėra pirmieji ne tik sisteminių teorinių žinių, loginio mąstymo lavinimo, praktinės patirties apibendrinimo, bet ir estetiškos pasaulėjautos formavimo institucija. Tai gyvenimo ir vystymosi laikotarpis, kuriame glūdinčias jauno žmogaus protines ir fizines galias įmanoma nukreipti nuolatiniam, kryptingam mokymuisi suvokti, suprasti, vertinti pasaulį, kurti grožį ir juo žavėtis. Būtent šiame amžiuje pradeda sparčiai reikštis vaiko poreikis sąmoningiau, racionaliau pažinti jį supančią aplinką, nustatyti savo estetinį santykį su pasauliu. Z.Rinkevičius (Rinkevičius Z. 1997) šį laikotarpį pavadina „auksiniu“ (sensitivityviuoju), nes sėkmingiausiai galima ugdyti dainavimo gebėjimus, intonacinę klausą, muzikalumą ir muzikos suvokimą bei muzikinį mąstymą. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai muzikai yra ypatingai imlūs ir daugelio teoretikų teigimu, jų muzikiniai gebėjimai sparčiai vystosi iki dešimt metų. Jeigu iki šio amžiaus muzikiniam ugdymui neskiriama reikiamo dėmesio nei šeimoje, nei mokykloje, vaikas daug praranda (muzikinio imlumo, specifinio vaizdinio mąstymo), vėliau šios rūšies gebėjimams atsiskleisti dėl daugelio priežasčių (drovėjimosi, fizinio ir emocinio vystymosi disharmonijos ir kt.) būna įvairių sunkumų.

Lavinant vaikų muzikinius gabumus, visada išryškėja skirtingos individualybės, nevienodas psichinis išsivystymas, orientacija bei fizinis brandumas.

Anot V.Krakauskaitės, nesvarbu, kokia pamokos tema, visada būtina kartoti nagrinėtą medžiagą. Reikėtų rasti minutę kitą padainuoti pagal rankų ženklus, pažaišti šnekamosios kalbos žodžiais ir trumpais vokaliniais motyvais. Tą pačią užduotį galima kartoti įvairiais variantais, skatinant visus vaiko pojūčius, regimąją, klausos, judesio atmintį. Visa teorinė medžiaga pateikiama žaidžiant, kaitaliojant įvairias kūrybines užduotis, siejant jas su dainos, judesio, muzikos klausymosi, muzikavimo epizodais, kurie padeda dar kartą praktiškai įtvirtinti žinias. Negalima leisti mokiniui kalti bet kurį teorinį teiginį.

Viena iš svarbiausių vaikų estetiškos kultūros ugdymo sričių yra muzikinis ugdymas. Vaikų muzikiniam ugdymui daug reikšmės turi atminties lavinimas. Todėl reikia skirti keletą minučių atminties lavinimo pratyboms. Svarbu, kad tokios užduotys nuosekliai sunkėtų, palengva ilgėtų. Viena iš meno dovanų – daina, ji tą gerį atskleidžia. Meilę dainai, jautrumą jos garsams, dainavimo džiaugsmą turime puoselėti per visus pradinio mokymo metus.

E.Velička sako, kad muzika – mistinis visatos modelis: trokštantiems geriau pažinti įstabųjį muzikos slėnį. Autoriaus muzikinis ugdymas paremtas meditacija. Jis pabrėžia liaudies meno reikšmę ugdant vaikus. Jis teigia, kad „senųjų liaudies dainų (ypač kalendorinių)

intonacijose bei poetiniuose tekstuose slypi tik tam tikru metu atsiverianti dvasinė vibracija. Tuo metu dainuojama daina ar giedama giesmė tarsi įgauna šventumo, o jos poveikis gerokai sustiprėja. Žinant, jog atmintį turi ne tik konkretus individas, bet ir atskira tauta bei visa žmonija, paaiškėja, kad daina žmogui kartais atveria tai, kuo negali perteikti jokie žodžiai.“ (Velička E.,1995;148). Liaudies muzika ir daina savo tematika, intonacijomis vaikui artimiausia ir prieinamausia. Manoma, kad augdamas savo liaudies kūrybos procese vaikas bus imlesnis ir profesionaliai muzikai.

A.Piličiausko muzikinio ugdymo koncepcijoje didelis dėmesys skiriamas muzikos auklėjamajam poveikiui, klausytojo kultūros ugdymui, muzikinio ugdymo proceso efektyvinimui. Autorius teigia, jog visas mokymo procesas turi turėti dvasinį – dorinį kryptingumą. Mokslininkas mano, kad muzikinės veiklos efektyvumą lemia, muzikinės veiklos psichologija.

L.Navickienė akcentuoja emocijų, meninių išgyvenimų svarbą muzikinio ugdymo procese. Autorė teigia, jog emocinio imitavimo metodas vysto ugdytinių kūrybinius sugebėjimus, jų asmens būdo savybes, sudaro sąlygas subalansuoti pedagoginių tikslų santykį mokymo procese, tuo išryškindamas akademinės muzikos pranašumą kitų žanrų atžvilgiu, aktyvindamas ugdytinių interesų formavimąsi pedagogui pageidaujama linkme.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose plačiai ir sėkmingai taikoma E.Balčyčio parengta muzikinio ugdymo sistema, kuri etniniu pagrindu naudojama kaip metodas „įgalintis tiesiausiai, lengviausiai keliu formuoti jauno žmogaus muzikinę klausą, meninę pasaulėjautą, išugdyti estetinį skonį, teisingas nuostatas į gyvenimą.“ (Balčytis E., 2000;14). Sistemos autoriaus teigimu muzikinis ugdymas turi suteikti bendrą, kasdieniniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą, išmokyti visus mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis ir prasmingai, estetiškai suvokti muziką, skatinti muzikuoti, ugdyti liaudies bei aukštos meninės vertės profesionaliosios muzikos poreikį, muzika ugdyti aukštos estetiškos ir dvasinės kultūros žmogų.

Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, kaip ir daugelyje šalių, stiprėja ekonominio, kultūrinio gyvenimo tarpusavio priklausomybė. Sparčiai kuriasi informacinė visuomenė. Žinių taikymu, glaudžiais bendravimo ryšiais, intelektualine kūryba siejasi šalies bei tarptautinės bendrijos gyvenimas. Todėl esmingai didėja meninio ugdymo vaidmuo. Laikmetis visada kelia naujas problemas žmogui, visuomenei, ne išimtis ir švietimo sistemai. Šiandienos mokyklose „bendrasis ugdymas orientuotas į vaiką, jo poreikius ir gebėjimus.“ (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos. (1997;10). Vaiko teisė į meninį ugdymą įrašyta Vaiko teisių konvencijoje.

Kokia tai būtų veikla, ji turi būti kryptinga, turinti tikslą. Jis nukreipia siekiama linkme ugdymo dalyvių veiklą. Tikslų samprata ir turinys, bendrojo lavinimo mokyklose, priklauso nuo visuomenės, švietimo veikėjų mentaliteto, socialiniu, ekonominiu, politiniu sąlygų ir kt. Didelės įtakos muzikinio ugdymo procese turi bendrosios ir muzikinės kultūros tikrovė.

Muzikinis ugdymas remiasi bendra pedagogine ugdymo samprata. „Ugdymas yra veiksmas, kurio veikiamas žmogaus tapimas siekiant išskleisti asmens prigimtyje glūdinčias jėgas ir tuo perimti iš ankstesnių kartų žmonijos raidoje sukurtas kultūros vertybes. Sociokultūrinio požiūriu ugdymas yra kultūros apraiškų išskleidimas, pratęsimas ir praturtinimas.“ (Laužikas J., 1991; 76).

1.2. Muzikinio ugdymo programos ir standartai

Muzikinis ugdymas – pedagoginis procesas, kur mokytojas moko, o mokiniai mokosi. Tai yra bendra veikla, kurioje siekiama kelti į aukštesnį lygį mokinio muzikinius gebėjimus, muzikos suvokimą, muzikinį mąstymą ir muzikinę kultūrą.

Muzikinio ugdymo tikslas – „suteikti muzikinės, estetinės kompetencijos bei socialinės kultūrinės brandos pagrindus, ugdyti kūrybiškai, aktyvia, estetinei ir kultūrinei patirčiai atvirą moksleivio asmenybę, gebančią prasmingai dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime.“ (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendroji programa, 2004).

2004 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrojoje programoje įgyvendinant tikslą siekiama, kad moksleiviai:

- išplėstų muzikinę patirtį pasitelkdami muzikavimo įgūdžių ir muzikos kalbos praktiką;
- išsiugdę gebėjimus kurti, atlikti ir pateikti savo ir kitų meninę raišką, naudodami įvairias menines išraiškos priemones, kūrybos procesus ir technologijas;
- išlavintų gebėjimą kritiškai vertinti muzikinę kultūrą, suvokdami meno kūrinų socialinį kultūrinį, istorinį kontekstą; atpažintų ir vertintų muzikinės kūrybos principus, formas, stiliaus elementus;
- išgyventų džiaugsmą ir pasitenkinimą, dalyvaudami meninės kūrybos, atlikimo, suvokimo procesuose, puoselėdami bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus, elgesio kultūrą scenoje bei formuotūsi pozityvias nuostatas estetinėms, etninėms ir bendrosioms žmogaus kultūros vertybėms.

Žmogus atėjęs į pasaulį, o vėliau patekęs į visuomenės socialinę aplinką, kurioje ugdysis jo muzikiniai gebėjimai, galės prasmingai dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime. Ne visi vaikai taps muzikantais, bet gyvenime pravers kūrybinis aktyvumas, jautrumas, vaizduotė, pastabumas, bendravimas.

Pirmoji muzikos mokymo programa Lietuvos mokykloms buvo paskelbta 1923 m. Juozo Žilevičiaus. Vėliau, tobulinant programą ir rengiant naujas programas, aktyviai dalyvavo Jonas Švedas ir kiti to meto Lietuvos muzikinės kultūros veikėjai. Vėlesnės muzikinio ugdymo programos buvo rengiamos ir tobulinamos kolektyviai. Kadangi darbe yra tiriama, kaip vykdomas muzikos vadovėlių turinys VIII – X klasėse, aptarsime 1995 m. parengtą E. Balčyčio programą, pagal kurią rengiami muzikos vadovėliai V – X klasėms. Programa parengta laikantis pačioje Lietuvoje išpuoselėtos, tautos etninės muzikinės kultūros ištakomis, tradicijomis bei pasaulinės muzikinės pedagogikos patirtimi, idėjomis. 1995 m. programa – visos Lietuvos muzikos mokytojų patirties ir nuolatinio muzikinio ugdymo tobulinimo bendrojo lavinimo mokykloje rezultatas.

Dabartinė programa remiasi sistema, kurios idėja buvo pradėta eksperimentuoti ir propaguoti jau daugiau kaip prieš trisdešimt metų. Jos esmė – nuoseklus ir sisteminis, įvairias muzikinės veiklos rūšis kompleksiskai į vieningą pedagoginį procesą jungiantis, aktyvia pačių mokinių muzikine veikla besiremiantis ugdymas. Nuo 1972 m. ši sistema palengva buvo diegiama muzikos vadovėliuose, knygose mokytojams, mokymo programose, plokštelių įrašuose, kitose mokymo priemonėse.

Prasidėjus Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo sąjūdžiui, paskelbus naujas Lietuvos mokyklos reformos idėjas, buvo pertvarkomas ir muzikinio ugdymo turinys. Sistema tobulinama nuolatos.

Be minėtos programos 1993 m. buvo parengtos muzikos dalyko programos IX – XII klasių moksleiviams, norintiems geriau pažinti konkrečias muzikinės kultūros sritis. Tai: R. Ambrazevičiaus „Lietuvių muzikinis folkloras“; T. Juzeliūno „Neeuropinių kultūrų muzika“; Ž. Meškuočio „Vokalinė kultūra“, „Muzika tarp menų“; E. Veličkos „Instrumentinė muzika“. Pagrindinė programa dėl riboto pamokų skaičiaus šio uždavinio kol kas negali atlikti.

Nuo 2003 – 2004 m. m. priešmokyklinio, pradinio ugdymo turinį reglamentuoja Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Rengiant 2003 m. Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus buvo remiamasi:

- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiomis programomis I – X klasėms;
- Bendrojo lavinimo mokyklos išsilavinimo standartų I – X klasėms projektai;
- Bendrojo lavinimo mokyklų 2003 – 2004 metų bendraisiais ugdymo planais;
- Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatomis;

- Mokytojų, mokytojų asociacijų, ekspertų komisijų narių, nepriklausomų ekspertų pastabomis ir pasiūlymais;
- Naujai įgyjama mokytojų mokymo ir vertinimo patirtimi;
- Tarptautiniais ir nacionaliniais moksleivių pasiekimų tyrimais;
- Tarptautine praktika ir Europos Sąjungos švietimo dokumentais.

Rengiant Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus stengtasi orientuotis į vaiko, moksleivio poreikius, jo asmenybės brandą, pasirengimą mokytis, pasirinkti gyvenimo kelią.

Pagrindinis mokyklos muzikos dalykas apima visą muzikinių patyrimų spektrą (nuo psichomotorinių įgūdžių iki estetinio santykio su muzika), todėl svarbu, kad muzikinis ugdymas būtų subalansuotas, nuosekliai ir kryptingai plėtotų muzikines moksleivių galias.

Muzikinio ugdymo pagrindas – tarpusavyje glaudžiai susieta muzikavimo, kūrybos ir muzikos kalbos praktika. Ypač pabrėžtinas dainavimas, efektyviai plečiantis gebėjimus girdėti, suvokti muzikos kalbą, intonuoti, kurti. Tikslingai ir kūrybingai parinktas muzikavimo repertuaras ir kūrybos užduotys muzikos kalbai suvokti turi didesnės reikšmės nei gerai išmanyti muzikos teoriją, todėl būtinos muzikinės sąvokos ir teorijos žinios turėtų tiesiogiai išplaukti iš muzikavimo ir kūrybos užduočių konteksto.

Muzikos dalyko kursas bendrojo lavinimo mokyklose realizuojamas pagal bendrojo ugdymo ir išplėstinio ugdymo kryptis. Bendrasis muzikinis ugdymas realizuojamas per minimumą pamokų skaičių. Ši muzikinio ugdymo programa skirta visiems moksleiviams, besimokantiems I – X kl. Profilinėse XI – XII kl. bendrąjį muzikos kursą ir raišką, moksleiviai pasirenka pagal savo gebėjimus ir poreikius. Išplėstinis muzikinis ugdymas realizuojamas turint papildomas pamokas ir gali būti pasirinktas kaip išplėstas muzikos dalykas arba kaip vienas iš modulių arba fakultatyvų. Išplėstinio muzikinio ugdymo programos skirtos moksleivių papildomiems muzikiniams poreikiams tenkinti.

Bendrosios muzikinio ugdymo programos nustato bendruosius ugdymo turinio principus. Jos yra ne direktyvinio, bet rekomendacinio pobūdžio, kurios siūlo ugdymo turinio gaires. Iš mokytojų reikalaujama savarankiško, kūrybingo darbo parenkant mokymo medžiagą, pagal mokinių gebėjimus ir galimybes. Esama situacija muzikos mokytojus įpareigoja rengti individualias muzikinio ugdymo programas, įrodant pasirinkimo naudingumą. Tačiau kyla pavojus, kad nenustačius aiškių kriterijų gali atsirasti chaotiškų elementų, kurie muzikos ugdymo procesą gali paversti klubine veikla. Todėl bendrosios programos įpareigoja muzikos mokytojus daugiau mąstyti, kurti, atskleisti savo asmenines, profesines savybes.

Pertvarkant bendrojo lavinimo mokyklas buvo sukurti ir išleisti moksleivių pasiekimų standartai. Tai dokumentas, kuris reglamentuoja mokinių esminius gebėjimus ir žinias, kurias turi įgyti mokykloje. Išsilavinimo standartai nėra tas pats kas mokymo programa. Mokymo

programa nusako ugdymo tikslus, uždavinius, turinį ir metodus, o standartai-laukiamus rezultatus, kokie tikslai turėtų būti pasiekti ir ką turi žinoti ir gebėti moksleivis užbaigęs vieną ar kitą mokymo pakopą. Struktūriškai standartai reglamentuoja trijų pakopų mokymą, išdėstant koncentrais:

1. Pradinė mokymo pakopa:
 - I – II klasių koncentras
 - III – IV klasių koncentras
2. Pagrindinė mokymo pakopa:
 - V – VI klasių koncentras
 - VII – VIII klasių koncentras
 - IX – X klasių koncentras
3. Vidurinė mokymo pakopa: bendrasis muzikos kursas, muzikos raiška.

1995 m. E.Balčyčio parengta vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos muzikinio ugdymo programa skiriasi nuo 2003 – 2004 m. parengtos programos tuo, kad įvedami moksleivių pasiekimų standartai.

1.3. Muzikinio ugdymo principų atsispindėjimas viduriniųjų klasių vadovėlių turinyje

Muzikinio ugdymo procese norint pasiekti galutinį rezultatą labai svarbu gerai organizuoti pedagoginį procesą, atrinkti reikiamą mokamąją medžiagą, numatyti veiklos rūšis ir ugdymo pakopas. E.Balčyčio, V. Krakauskaitės, E. Veličkos ir kitų autorių muzikos vadovėliai remiasi visais bendrais ugdymo principais. Tarp kurių laikomi svarbiausiais: etninių muzikinių ištakų principas; kompleksiskumo principas; nuoseklumo ir sistemingumo principas; koncentriškumo principas; ugdymo kryptingumo principas; meniškumo principas; kūrybiškumo principas; variantiškumo principas ir kt.

Etninių muzikinių ištakų principas apibūdinamas kaip „būtinumas ugdyti vaiko muzikinę klausą, remiantis tautos dainavimo, pedagogikos patirtimi, liaudies dainomis bei intonacijomis.“ (Balčytis E., 1999,Nr.7; P-1). Liaudies dainų intonacijose, kurios formavosi šimtmečiais, tarsi “užkoduota“ mūsų senolių praeitis, džiaugsmas, vargai, jausmai. Neatsitiktinai sakoma, kad liaudies daina – antroji žmonių kalba, tai-jausmų kalba. Šis principas priimtinas todėl, kad tai pats paprasčiausias ir prieinamiausias kelias formuoti vaiko muzikines estetines nuostatas,

tautinę pasaulėjautą. V – X klasės muzikos vadovėliuose nerasime temos, kur nebūtų panaudota liaudies daina.

Kompleksiškumo principas. Ši muzikinio ugdymo principą galima apibūdinti, kaip kompleksą muzikinės raiškos formų, kurį sudaro: dainavimas, grojimas, muzikos klausymasis, solfedžiavimas ir ritmika, taip pat muzikinis raštas. Šios muzikinės raiškos formos sudaro muzikinio ugdymo sistemos pagrindą visose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse. Kiekviena iš šių paminėtų muzikinių veiksnių yra savaip svarbi ir turi savų privalumų, dėsningumą. Tik reikėtų nepamiršti, kad šios muzikinės raiškos formos neturėtų nutolti viena nuo kitos. Lyginant su kitomis muzikinio ugdymo sistemomis, kur pasirenkama viena veiklos forma, kompleksinis ugdymas yra pranašesnis. Nes taikant šį principą pamokoje vienu metu gali būti lavinami įvairiapusiški mokinių gebėjimai. Mokiniai per jiems labiau prieinamą veiklą išreiškia save, patirdami pasitenkinimą, džiaugsmą, pasitikėjimą savimi.

Sistemingumo ir nuoseklumo principo esmė tai, kad muzikiniai gebėjimai ir įgūdžiai būtų lavinami nuosekliai. Mokytojas norėdamas pasiekti gerų rezultatų turi iš anksto gerai apgalvoti kokių nuoseklumu išdėstyti medžiagą, pateikti užduotis, kad jos būtų mokiniui suprantamos, prieinamos, kad mokinys pajautų pasitenkinimą. Norint mokyti nuosekliai, reikia nuolatos grįžti, kas senai žinoma, bet primiršta. Tai yra nuolatos kartoti įgytas žinias, kol mokinių sąmonėje susiformuoja tam tikri muzikiniai įgūdžiai. E. Balčyčio muzikos vadovėliuose nuosekliai grįžtama prie dainuotų dainų, klausimuisi skirtų kūrinių, grojamų pjesių.

Koncentriškumo principas. Tai toks muzikinio ugdymo principas, kada ta pati tema nagrinėjama keleta kartų tik vis plačiau, gyčiau, meniškiau, vis kitu aspektu ir aukštesniu lygiu. Muzikinio ugdymo procesas vyksta vis tolyn, kaip augantis vaikas.

Nuo V iki XII klasės muzikos ugdyme sudaryti penki pagrindiniai koncentrai: pirmasis koncentruos – V – VI klasės, antras koncentruos – VII – VIII klasės, trečias koncentruos – IX klasė, ketvirtas koncentruos – X klasė ir penktas koncentruos – XI – XII klasės. Muzikos mokoma ne ištiesai vis tolyn ir tolyn, o sukama tarytum ratu, siekiant vis aukštesnio muzikos pažinimo lygio. Kad mokiniams ir mokytojams būtų lengviau atsiminti kiekvienos klasės mokymo turinį muzikos vadovėliai turi vaizdžius pavadinimus: V klasė – Elementarioji muzika, VI klasė – Programinė muzika, VII klasė – Homofoninė muzika, VIII klasė – Polifoninė muzika, IX klasė – Epochų muzika, X klasė – Lietuvių muzika.

Ugdymo kryptingumo principas. Šis muzikinio ugdymo principas glaudžiai susijęs su anksčiau minėtu koncentriškumo principu. Pedagogo darbas bus sėkmingas, jeigu jis dirbs kryptingai ir nuosekliai. Muzikos vadovėlių medžiaga pateikiama taip, kad būtų pereinama iš vienos muzikos ugdymo formos prie kitos.

Meniškumo principas. Vadovaujantis šiuo principu siekiama, kad muzikos pamokoje mokiniai pajustų kuo daugiau emocijų, jausmų, pasitenkinimo. Mokant muzikos mokiniai turėtų kuo daugiau pajusti pasigėrėjimo akimirką. Kadangi vaiko meninis skonis lavėja lėtai, todėl kiekvienoje pamokoje reikia siekti meninės kokybės ir estetinio pasigėrėjimo. Tada pamokoje bus kalbama ne apie muziką, o kalbės pati muzika visu savo grožiu. Autorius sąmoningai muzikos vadovėliuose pateikia muzikos šedevrus, kuriuos galima atlikti ir klausyti.

Kūrybiškumo principas – tai kūrybinė mokytojo veikla organizuojant mokymo procesą bei mokinių kūrybinis mąstymas. Mokytojo kūrybiškumas muzikinio ugdymo procese pasireiškia tik tada kai mokytojas iš tiesų yra kūrybiškas-menininkas. Mokytojo kūrybiškumas gali reikštis eksromptu pateikiant nedideles kūrybines-improvizacines užduotis. Kadangi eilinėje mokykloje dėl laiko stokos, muzikos kūrybai nelieka laiko, muzikos vadovėliuose pasigendama kūrybinių užduočių.

Variantiškumo principas – tai pedagoginis procesas, kuriuo metu siekiama naują medžiagą nagrinėti įvairiausiai variantais, muzikinės raiškos formomis.

Visi aptartieji muzikinio ugdymo principai, nors ir turi savo muzikinių bruožų, taip pat remiasi bendraisiais didaktiniais principais.

Muzikinio ugdymo procese daug reikšmės turi mokytojo asmeninė patirtis. Patirtis – didžiausias mokytojo turtas, sukauptas per daugelį pedagoginio darbo metų, kiekvienas pedagogas yra patyręs didesnių ar mažesnių atradimų ir turi kuo pasidžiaugti. Juk mūsų visų tikslas yra bendras – vaikų muzikinis ugdymas.

Muzikos mokytojas atrinkdamas reikiamą medžiagą iš vadovėlių, pagal mokinių gebėjimus ir poreikius, turėtų apjungti visus išvardintus muzikinio ugdymo principus.

2. VIII KLASĖS MUZIKOS VADOVĖLIO TURINIO ANALIZĖ

Moksliniame darbe tyrimo objektas - VIII – X klasių vadovėlių turinys ir jų vykdymas. Kadangi ugdomasis eksperimentas vykdomas VIII klasėje ir Radviliškio rajono muzikos mokytojai mokyklose dirba tik su E. Balčyčio muzikos vadovėliais, todėl šiame darbe buvo analizuojamas muzikos vadovėlis VIII klasei „Polifoninė muzika“.

2.1. VIII klasės muzikos vadovėlio analizė

E. Balčyčio vadovėlis „Muzika VIII klasei“ – bendro VII – VIII klasės koncentro tęsinys. Kadangi homofoninė muzika (tokia, kaip mes dabar suprantame), neatsirado pirmiau už polifoninę, vystėsi maždaug tokia eiga: monodinė – polifoninė – homofoninė. Tačiau pirma analizuojama homofoninė muzika, kuri paprastesnė ir lengviau suvokiama, negu polifoninė muzika. VIII klasės vadovėlyje daugiausia analizuojama polifoninė muzika. Vadovėlyje nagrinėjamos polifoninės muzikos rūšys, aiškinama kas tai yra polifoninė muzika.

Kadangi pirma pradėjo vystytis vokalinė, o vėliau instrumentinė muzika, todėl muzikos vadovėlis pradedamas vokaline muzika, o baigiamas instrumentine. VII klasėje mokiniai buvo supažindinami su nedidelės apimties muzikos kūriniais. Todėl VIII klasėje nagrinėjami, daug sudėtingesni, didelės apimties vokaliniai ir didelės apimties instrumentiniai kūriniai.

Vadovėlyje mokomoji medžiaga suskirstyta trimestrais. Kiekvieno trimestro pradžioje keliami mokymo tikslai, aprašoma mokymo eiga, o trimestro gale pateikiami klausymai ir užduotys išmoktos medžiagos kartojimui, apibendrinimui.

Pirmojo trimestro ugdymo turinys skirtas moksleivių supažindinimui su polifoninės muzikos rūšimis. Mokiniai sužino, kas tai yra polifoninė muzika ir kokios šios muzikos rūšys. Polifoninė muzika aptariama gana plačiu aspektu - nuo jos atsiradimo iki dabarties. Autorius šalia kompozitorių kūrybos pateikia aukštaičių ir žemaičių liaudies dainas. Muzikinės veiklos formos pamokoje turi aiškų vidinį ryšį, jas vienija bendra tema – polifoninė muzika. Muzikos klausymasis glaudžiai siejamas su atlikimu.

Temos pradžioje „Kas tai yra polifoninė muzika“ mokiniai pakartoja apie praėjusius metus kalbėtą homofoninę muziką, jos atsiradimą, jos raidą. Autorius neatsitiktinai pasirenka pakartoti VII klasėje išmoktą dainą „Kur giria žaliuoja“, kurioje nuo monodinio dainavimo pereinama prie antifoninio. Sužinojus, kokios yra dvi polifoninės muzikos rūšys, prisiminama kanono dainavimo taisyklės. Mokiniais vadovėlio autorius pateikia pakartoti, ankstesnėse klasėse dainuotas dvi lietuvių liaudies dainas: „Šalia kelio vieškelėlio“, „Oi tu strazde strazdeli“, padainuojant jas kanonu.

Išlaikant kompleksiškumo principą, dainuojant kanonus, sutartines ir kitokio pobūdžio polifonines dainas, raginama kuo dažniau pritarti joms įvairiausiai muzikos instrumentais. Polifoniškai solfedžiuodami pagal rankų ženklus ir iš kopetėlių, improvizuojant, derinant skirtingo aukštumo garsus mokiniai perskaito šias mįsles: „Apskritas kamuoliukas, raudonas šoneliukas“, „Aukso lenta praskilo, visas sviestas pakilo“. Autorius šalia lietuvių liaudies dainų, vadovėlyje pateikia: senovinę prancūzų kanoną „Te laimė lydi“, norvegų vaikų dainą kanoną „Solfedžio“, vokiečių liaudies dainą „Muzikantai“ ir anonimą „Svajų ugnis“. Prisiminus ritminį darinį (ketvirtinė su tašku ir aštuntinė) mokiniai skudučiuodami ir grodami dūdelėmis iš natų gali pritarti dainai „Muzikantai“. E. Balčytis pateikia klausymuisi skirtų kurinių sąrašą, iš kurio mokiniai iš klausos turi išrinkti , mokytojo demonstruojamus kūrinių fragmentus ir atsakyti į klausimą: kodėl jie laikomi homofoninės muzikos pavyzdžiais?. Taip skatinama įsiklausyti, išgirsti muzikos. Išlaikant galias dainavimo tradicijas, kiekvieną pamoką mokiniai dainuodami liaudžiai būdingas kadencijas. Įvairiu aukštumu, įvairia dinamika, skirtingais tempais dainuoja dainą „Uzdainuokim mes visi“.

Toliau mokiniai plačiau supažindinami su imitacine polifonija ir fuga. Kaip polifoninės muzikos viršūnė pateikiamas Johano Sebastiano Bacho „Tokata ir fuga d – moll“ vargonams. Šiuo kūriniu įprasminama filosofų mintis, apie laisvės ir tvarkos vienovę. Kadangi kūrinys sukurtas instrumentų „karaliui“ vargonams, mokiniai supažindinami su vargonais. Šalia žymiausių kompozitorių nepamirštas lieka ir mūsų tautos genijus M.K. Čiurlionis ir jo kūryba.

Iš vadovėlio mokiniai sužino, apie šiuolaikinio prancūzų kompozitoriaus Darijaus Mijo baletą „Pasaulio sutvėrimas“ kuriame skamba naujoviška fuga, paremta džiazinėmis intonacijomis. Per džiazinę fugą „Dievų šokis“ mokiniai apimti džiazinės muzikos nuotaikos iš vadovėlio dainuoja dainą „Man patinka džiazas“. Lietuvių liaudies kūryboje geriausias polifoninės muzikos pavyzdys – dainų žanras – sutartinės. Vadovėlyje pateikiami sutartinių bruožai, rūšys ir jų pavyzdžiai, kuriuos galima atlikti grupėmis, dainuojant, šokant ir skudučiuojant.

B. Kutavičiaus oratorija „Paskutinės pagonių apeigos“ mokinius trumpam mintimis nukelia į gilią senovę, kur gausu senovinių liaudies dainų intonacijų. Tęsiant liaudiškos grupinio muzikavimo tradicijas mokiniai supažindinami su aukštaičių instrumentine muzika, kurioje girdime polifoninės muzikos. Muzikavimui mokiniams siūlomas pagroti – vienas iš svariausių ir gražiausių aukštaitiškos instrumentinės muzikos pavyzdžių. Tam, kad mokiniai pajustų instrumentinės muzikos grožį pjesę skudučiams „Untytė“ mokiniai turėtų groti visus mokslo metus. Autorius šalia aukštaičių sutartinių mokiniams iš vadovėlių pateikia padainuoti ir paprastąsias dvibalsias, tribalsias, keturbalsias liaudies dainas, kurios patogios dainuoti moksleiviams, kuriems yra prasidėjusi balso mutacija.

Vadovėlyje autorius supažindindamas su kontrastine polifonija naudoja solfedžio improvizacijas. Mokiniai dainuodami dvejinę sutartinę „Antinas antelę vadintojo“ jaučia kontrastinės polifonijos sudėtingumą. Klausimuisi skirtuose kuriniuose: Ž.Bize „Farandola“, M.Musorgskio „Du žydai, turtingas ir vargšas“ lengvai gali išskirti skirtingas melodijas. Be to, kad geriau įsimintų mokiniai „Farandolos“ melodiją, ją gali atlikti dainuodami ir pritardami skudučiais. Su klausymuisi skirtais kūriniais siejasi ritminis darinys (aštuntinė su tašku ir šešioliktainė), kurį mokiniai išmoka atlikti. Šis ritminis darinys gerai jaučiamas I. I dainoje „Oi tu žirge žirge“. Trejinėje sutartinėje „Čiuto čiuto“ susilieja dvi grandys – dainavimas ir muzikavimas. Šalia lietuvių liaudies patriotinės dainos „Oi tu žirge žirge“ gretinama norvegų liaudies daina „Gimtinė“. Šiomis dainomis parodamas kiekvienos tautos patriotizmas, kuris turi būti ugdomas jaunimo tarpe. Vadovėlyje neužmirštama paminėti lapkričio pirmosios – visų šventųjų šventės ir papročių, dainų. M.K.Čiurlionio simfoninėje poemoje „Jūra“ analizuojama daugiasluoksnė muzika. Mokiniai klausydamiesi poemos fragmentų jaučia muzikos dvasingumą, grožį. Šalia jūros tematikos pateikiamos dainos „Jūra prašo plono tilto“ ir „Sėdžiu po langeliu“, kurios sukurtos skirtingų tautų, gyvenančių prie tos pačios jūros. Šalia M.K.Čiurlionio kūrybos mokiniai sužino šiuolaikinio kompozitoriaus J.Juzeliūno „Irkluotoju daina“ iš simfoninės siuitos „Afrikietiški eskizai“. Pasiklausę dviejų lietuvių kompozitorių kūrybos mokiniai gali palyginti, aptarti jų kūrinius.

Aukštaičių dvibalsėms ir tribalsėms dainoms artimos žemaičių dainos: „Auga ont kalna“, „Sesėkalbieja sausa lėndrelė“, „Vo kor tata eisma“, „Bruolis sesis namylieja, „Plaukė rylelė“. Žemaitiškais posakiais autorius parodo žemaičių kalbos savita grožį. Kadangi ankstesnėse pamokose buvo kalbama apie aukštaičių šokamas sutartines, mokiniai supažindinami ir su žemaičių šokiais, rateliais: „Auga ruoži“ ir „Pjoviau šieną“. Pirmasis trimestras vadovėlyje užbaigiamas klausymais, kurie įtvirtina ką mokiniai žino ir geba.

Antrajame trimestre bus nagrinėjami didelės apimties vokaliniai kūriniai. Kyla klausimas: kodėl pradedame kalbėti apie vokalius kūrinius? Gal todėl, kad dainos labiau suprantamos, gal todėl, kad pirmiausia atsirado vokalinė muzika, o vėliau instrumentinė.

Trimestras pradedamas pokalbiais apie adventą ir artėjančias Šv. Kalėdas, Naujuosius metus. Mokiniai dainuodami dainas: „Oi tu bitute, leliumai“, „Eikim, berneliai, kalėdaut“, „Ant ulyčių, ant plačiųjų“, „Ateikite žmonės“, „Džiaugsminga daina“ gyvena, laukdami švenčių. Kompozitorių dainos: „Žiemos kelias“, „Žiemos šarma“, „Trys karaliai“ sustiprina artėjančių švenčių nuotaiką. Kad pamokos būtų kompleksiškos, mokiniai iš vadovėlio gali skudučiais pagroti ir pašokti lietuvių liaudies šokį „Obelytė“. Kalbant ir klausant J.S.Bacho „Naujametinės kantatos“ mokiniai mintimis gali nusikelti į praeity ir jausti Naujųjų metų šventės iškilmingumą. Šiame kūrinyje susipynę įvairūs komponavimo būdai. Šalia garsaus vokiečių kompozitoriaus

J.S.Bacho minimas lietuvių kompozitorius J.Žilevičius su savo kantata „Vytaute didis“. Mokiniai išklausę dviejų kantatų fragmentų gali jas palyginti. Tiems, kas nuosekliai mokosi solfedžuoti siūloma padainuoti tris gamas: Do, Fa mažorines ir re minorinę. Mokiniai prisimena aliteracijos ženklus ir gali pajauti tonacijų skirtumą. Taip pat dainavimui siūlomos liaudies dainos „Uždainuokim mes visi“, „Augo liepelė“, „Šitam dideliam būry“, kuriose skamba l. l. dainoms būdingos kadencijos.

Kalbėdami apie oratoriją autorius siūlo paklaudyti ir paanalizuoti G.F.Hendelio chorą „Aleliuja“ iš oratorijos „Mesijas“ ir J.S.Bacho „Kalėdų oratorijos“ pradžią „Džiūgaukit, krykštaukit“. Vėliau primenama, kad puikių oratorių yra sukūrę lietuvių kompozitoriai B.Kutavičius ir E.Balsys. Vadovėlyje oratorija „Nelieskite mėlyno gaublio“ mokiniams pateikiama išanalizuota dalimis su tekstais, natomis ir paaiškinimais. Mokiniai klausydamiesi oratorijos fragmentų, vadovėlio pagalba gali labiau įsigilinti į muziką, gvildenamą žmonijos problemą.

Nuosekliai tęsiant pokalbį, apie Lietuvos kraštų dainas ir papročius, kalbama apie Mažosios Lietuvos regioną. Dainavimui siūlomos šios dainos: „Vai linksmi plaukia“, „Kol augau pas močiutę“, „Marčiau, kerdžiau“. Išmokus naują ritminį darinį (aštuntinės su šešioliktainėmis) dainuojama daina, dviem variantais „Siuntė mane motinėle“. O štai aukštaičių dainai „Par devynius darželius“ mokiniai, atlikdami naują ritminį darinį, pritaria ritminiais instrumentais. Galutinai išmokus ritmą mokiniai, be sunkumų, iš vadovėlio skudučiuoja „Biržietiška polką“.

Linksmą nuotaiką keičia V.A.Mocarto „Requiem“. Šios temos metu prisimenama kompozitoriaus biografija ir „Requiem“ istorija. Pratešdami pokalbį, apie resviem, išlaikant kompleksiskumą siūloma padainuoti XV a. prancūzų – flamandų kompozitoriaus Žoskeno Depré Giesmę „Agnus Dei“. Šalia klasiko kūrybos vadovėlyje užsimenama ir siūloma paklaudyti XX a. kompozitoriaus E.L.Vėberio resviem fragmento „Pie Jesu“. Vadovėlyje paminėtas savotiškos lietuvių liaudies resviem – žemaitiškieji „Kalvarijos kalnai“. Klausydamiesi fragmentų iš liaudies sukurtų resviem, mokiniai turėtų didžiuotis ir gėrėtis mūsų tautos kūrybiškumu. Toliau mokiniai supažindinami su raudomis, mišiomis ir jų dalimis, pasijomis ir jų pavyzdžiais. Šios temos pasirinktos neatsitiktinai, jomis jaunimą galima mokyti dvasingumo.

Liūdną, dvasingą nuotaiką keičia pokalbis, apie operą, operetę, miuziklą, roko operą. Šioje dalyje pateikiami lietuviški ir užsienietiški dainų fragmentai, kuriuos mokiniai noriai atlieka.

Antras trimestras užbaigiamas etnografinės žiemos šventėmis. Siūloma mokiniams padainuoti senas lietuvių liaudies dainas: „Apie palvą arklį“, „Turi svočia žuši“, „Aš tūrėjau gaidį“, „O tu kopūste kopūstėli“, „Atvažiuoja dvi daratos“.

Antrasis trimestras, kaip ir pirmasis užbaigiamas klausimais.

Per trečią trimestrą mokiniai susipažins su trimis instrumentinėmis rūšimis: simfonija, simfonine poema ir instrumentiniu koncertu. Vienas iš didžiausių instrumentinės muzikos kurinių – simfonija. Šioje temoje mokiniai sužino simfonijos esmę, dalis. Plačiau nagrinėjama L. Van Bethoveno „Likimo simfonija“. Duodami paklaudyti simfonijos fragmentų. Mokiniai analizuodami šį kūrinį turėtų išvelgti daug subtilesnius dalykus. Dainuodami mokiniai prisimina, jau anksčiau dainuotą „Džiaugsmo temą“. Taip pat mokosi dainuoti kompozitoriaus sukurtą dainą „Dainiaus dvasia“.

Kaip galima kalbėti apie instrumentinę muziką, nežinant, kas ją atlieka? Toliau kalbama , apie simfoninį orkestrą, jo instrumentų grupes, instrumentus. Tam gerai padeda B.Briteno kūrinys „Jaunimo vadovas po orkestrą“. Vadovėlyje vaizdžiai aprašyta ir pavaizduota instrumentai ir jų grupės. Klausydamiesi kūrinio mokiniai geba skirti instrumentus.

Pratęsdami pokalbį apie liaudies dainas, prisiminamos ir suvalkiečių liaudies dainos: „Ir atlėkė paukščiukė“, „Ko vėjai pūtė“, „Ant kalno beržai stovėjo“ (siūloma pritarti dūdelių), „Močiutės dvarely“, „Du broliai stovėjo“. Liaudies dainų kūry prieinama prie Velykų ir jų dainų.

Simfoninė poema – antra instrumentinių kūrinų rūšis. Šioje temoje siūlomos paklaudyti F.Listo simfoninė poema „Preliudai“ ir M.K.Čiurlionio simfoninė poema „Miške“. Minimi ir artimi simfoninei poemai – simfoninis paveikslas, simfoninė fantazija, uvertiūra, kaprizas. Šalia klausymuisi skirto P.Čaikovskio „Itališkas kapričas“ mokiniai mokosi dainuoti Nepaliečių liaudies dainą „Santa liučija“.

Kadangi prieš tai kalbėta buvo, apie kompozitorių M.K.Čiurlionį ,kuris gimė ir užaugo Dzūkijoje, kalbama apie Dzūkų liaudies dainas.

Vadovėlyje minima ir motinos diena. Mokiniam siūloma padainuoti motinoms skirtų dainų: „Augo motulė“, „Tu mano motinėle“, „Lopšinė“, „Mamos ranka“, „Kur tas kelelis pilkas“.

Kas nežino religinio himno „Marija, Marija“ siūloma išmokti dainuoti mintinai.

P.Čaikovskio Pirmas koncertas fortepijonui ir orkestrui, N.Paganinio „Kampanela“ ir A.Vivaldžio „Metų laikai“ apjungia viena temą – koncertas.

Šeštinės ir sėkminės, Joninės ir jų dainos užbaigia kalendorinių švenčių tradicijas.

Trimestras baigiamas klausimais.

Vadovėlio gale kompozitorių sukurtos dainos, kurias mokytojas gali pasiūlyti dainuoti mokiniam: Z.Bružaitės ir V.Baltrūno „Vandenys pavasariniai“, E.Balčyčio ir J.Gabriūnaitės „Dviratininkų daina“, R.Kauneckaitės ir M.Vainilaičio „Žašinas“, M.Vaitkevičiaus ir A.Saulyno

„Pienė“, A.Raudonikio ir J.Lapašinsko „Mylimos akys“, M.Noviko ir A.Saulyno „Dar nežinia“, I.Mažiukaitės ir R.Skubaitės „Muzika“, M.Noviko ir A.Saulyno „Dainuokim po du“.

Muzikos žodynėlyje mokiniai gali susirasti muzikos terminų reikšmę.

Autorius vadovėlio gale pateikia literatūra, kuri padės giliau gilintis į muzikos meną.

Metodiniuose paaiškinimuose autorius trumpai paaiškina polifoninės muzikos kursą.

Išanalizavus VIII klasės muzikos vadovėlio turinį galima geriau atrinkti reikiamą medžiagą muzikos pamokoms.

3.VIII-X KLASIŲ VADOVĖLIŲ VYKDYMO TYRIMAI

3.1. Statistinių tyrimų planas, organizavimas ir imties charakteristika

Norint išsiaiškinti mokinių muzikinių gebėjimų lygį ir kiek mokiniai įvykdo muzikos vadovėlių turinį, atliktas tyrimas. Siekiant užsibrėžto tikslo pateikta pusiau uždaro tipo anketos ir testai – klausimynai. Šio anketos pavyzdys pateiktas 3 priede.

Tyrimai buvo atlikti 2005 m. gegužės mėnesį, prieš mokslo metų pabaigą, įvairiose Radviliškio rajono bendrojo lavinimo mokyklose: Radviliškio Gražinos, Dariaus ir Girėno, Baisogalos, Grinkiškio vidurinėse mokyklose, V.Kudirkos pagrindinėje mokykloje, Vaižganto, Lizdeikos ir Šeduvos gimnazijose. Iš viso tyrime dalyvavo ir buvo apklausti 2105 moksleiviai, iš jų: 1240 merginų ir 865 vaikinai. VIII klasėse – 638, iš jų: 360 merginų ir 278 vaikinai, IX klasėse – 750, iš jų: 437 merginų ir 313 vaikinų ir X klasėse – 717, iš jų: 443 merginų ir 274 vaikinai.

Taip pat tyrimo 2005 m. rugsėjo mėnesį buvo apklausta 20 rajono muzikos mokytojų, kurie atsakė į klausimus, kaip sekasi ugdyti mokinius.

Mokiniams skirtą anketą sudarė keturios struktūrinės dalys:

1) instrukcija (atmintinė), kurioje trumpai apibūdintas tyrimo tikslas, paminėtas apklausos prasingumas ir vertingumas patiems tyrimo dalyviams, pabrėžtas apklausos anonimiškumas;

2) demografinių kintamųjų (klausimų) blokas (žr. 3.1.1 lentelę);

3.1.1 lentelė

Tyrimo instrumento demografiniai kintamieji

Eilės numeris	Demografiniai kintamieji	Klausimų skaičius
1.	Klasė	1
2.	Amžius	1
3.	Lytis	1
4.	Muzikos mokykla	1
5.	Muzikos būrelis	1
6.	Mokėjimas groti koku nors instrumentu	1
7.	Mokymosi įvertinimas	1
8.	Gebėjimų įsivertinimas	8

3) Du teiginių blokai: „Muzikos pamokoje vykstanti veikla“; „Muzikos vadovėlių naudojimas muzikos pamokoje“.

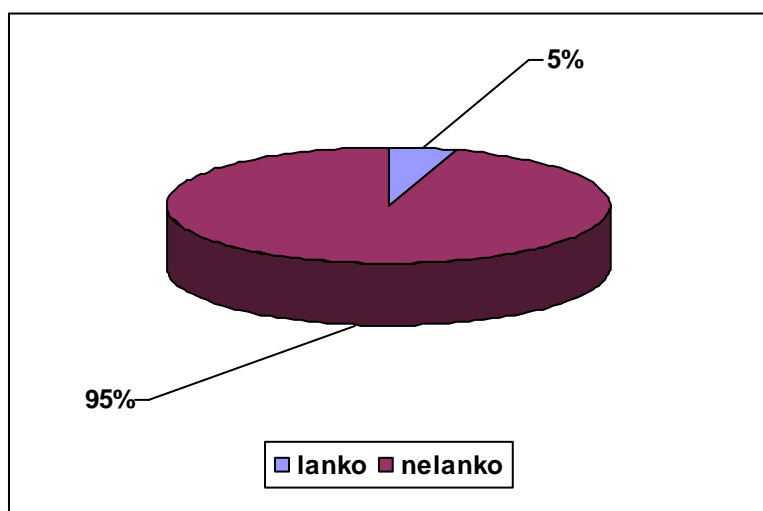
4) „Moksleivių muzikiniai gebėjimai ir žinios“.

Anketos trečiosios struktūrinės dalies pirmasis blokas buvo skirtas mokinių veiklai atskleisti, muzikos pamokos metu. Antrasis blokas parodė kaip iš dalies naudojama muzikos vadovėliais per muzikos pamokas.

Ketvirtąją struktūrinę dalį sudarė du teiginių, užduočių ir klausymų blokai, atspindintys moksleivių muzikinius gebėjimus ir žinias. Pirmo bloko užduotys, klausymai ir teiginiai buvo sudaromi iš V – VII klasės muzikos vadovėlių turinio. Antras bloko klausimynas buvo sudarytas atskiroms moksleivių grupėms (aštuntokams, devintokams ir dešimtokams).

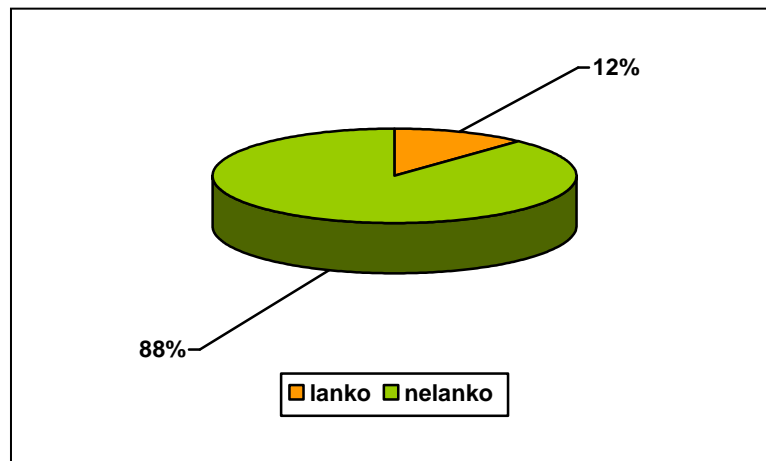
3.2. Mokinių statistinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Tyrimė dalyvavo Radviliškio miesto ir rajono VIII – X klasių moksleiviai, kurių amžius 14 – 17 metų. Tyrimo metu buvo apklaustos 1240 merginos ir 865 vaikinai. Iš jų lankė ir lanko muzikos mokyklą 106 mokiniai, t. y. 5 proc. (žr. 3.2.1 paveikslą)

3.2.1 pav. Respondentų mokymasis muzikos mokykloje

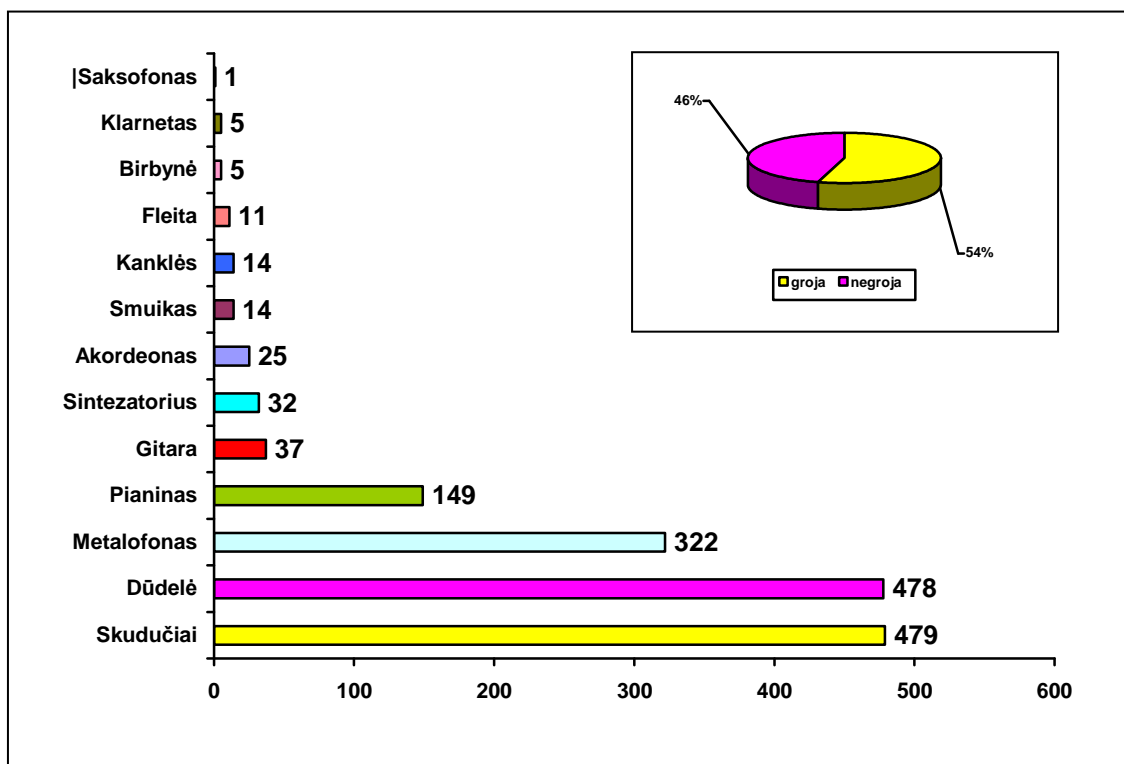
Didelė moksleivių dalis nelanko ir muzikos būrelių. Muzikos būrelius lanko 250 apklaustųjų, t.y. 12 proc. (žr. 3.2.2 paveikslą). Tai 2,4 karto daugiau moksleivių, kurie lankė ar lanko muzikos mokyklą. Apklausa rodo, kad mokiniams patogiau lankyti mokykloje veikiančius muzikos būrelius ir dalyvauti mokykloje organizuojamoje popamokinėje veikloje.

3.2.2 pav. Respondentų muzikos būrelių lankymas

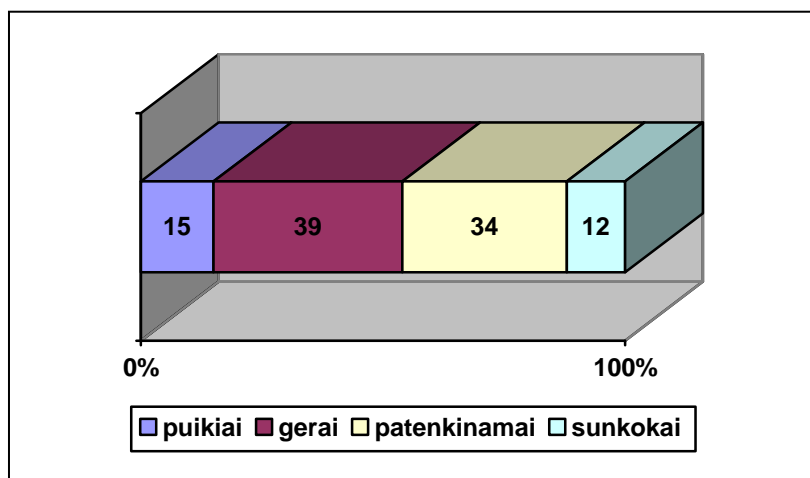
Iš respondentų atakimų matomas mokinių skaičius, kurie lanko muzikos mokyklas ir muzikinius būrelius, t.y. 17 proc. Šių moksleivių dalyvavimas popamokinėje, muzikinėje veikloje pakelia muzikos pamokos meninį lygį.

Apklausus mokinius, kokiais instrumentais groja, pastebėta, kad 1147 mokiniai groja vienu ar kitu muzikos instrumentu, tai sudaro 54 proc. apklaustųjų. Įdomu ir tai, kad kai kurie iš jų groja arba moka groti keliais muzikos instrumentais. Daugiausia moka groti mokymo procese naudojamais muzikos instrumentais – dūdelėmis, skudučiais, metalofonais ir kt. instrumentais (žr. 3.2.3 paveikslą).

3.2.3 pav. Instrumentai, kuriais moka groti moksleiviai

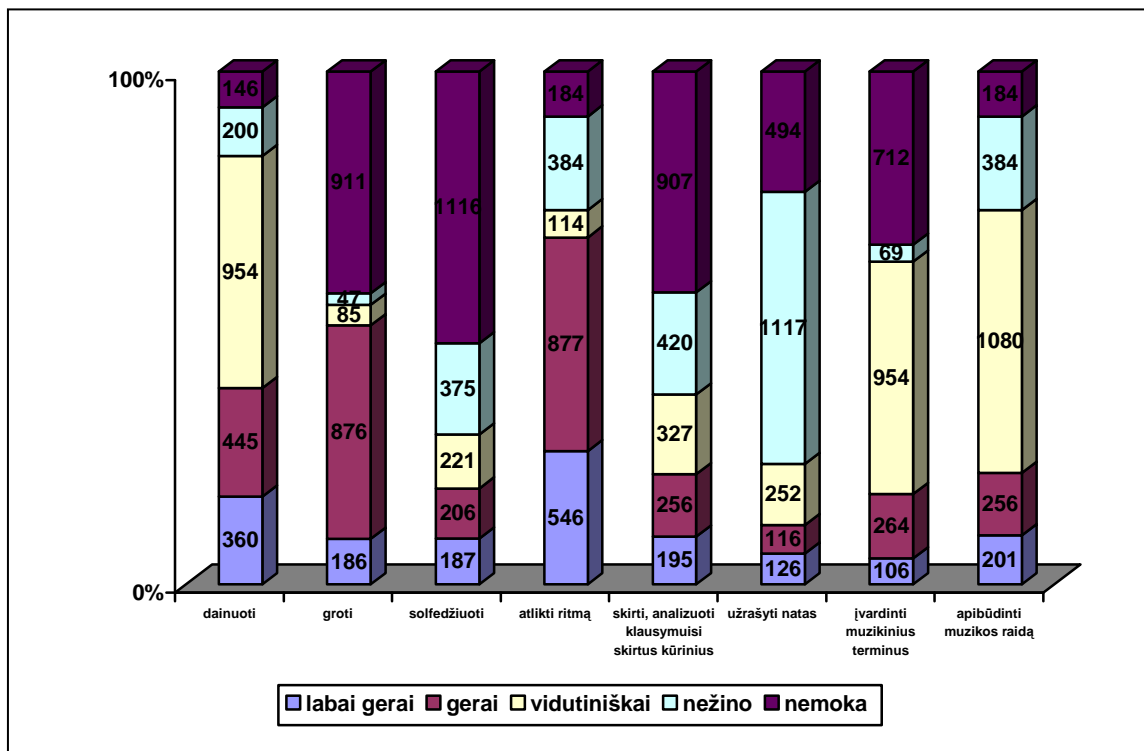
Sudarant klausimyną buvo pasidomėta, kaip mokiniams sekasi mokymasis, kaip įvertinti jų gebėjimai muzikos pamokose. Pastebėta, kad daugiau negu puse respondentų mokymosi rezultatai įvertinti labai gerai ar net puikiai (žr. 3.2.4 paveikslą).

3.2.4 pav. Respondentų mokymosi rezultatų įvertinimas

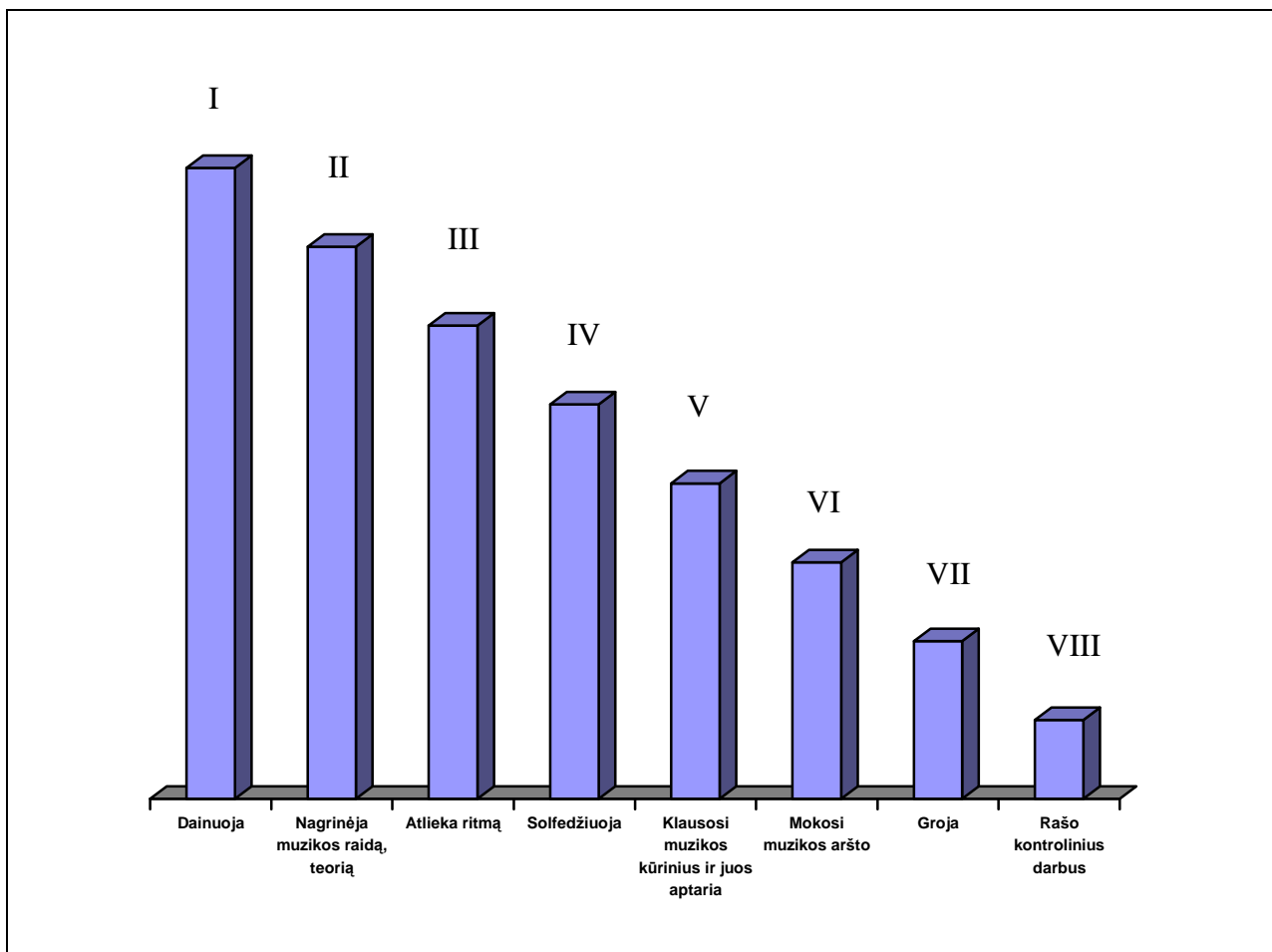
Sudarant klausimyną buvo svarbi moksleivių nuomonė, kaip jie patys įsivertina savo gebėjimus. Iš apklausos matyti, kad mokiniai geriausiai geba atlikti ritmą, dainuoti, apibūdinti muzikos raidą. Sunkiausiai jų nuomone jiems sekasi solfedžuoti, groti, skirti, analizuoti klausymuisi skirtus kūrinius (žr. 3.2.5 paveikslą).

Respondentų gebėjimų įsivertinimas

3.2.5 pav. Respondentų gebėjimų įsivertinimas

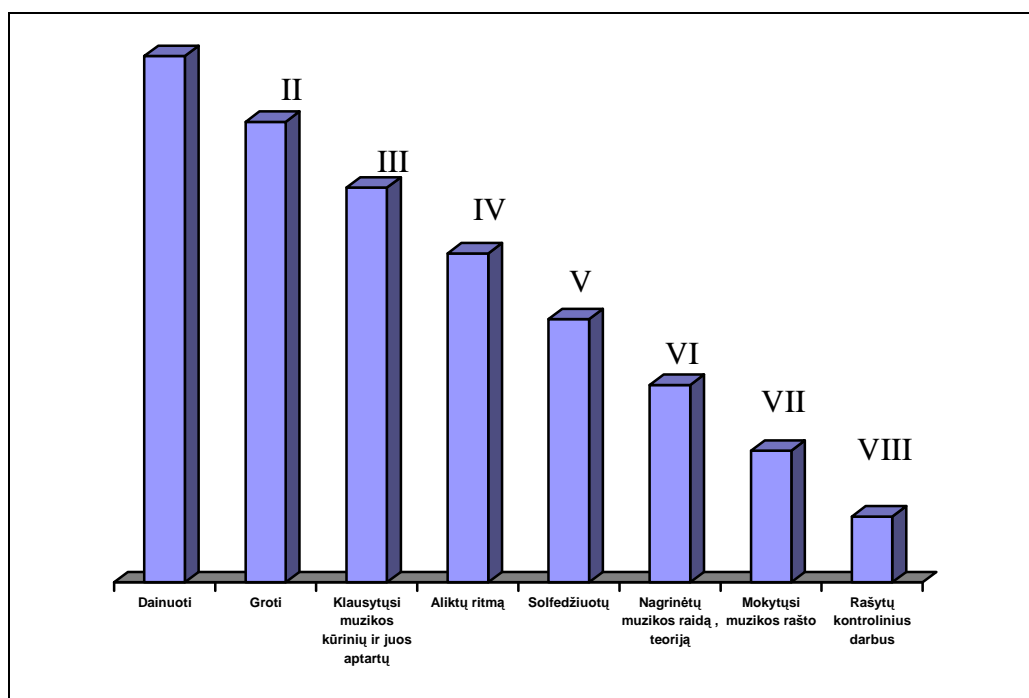
Anketos trečios struktūrinės dalies pirmojo bloko teiginiai, padėjo išsiaiškinti, kokios veiklos daugiausiai dėmesio skiriama per muzikos pamokas. Atsakymams buvo naudojama „laiptelio“ sistema, kai daugiausiai laiko užimanti veikla pažymima prie aukščiausio laiptelio. Respondentų atsakymai į klausimą kuriai veiklai daugiausiai skiria laiko per muzikos pamokas atsispindi 3.2.6 paveiksle.

3.2.6 pav. Veikla muzikos pamokose

Išskiriant pirmąsias veiklos grandis matome, kad daugiausiai laiko per muzikos pamokas užima labiausiai prieinama veikla – dainavimas. Antra veiklos grandis, t.y muzikos raidos teorijos nagrinėjimas. Trečia – atliekamas ritmas. Mažiausiai per muzikos pamokas mokiniai rašo kontrolinius darbus, muzikuoja, mokosi muzikos rašto.

Taip pat stengėmės sužinoti, kuri veikla labiausiai patinka mokiniams muzikos pamokose. Atsakymams buvo naudojama ta pati „laiptelio“ sistema (nuo vieno iki aštuonių), kaip ir nustatant kokia veikla daugiausiai užsiima per muzikos pamokas. Iš 3.2.7 paveikslėlio matome, kad mokiniams labiausiai patinka dainuoti, groti, klausyti muzikos kūrinių ir juos aptarti. Labiausiai mokiniai per muzikos pamokas nenori rašyti kontrolinių darbų, mokytis muzikos rašto, nagrinėti muzikos raidą, teoriją.

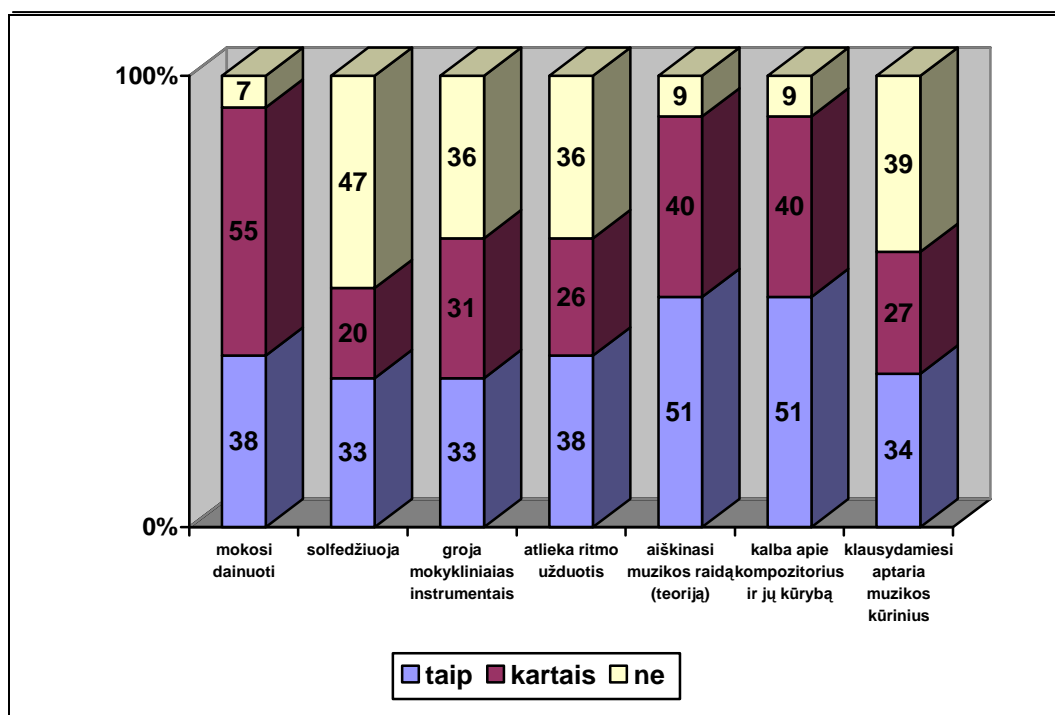

3.2.7 pav. Mokiniam patinkanti veikla per muzikos pamokas

Galima daryti išvadą, kad kokia veikla vyksta per muzikos pamokas formuoja patys mokytojai. Gauti moksleivių atsakymai rodo, kad mokiniams labiausiai patinka aktyvi veikla, t.y. dainavimas, grojimas, ritmavimas, o ne „sausas“ mokslas.

Antrąjį bloką sudaro klausimai ir teiginiai, kiek per muzikos pamokas mokiniai naudojami muzikos vadovėliais. Apibendrinus gautus duomenis, pateikiama kiek mokiniai mokosi iš vadovėlių (žr. 3.2.8 pav.). Gauti duomenys rodo, kad daugiau nei pusei (t.y. 51 proc.) apklaustųjų vadovėliai reikalingi aiškinantis muzikos raidą, teoriją, kalbant apie kompozitorius ir jų kūrybą. Kartais – tai sudaro 55 proc. respondentų – vadovėliais naudojami dainuodami. Po lygiai, t.y po 40 proc. vadovėliai kartais reikalingi aiškinantis muzikos raidą, teoriją, kalbant apie kompozitorius ir jų kūrybą. Vadovėliai nereikalingi per muzikos pamokas mokiniams solfedžiuojant. Jų atsakė net 49 proc. Taip pat vadovėlių nereikia klausantis ir aptariant muzikos kūrinius, atliekant ritmo užduotis, grojant mokykliniais instrumentais.

Iš gautų duomenų galima daryti išvadą, kad ne visose rajono mokyklose, yra reikiamas vadovėlių skaičius ir kad ne visi mokytojai veda kompleksines pamokas.

3.2.8 pav. Muzikos vadovėlių naudojimas muzikos pamokose

Ketvirtos struktūrinės dalies pirmos bloko penkiolika klausimų ir teiginių parodė, ką mokiniai geba ir žino iš V – VII klasių muzikos vadovėlių turinio. Į pirmą klausimą, kas kuria muziką, atsakė 92 proc. apklaustųjų. Iš visų respondentų antro klausimo atsakymų matyti, kad lietuvių liaudies žaidimus, ratelius, liaudies šokius teisingai įvardino 85 proc. apklaustųjų. Kalendorines šventes įvardino visi apklaustieji.

Lietuvos Himno autorių žino 95 proc. respondentų. Kai kurie vietoj Himno autoriaus Vinco Kudirkos įrašė Maironį, Vytautą Didįjį ir kt. Tai rodo, kad ne visi mokykloje besimokantys mokiniai žino savo valstybės himno kūrėjo vardą.

Kaip susiskirsčiusi Lietuva etnografiškai žino tik pusė apklaustųjų. Kitų atsakymuose buvo įvardinti vienas ar du etnografiniai kraštai. Visiškai apie Lietuvos susiskirstymą etnografiškai nežino 7 proc.

Iš dvylika pateiktų muzikos ženklų visus teisingai įvardino tik 15 proc. apklaustųjų. Keletą muzikos ženklų pavadinimų parašė 45 proc., vieną ženklą įvardijo 30 proc., o 10 proc. apklaustųjų nežino apie muzikos ženklus. Tai rodo, kad muzikos pamokose mažai skiriama dėmesio muzikos raštingumui.

Paveikslėliuose pateiktus visus muzikos instrumentus žino 35 proc. Visai muzikos instrumentų nežino 2 proc. Likusieji, t.y. 68 proc. respondentų, žino po vieną ar du muzikos instrumentus.

Visus pateiktus aštuonis rankų ženklus žino beveik 20 proc. apklaustųjų. Net 53 proc. respondentų nežino rankų ženklų reikšmės. Tai rodo, kad muzikos pamokose mokiniai mažai solfedžiuoja iš rankų ženklų.

Iš pateiktų paveikslėlių į klausimą kas atlieka muziką teisingai atsakė visi apklaustieji, įvardindami po vieną atlikėjų grupę.

Apie dainininkų balsų skirstymą žino maža dalis apklaustųjų. Tik 15 proc.

Visus intervalų pavadinimus teisingai užrašė 20 proc. respondentų. Nei vieno intervalo nežino apie 25 proc. Likusieji įvardino po kelis intervalus.

Tie patys 20 proc. žino dešimt ir daugiau kompozitorių. Visiškai kompozitorių nežinančių mokinių nėra. Likusieji žino po kelis ar daugiau kompozitorių.

Vytauto Klovos operą „Pilėnai“ ir Eduardo Balsio baletą „Eglė žalčių karalienė“ žino daugiau nei pusė apklaustųjų. Visiškai nežino apie 35 proc. apklaustųjų.

Per muzikos pamokas dešimt klausytų muzikos kūrinių ir jų autorius teisingai įvardino apie 20 proc. mokinių. 2 proc. apklaustųjų neįvardino nei vieno kūrinio.

Iš ketvirtos struktūrinės dalies pirmos bloko penkiolikos klausimų ir teiginių atsakymų matyti, kad apie 20 proc. mokinių žino V – VII klasės muzikos vadovėlio turinį. Iš jų 5 proc. lankė ar lanko muzikos mokyklas, 5 proc. muzikos būrelius.

Ketvirtos struktūrinės dalies antro bloko testas buvo suskirstytas į tris grupes: VIII klasei (5 priedas), IX klasei (6 priedas), X klasei (7 priedas). Kiekvienai respondentų grupei buvo pateikta po dešimt klausimų. Šiame tyrime nebuvo panaudoti eksperimentinės VIII klasės duomenys.

VIII klasėse iš viso buvo apklausta 638 mokiniai, iš jų 360 merginų ir 278 vaikinai.

IX klasėse iš viso buvo apklausta 750 mokinių, iš jų 437 merginos ir 313 vaikinių.

X klasėse iš viso buvo apklausta 717 mokinių, iš jų 443 merginos ir 274 vaikinai.

Išanalizavus testo VIII klasei gautus duomenis, gauti sekantys rezultatai:

Į klausimą kokią muziką vadiname polifonine ir kokią homofonine atsakė 30 proc. visų apklaustųjų. Į klausimą visai neatsakė 45 proc. mokinių. Likusieji įvardino vieną ar kitą muzikos rūšį.

20 proc. respondentų įvardino skirtumus tarp imitacinės ir kontrastinės polifonijos. Likusieji nieko neatsakė. Tai rodo, kad didelė dalis VIII klasių mokinių neįsisavino polifoninės muzikos teorijos.

Pasidomėjus kuo skiriasi sutartinės nuo paprastų dainų tik 15 proc. nurodė skirtumus. 48 proc. bandė atsakyti. Likusieji neparąšė nieko.

Į 5 priedo 4 klausimą apie didelės apimties vokalinius kūrinius daugiau nei pusė apklaustųjų nieko negalėjo parašyti. Apie 15 proc. mokinių atsakė iš dalies. 10 proc. nurodė kūrinių turinį ir sandarą.

Kokiame Lietuvos krašte giedamos raudos atsakė 23 proc. respondentų.

Pasidomėjus apie liaudies kultūrą buvo pateiktas klausimas kokias mokinai žino etnografines šventes. Į šį klausimą penkias ir daugiau įvardino 38 proc., tris – 56 proc., vieną – likę 6 proc.

Į klausimą ką žinote apie simfoninio žanro apimtį, dalis ir reiškiamas idėjas iš dalies atsakė 12 proc. VIII klasės mokinių. Daugiau nei pusė apklaustųjų bandė atsakyti. Likusieji neparašė nieko.

Apie simfoninį orkestrą, jo instrumentus ir tų instrumentinių grupių išdėstymą nieko neparašė 5 proc., apie 50 proc. išvardino instrumentus, likusieji – 45 proc. – išvardino instrumentus ir jų grupes.

Apie etnografinių dainų bruožus daug žino apie 35 proc., apie vieno ar kito karšto liaudies dainas – 50 proc. apklaustųjų. Į klausimą bandė atsakyti 15 proc., bet rezultatai buvo netikslūs.

Į testo 10 klausimą kuo skiriasi Re, Fa ir Sol mažorinės tonacijos atsakė tik 10 proc. respondentų. Kitų atsakymai neatitiko tikrovės.

Išanalizavus testo atsakymus, matyti, kad maža dalis – apie 20 proc. – VIII klasių mokinių iš dalies įsisavino VIII klasės muzikos vadovėlio turinį.

Išanalizavus testo IX klasei gautus duomenis, gauti sekantys rezultatai:

Septynias pagrindines muzikos raidos epochas teisingai įvardino 15 proc. apklaustųjų. Tris ir daugiau įvardino 30 proc., vieną – 45 proc., likusieji neatsakė nieko.

Apie seniausią dainų rūšį (sutartines), išlikusias iš senovės laikų, žino daugiau nei pusė apklaustųjų.

Į testo klausimą kas vidurinių viduramžių laikotarpiu labiausiai įsimintina muzikinei kultūrai atsakė maža dalis respondentų. 15 proc. žino, kad buvo sukurtas muzikinis raštas, kad vystėsi daugiabalsis giedojimas. 50 proc. apklaustųjų žino, kad buvo giedamas grigališkasis choralas. 10 proc. neatsakė nieko.

Apie Renesanso laikotarpyje sukurtą instrumentą klavesiną žino tik apie 30 proc. mokinių.

Renesanso laikų trijų šokių pavadinimus įvardino apie 25 proc., du šokius įvardino apie 30 proc., vieną – apie 40 proc. ir likusieji – 5 proc. apklaustųjų neįvardino nei vieno šokio pavadinimo.

Į testo 6 klausimą, kokius žinai Baroko laikų kompozitorius atsakė sekančiai: nieko neatsakė apie 50 proc., J.S.Bachą ir G.F.Hendelį įvardino apie 20 proc. apklaustųjų. Likusieji įvardino vieną ar kitą kompozitorių.

Žymiausią smuikų meistrą A.Stradivarijų žino tik 10 proc. apklaustųjų.

Žymiausius tris Vienos klasikus – J.Haidną, V.A.Mocartą ir L.Bethoveną – įvardino apie 30 proc. respondentų. 10 proc. neatsakė nieko. Likusieji įvardino vieną ar kitą klasiką.

Į pateiktą 9 klausimą kas yra garsiausios Romantinės operos kūrėjas – Dž.Verdis – atsakė apie 30 proc. mokinių. Kitų atsakymai buvo netikslūs.

Į paskutinį teste pateiktą klausimą kur ir kada pradėjo formuotis savitos muzikos žanras – džiazas beveik visi atsakė, kad Amerikoje. Apie pusę apklaustųjų nurodė miestą ir laikmetį.

Išanalizavus testo atsakymus, matyti, kad apie 25 proc. – IX klasių mokinių iš dalies įsisavino IX klasės muzikos vadovėlio turinį.

Išanalizavus testo X klasei gautus duomenis, gauti sekantys rezultatai:

Kada ir kur įvyko pirmoji lietuvių dainų šventė 75 proc. atsakė, kad Kaune, 15 proc. – Vilniuje. Įvardinti metus galėjo tik 30 proc. apklaustųjų.

Į klausimą kaip skirstomos sutartinės tiksliai atsakė 35 proc. mokinių, iš dalies – 20 proc., kiti bandė atsakinėti, tačiau atsakymai buvo neteisingi.

35 proc. respondentų išvardino penkis lietuvių liaudies dainų žanrus. Tris – keturis žanrus žinojo taip pat apie 35 proc., likusieji įvardino vieną ar du liaudies dainų žanrus. Nežinančiųjų nebuvo.

Į 4 klausime pateiktus vienuolika liaudies instrumentų visus įvardino 35 proc. mokinių. Pusę pateiktų instrumentų – 45 proc. Po keletą instrumentų žinojo likusiųjų dalis.

Polonezo „Atsisveikinimas su tėvyne“ muzikos autorių parašė tik 30 proc. respondentų.

Pirmąją M.Petrausko operą „Birutė“ žino daugiau nei pusę apklaustųjų.

Du didžiuosius tautinio atgimimo ir tautinės dvasios žadintojus – Vincą Kudirką ir Vydūną – žino apie 45 proc. mokinių. Iš viso jų neįvardino 5 proc., kiti įvardino vieną ar kitą. Klausimo atsakyme buvo paminėtos ir kitos pavardės.

Į klausimą kokias dvi simfonines poetas sukūrė M.K.Čiurlionis atsakė apie 85 proc. respondentų. Visai neatsakė 3 proc. mokinių. Likusieji paminėjo vieną iš jų.

Operos „Dalios“ autorių B.Dvarioną žino tik apie 30 proc. apklaustųjų.

Į testo paskutinį klausimą kokius žinai lietuvių šiuolaikinės muzikos kompozitorius įvardino nors vieną visi. Atsakymuose buvo ir akademinės muzikos, ir estradinės muzikos autorių pavardžių.

Iš šio X klasei parengto testo atsakymų matyti, kad X klasės moksleivių žinios apie lietuvių muziką nepakankamos.

3.3. Mokytojų statistinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Tyrimė dalyvavo 20 Radviliškio rajono muzikos mokytojų, iš jų 13 moterų ir 7 vyrai, kurių amžius nuo 23 iki 57 metų. 4 apklausti mokytojai turi muzikos mokytojo metodinio kvalifikaciją, vyr. mokytojo – 13 ir 3 turi muzikos mokytojo kvalifikaciją. Muzikos dalyką dėsto nuo 2 iki 35 metų. Iš 20 respondentų 7 neturi aukštojo išsilavinimo. VIII – X klasėse dirba tik 15 apklaustų mokytojų. Todėl likusių 5 mokytojų atsakymai į kai kuriuos klausimus neobjektyvūs.

Į klausimą, kokiais instrumentais groja muzikos pamokose, respondentai atsakė: pianinu groja visi, 4 mokytojai – gitara, 16 – sintezatoriumi, 3 – pučiamaisiais instrumentais, akordeonu groja puse apklaustųjų ir kt. Tai rodo, kad kai kurie muzikos mokytojai per muzikos pamokas gali demonstruoti grojimą įvairiais instrumentais.

Į klausimą, ar naudoja muzikines fonogramas, skirtas dainų pritarimui muzikos pamokose, taip atsakė 15, 5 – iš dalies. Taigi, per muzikos pamokas visi muzikos mokytojai, naudodami muzikines fonogramas, skirtas dainų pritarimui, mažina pamokos meniškumą, dvasingumą.

Iš 20 dalyvavusiųjų apklausoje muzikos mokytojų du mokytojai neturi muzikos pamokai skirto kabineto, tik 5 mokytojai į klausimą, ar tinkamai įrengtas muzikos kabinetas, atsakė, kad taip ir 13 yra iš dalies patenkinti. Iš klausimyno atsakymų matyti, kad kai kuriuose kabinetuose trūksta natų rašymui skirtos lentos, muzikos grotuvo, suderintų pianinų ir kitų įvairių priemonių. Tai rodo, kad ne visi muzikos kabinetai atitinka keliamus reikalavimus vykdyti ugdymo programas.

Į klausimą, kokiais muzikos vadovėliais naudojasi dirbdami per pamokas, visi muzikos mokytojai atsakė – Eduardo Balčyčio V – X klasei skirtais muzikos vadovėliais. Ar tenkina respondentus esami muzikos vadovėliai taip atsakė 13, iš dalies 7. Visi apklausti mokytojai sutinka su vadovėlių pavadinimais: VIII kl. „Polifoninė muzika“, IX kl. „Epochų muzika“, X kl. „Lietuvių muzika“.

Iš apklausos matome kiek ir kokių muzikos vadovėlių turi mokyklos (žr.3.3.1. lentelę).

Leidimo metus nurodė maža dalis apklaustų mokytojų.

3.3.1 lentelė

Vadovėlių skaičius mokyklose

Vadovėlis	Vadovėlių skaičius
VIII kl. „Polifoninė muzika“	450
IX kl. „Epochų muzika“	495
X kl. „Lietuvių muzika“	306

Iš apklausos matome, kad aštuonios mokyklos turi tik po vieną komplektą muzikos vadovėlių. Visą medžiagą mokiniai gali įsisavinti tik per vieną savaitinę muzikos pamoką.

Mažinti vadovėlio apimtį nori tik 14 muzikos mokytojų. Daugiausia sutrumpinti X klasės teoriją siūlo visi rajono muzikos mokytojai. Papildyti vadovėlius dauguma mokytojų norėtų naujomis dainomis, ritmo pratimais, kūrybinėmis užduotimis.

Apie 1995 m. parengtą E. Balčyčio „Bendrojo lavinimo mokyklos muzikos programa V – X klasėms“ pasisakė tik keturi mokytojai. Jų atsakymai teigė, kad programa gera. Tai rodo, kad ne visi mokytojai susipažinę su programa.

Visiems atsakiusiems į klausimą, ar užtenka vienos muzikos pamokos įvykdyti esminį vadovėlio turinį respondentai atsakė „NE“.

Iš vadovėlių kiekvienoje klasėje išmokstama 30 proc. dainų. Iš vadovėlių mokytojai siūlo išimti užsienietiškas dainas. Tai rodo, kad muzikos mokytojai silpnai moka užsienio kalbas.

Iš dvidešimt apklaustų mokytojų su mokiniais skudučiuoja vienuolika, nes kiti neturi mokyklose skudučių. VIII kl. mokiniai moka skudučiuoti lietuvių liaudies pjesę „Untytė“. IX kl. I. I. dainą „Putinėli raudonasai“. X kl. kartoja I.I. pjesę „Untyte“. Kitiems kūriniais mokytis neužtenka pamokos laiko.

Be skudučių mokytojai muzikos pamokose daugiausiai groja įvairiais ritminiais instrumentais, VIII klasėje dalis mokytojų groja dūdelėmis, trijose mokyklose per pamokas skamba gitaros garsai. Iš tai kiek mokiniai groja muzikos instrumentais per pamokas galima spręsti apie blogą mokyklų aprūpinimą instrumentais.

Iš atsakymų matyti, kad tik dalis muzikos mokytojų solfedžiuoja ir atlieka ritminius darinius iš vadovėlių. Mokinių muzikinius gebėjimus (intonavimą, solfedžiavimą, ritmavimą) žino tik maža dalis mokytojų. Visi dvidešimt apklaustų mokytojų muzikos pamokose neturi savo vertinimo sistemos.

Iš sudarytos rajono muzikos mokytojams apklausos atsakymų galima teigti, kad nevisi muzikos mokytojai veda kompleksines pamokas, žino ką mokiniai geba ir ne visi įvykdo esminį muzikos vadovėlių turinį.

3.4.Ugdomojo eksperimentinio tyrimo organizavimas ir metodai

3.4.1.Ugdomojo eksperimento planas, tyrimo imties charakteristika

Norint išsiaiškinti kokie yra mokinių muzikiniai gebėjimai ir žinios, 2004 m. rugsėjo mėnesį buvo pradėtas ugdomasis eksperimentas Gražinos vidurinėje mokykloje VIII a klasėje. Eksperimentas buvo formuojamasis (Merkys, 1995, p.25), nes jo metu magistrantas konstravo individualizuotą muzikinio ugdymo metodiką ir tikrino jos efektyvumą.

Eksperimentinis tyrimas apėmė šiuos etapus:

1. Moksleivių muzikinių gebėjimų lygio diagnozavimas.
2. Eksperimentinės muzikinio ugdymo programos VIII klasei parengimas bei jos taikumas ugdymo procese.
3. Autorinio vertinimo metodo integravimas į muzikinio ugdymo procesą.
4. Tiriamųjų muzikinių gebėjimų lygio diagnozavimas pritaikius eksperimentinę muzikinio ugdymo programą.

Eksperimentinis tyrimas vyko dviem pjūviais: moksleiviai buvo apklausiami du kartus – 2004 m. rugsėjo, spalio ir 2005 m. gegužės mėnesiais.

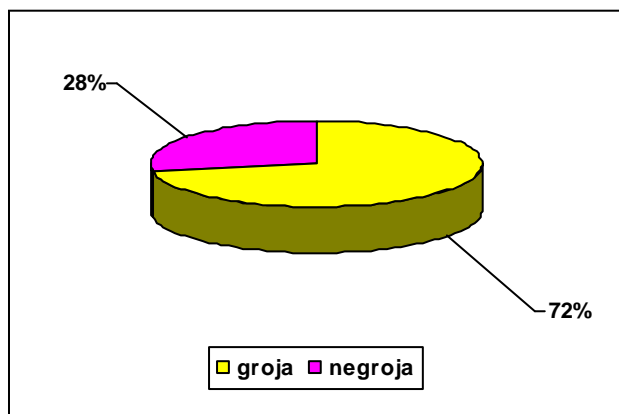
Eksperimentinio tyrimo imties charakteristika

Per visą eksperimentą tirti tie patys mokiniai. Eksperimentinis tyrimas buvo atliekamas Radviliškio Gražinos vidurinėje mokykloje. Eksperimentui buvo pasirinkta VIII a klasė, kurioje mokosi 32 moksleiviai: 18 merginų ir 14 vaikinų, kurių amžius nuo 14 iki 15 metų. Ši klasė buvo sukomplektuota 2004 m.m., kurios didžiąją dalį sudaro buvę VII a klasės mokiniai. Dalis septintų klasių mokinių išvyko mokytis į miesto gimnazijas.

Siekiant išsiaiškinti tyrime dalyvaujančių moksleivių esamą muzikinių gebėjimų lygį, eksperimentinio tyrimo pradžioje atliktas pirmasis diagnostinis pjūvis. Buvo taikoma anketa, kurios pavyzdys pateiktas ketvirtame priede. Pirmojo pjūvio metu nebuvo pateiktas testas VIII klasei, nes buvo diagnozuojama kokie mokinių muzikiniai gebėjimai ir žinios atėjusiems į aštuntą klasę. Iš anksto apie apklausą mokiniai nebuvo informuoti.

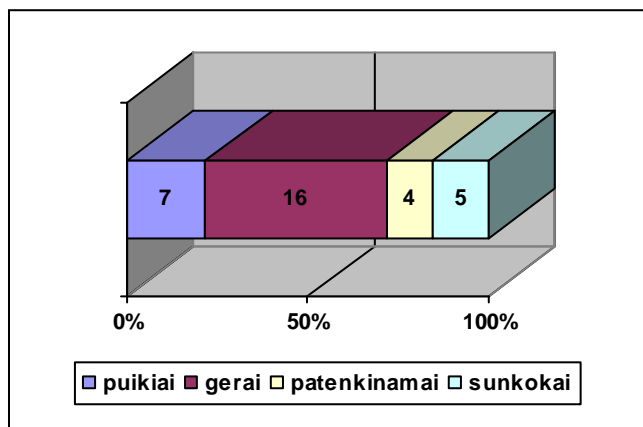
Išanalizavus gautus pirmojo pjūvio duomenis paaiškėjo, kad trys moksleivės lankė muzikos mokyklą, 4 muzikos būrelį. 72 proc. respondentų moka groti (žr. 3.4.1.1 pav.) koku nors instrumentu:

4 - pianinu, 1 - kanklėmis, 23 - dūdelėmis, 23 - skudučiais.

3.4.1.1 pav. Mokinių gebėjimas groti

Sudarant klausimyną buvo pasidomėta, kaip mokiniams sekasi mokymasis, kaip įvertinti jų gebėjimai muzikos pamokose. Pastebėta, kad 23 mokiniams mokymosi rezultatai įvertinti labai gerai ar net puikiai, o 9 – patenkinamai ir sunkokai (žr. 3.4.1.2 paveikslą).

3.4.1.2 pav. Respondentų mokymosi rezultatų įvertinimas

Siekiant diagnozuoti ką mokiniai geba ir žino svarbi jų nuomonė, t.y. kaip jie patys įsivertina savo gebėjimus. Iš apklausos matyti (žr. 3.4.1 lentelę).

3.4.1.1 lentelė

Respondentų gebėjimų įsivertinimas

Respondentas Geba	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Nežino	Nemoka
Dainuoti	15	3	5	3	6
Groti	4	10	9	-	9
Solfedžuoti	4	9	10	1	8
Ritmuoti	10	11	10	1	-
Skirti, analizuoti klausymuisi skirtus kūrinis	4	8	11	6	3

Užrašyti natas	4	7	13	3	5
Įvardinti muzikinius terminus	4	5	11	12	-
Apibūdinti muzikos raidą	1	3	-	29	-

Išskiriant pirmąsias veiklos grandis matome, kad daugiausiai laiko per muzikos pamokas užima labiausiai prieinama veikla – dainavimas. Antra veiklos grandis, t.y. muzikos raidos teorijos nagrinėjimas. Trečia – muzikos kūrinų klausymasis ir aptarimas. Mažiausiai per muzikos pamokas mokiniai mokosi, muzikavimo, muzikos rašto.

Atliekant diagnostinį pjūvį, norint sužinoti ką VIII klasės mokiniai žino iš žemesnių klasių muzikos kurso buvo pateikti klausimai. Iš pateiktų klausimų gauti sekantys atsakymai:

Į klausimą kas kuria muziką iš 32 mokinių atsakė visi.

Tris ir daugiau lietuvių liaudies žaidimų, ratelių ir šokių žino 21 moksleivis. Du įvardino 8 moksleiviai, vieną – 3.

Visi respondentai žino po keletą kalendorinių švenčių.

Kas sukūrė Lietuvos Himną atsakė 27 mokiniai. Likusieji įvardino kitus autorius.

Kaip Lietuva susiskirsčiusi etnografiškai žino 67 proc. apklaustųjų. Visai nežino 3 proc. Likusieji 30 proc. įvardina vieną-du etnografinius kraštus.

Iš teste pateiktų dvylikos muzikinių ženklų visus pavadinimus užrašė 4 moksleiviai, tai sudaro 12,5 proc. apklaustųjų. Pusę ženklų užrašė 15 moksleivių. Vieną-du ženklus – 13. neatsakiusiųjų nebuvo.

Visus muzikos instrumentus be klaidų įvardino 8 moksleiviai. Darydami dvi-tris klaidas įvardino 10 moksleivių. Tokių, kurie visai nežinotų muzikos instrumentų, nebuvo. Sunkiausiai mokiniams sekėsi įvardinti styginius instrumentus, nes jie maišydavo jų pavadinimus.

Pateiktus rankų ženklus visus įvardino didelė dalis apklaustųjų: visus rankų ženklus įvardino 26 mokiniai, t.y. 81 proc. apklaustųjų, klysdami 4 asmenys. Visai nežino du moksleiviai.

Į klausimą kas atlieka muziką pateiktuose paveikslėliuose iš 32 respondentų teisingai atsakė 22. Suklydo 2, vieną įvardino 2, du – 4, tris atlikėjų grupes – 2 moksleiviai.

Į pateiktą testo 10 klausimą kaip skirstomi dainininkų balsai teisingai atsakė 18, suklysdami 6 moksleiviai. Penki moksleiviai atsakė, kad dainininkų balsai skirstomi į vyriškus ir moteriškus. Trys bandė atsakyti, tačiau jų atsakymai buvo neteisingi.

Intervalų pavadinimus teisingai užrašė 14 apklaustųjų. Pusę įvardino – 10, du – 3, vieną – 2 asmenys. Nieko neparašė 3 asmenys.

Penkis ir daugiau kompozitorių įvardino daugiau nei pusę klasės, t.y. 17 arba 53 proc. apklaustųjų. Nei vieno kompozitoriaus nežino vienas mokinys. Vieną kompozitorių žino 2, tris – 7, keturis – 5 asmenys.

Operą „Pilėnai“ ir jo autorių Vytautą Klovą žino 19 moksleivių. Likusieji įvardino neteisingai.

Panašūs atsakymai buvo ir apie lietuvišką Eduardo Balsio baletą „Eglė Žalčių karalienė“: jį žino 21 moksleivis. Tai sudaro beveik 66 proc. respondentų.

Dešimt muzikos kūrinių ir jų autorius įvardino tik 10 moksleivių. Pusę kūrinių įvardino 17 asmenų. Tris ir mažiau – 5. nežinančių nebuvo.

Šis testas – klausimynas parodė VIII a klasės muzikines žinias, kokias jie turi iš žemesnių klasių.

Atliekant diagnostinį pjūvį buvo pasidomėta kaip mokiniai intonuota, jaučia ritmą. Atliekant asmeninę apklausą buvo panaudotas lietuvių liaudies žaidimas „Jurgeli meistrelis“. Šio žaidimo melodiją moksleiviai mokytojui grojant turėjo padainuoti įvairiose tonacijose. Ritmą mokiniai atliko iš klausos. Rezultatai pateikti lentelėje, kur buvo naudojami sutartiniai ženklai: „+“ buvo įvardintas gerai, „0“ – vidutiniškai ir „-“ – neintonuota, neatkartoja ritmo (žr. 3.4.2 lentelę).

3.4.1.2 lentelė

Intonavimo ir ritmo pojūčių rezultatai

Mokinio skaičius	Rodikliai			Jaučia ritmą
	Intonuoja			
	Do mažor.	Fa mažor.	B mažor.	
1	+	+	+	+
2	-	-	-	0
3	+	+	+	+
4	0	0	0	0
5	+	0	+	+
6	+	+	+	+
7	-	-	-	-
8	+	+	+	+
9	+	+	+	+
10	-	-	-	0
11	+	+	+	+
12	0	+	+	+
13	0	0	+	+
14	0	0	0	+

15	+	+	+	+
16	0	0	0	+
17	0	0	0	0
18	+	+	+	+
19	0	0	0	0
20	0	0	0	+
21	0	0	0	+
22	0	0	0	+
23	+	+	+	+
24	-	-	-	0
25	0	0	0	+
26	0	0	0	0
27	+	+	+	+
28	+	+	+	+
29	-	-	-	-
30	0	0	0	0
31	+	+	+	+
32	-	-	-	0

3.4.2. Ugdomojo eksperimento metodika

Eksperimento aprašymas pradedamas nuo aplinkos, kurioje jis buvo atliekamas, ir nuo aplinkos, atmosferos. Visų pirma reikia paminėti, kad Gražinos vidurinės mokyklos administracijos dėka mokykloje vyko ir vyksta muzikinis ugdymas. Mokykloje muzikos pamokas nuo pirmos klasės dėsto muzikos mokytojai. Mokykloje dirba du muzikos mokytojai. Popamokinėje veikloje mokiniai gali lankyti berniukų chorą „Gražinukas“, merginų ansamblių, vokalo būrelį, mokyti gitarą. Radviliškio rajono savivaldybė, taupydama lėšas, rajone sumažino popamokinei veiklai skirtas valandas. Kadangi gražinos vidurinėje mokykloje dirbantis magistrantas muzikos pamokas dėsto 19 metų, eksperimentinę klasę pasirinko savo nuožiūra.

Tikslinga charakterizuoti eksperimentinės klasės muzikos kabinetą, kuriame vyko eksperimentas. Kabinetas aprūpintas nauja veikiančia garso aparatūra, yra kompiuteris. Kadangi muzikos mokytojas – metodininkas magistrantas kaupia įvairią fonoteką, klasėje daug įvairios klausymuisi skirtos muzikos. Klasėje stovi pianinas, sintezatorius, akustinė gitara, akordeonai bei kiti įvairūs mokykliniai instrumentai: dūdelės, skudučiai, įvairūs mušamieji instrumentai. Mokytojas pagrindinį dėmesį skiria dainavimui ir muzikavimui, dirba pagal kompleksinį

muzikos pamokos modelį. Pamokos grandys naudojamos pagal pamokos tikslą. Dirbdamas su paaugliais, drausminių problemų neturi.

Eksperimentas vyko vienus mokslo metus: nuo 2004 m. rugsėjo mėnesio iki 2005 m. gegužės mėnesio.

Kadangi muzikos pamokos eksperimentinėje klasėje vykdavo penktadieniais, todėl dėl įvairių mokykloje vykstančių renginių eksperimentas iki galo buvo neįgyvendintas.

Pagal parengtą muzikos programą VIII a klasei teorines žinias mokiniai įsisavindavo savarankiškai iš jiems magistranto parengtos atmintinės (žr. 1 PRIEDAS).

Mokiniai per muzikos pamoką daugiau dėmesio skirdavo dainavimui, muzikavimui, ritmo atlikimui, solfedžiavimui, muzikos klausymuisi.

Magistranto asmens vertinimo metodas (žr. 3.2.2 dalis) pakėlė mokiniams motyvaciją muzikos lavinimo procese, nes jie buvo vertinami už atskirą muzikinę veiklą.

3.4.3. Ugdomojo eksperimento rezultatai

Eksperimentinis tyrimas truko vienus mokslo metus. Buvo lyginamas pirmasis diagnostinis pjūvis su antru pjūviu.

Antrame pjūvyje testas-klausimynas VIII a klasei buvo pateiktas 2005 metų gegužės mėnesį toks, kaip ir visiems rajono moksleiviams (žr. 3 PRIEDAS). Buvo pateikti tie patys klausimai kaip ir pirmo pjūvio metu.

Buvo įdomu stebėti, kaip pakilo VIII a klasės moksleivių muzikinių gebėjimų ir žinių lygis.

Iš gautų duomenų pastebėta, kad gegužės mėnesį moksleiviai daug daugiau žino ir geba nei rugsėjo mėnesį. Teisinga aptarti duomenis, kurie ryškiausiai pasireikė eksperimento metu:

Visi klasės mokiniai galėjo įvardinti tris ir daugiau lietuvių liaudies žaidimų, ratelių ir šokių. Galima drąsiai teigti, kad VIII a klasės mokiniai, kalbėdami per muzikos pamokas apie lietuvių liaudies tradicijas išmoko daugiau liaudies žaidimų, ratelių ir šokių pavadinimų.

Kas sukūrė Lietuvos Himną dabar jau užtikrintai įvardino visi mokiniai.

Nustebino tai, kad mokiniai 100 proc. žino kaip pasiskirsčiusi Lietuva etnografiškai.

Iš teste pateiktų dvylikos muzikinių ženklų visus pavadinimus užrašė 50 proc. apklaustųjų, tai 12 asmenimis daugiau nei rugsėjo mėnesį.

Po VIII klasei skirto eksperimento mokiniai visus paveikslėlyje pateiktus muzikos instrumentus įvardino teisingai.

Kaip minėta, eksperimento metu didesnis dėmesys buvo skiriamas aktyviai muzikiniai veiklai, kurios metu mokiniai solfedžiavo iš rankų ženklų, juos skiria be klaidų.

Taip pat be klaidų mokiniai užrašė ir atlikėjų atliekančią muziką pavadinimus.

97 proc. apklaustųjų į pateiktą testo 10 klausimą kaip skirstomi dainininkų balsai įvardino teisingai įvardino. Tai 13 asmenimis daugiau nei rugsėjo mėnesį. Suklydo 1 moksleivis.

Intervalų pavadinimus teisingai užrašė 16 apklaustųjų. Pusę įvardino – 8, du – 6, vieną – 2 asmenys. Nieko neparašiusiųjų nebuvo. Šie duomenys pakito maža dalimi, nes mokytojo muzikos programoje VIII a klasei nebuvo skiriama tam daug laiko.

Eksperimento metu buvo kalbama apie didelės apimties vokalinius instrumentinius kūrinius, atsakydami į klausimą, kiek žino kompozitorių ir kūrinių, įvardinusiųjų skaičius pakilo. Teisingai įvardino 85 proc. apklaustųjų, tai 32 proc. arba 10 mokinių daugiau nei rugsėjo mėnesį.

Po VIII a klasei skirto eksperimento pagerėjo ir intonuojančių vaikų rezultatai. Tų moksleivių dalis, kuri intonavo vidutiniškai pradėjo intonuoti gerai. Neintonuojantys moksleiviai – daugiausia berniukai, kuriems prasidėjo balso mutacija, pradėjo intonuoti keletą garsų. Kadangi per muzikos pamoką buvo grojama skudučiais ir ritminiais instrumentais, pagerėjo mokinių ritmo pojūtis.

Lyginant klausimus, skirtus VIII klasei su Radviliškio rajono aštuntokų rezultatais, gautais tyrimo metu, pastebėta, kad procentaliai teisingų atsakymų buvo daugiau.

3.4.3.1 lentelė

Radviliškio rajono aštuntokų ir eksperimentinės klasės lyginamieji duomenys

	Radviliškio rajono aštuntokų teigiami atsakymai (proc.)	Eksperimentinės VIII a klasės teigiami atsakymai (proc.)
1. Parašyk kokią muziką vadiname polifonine ir kokią homofonine	30	81
2. Kuo skiriasi imitacinė polifonija nuo kontrastinės	20	75
3. Kuo skiriasi sutartinės nuo paprastų dainų	15	75
4. Parašykite, kas yra kantata, oratorija, rekviem, mišios, kuo šie žanrai vienas nuo kito skiriasi savo turiniu ir sandara	50	88
5. Kokiame Lietuvos krašte giedamos raudos	23	97
6. Kokios yra būdingiausios etnografinės šventės ?	38	91

7. Ką žino te apie simfonijos žanrą – jos apimtį, dalis ir reiškiamas idėjas ?	12	88
8. Ką žinote apie simfoninį orkestrą, jo instrumentus ir tų instrumentų grupių išdėstymą scenoje ?	50	97
9. Parašykite, kas būdinga: dzūkų, aukštaičių, žemaičių, suvalkų liaudies dainoms ?	35	78
10. Parašykite kuo skiriasi Re mažorinė tonacija nuo Fa ir Sol mažorinių tonacijų ?	10	63

Tai rodo, kad mokiniai, turėdami galimybes teorines žinias įsisavinti namuose, gali iš esmės įvykdyti muzikos vadovėlių turinį. Be to, toks mokymosi procesas „sutaupo“ daugiau pamokos laiko aktyviai muzikiniai veiklai. Per muzikos pamoką mokiniai mieliau muzikuoja, klausosi muzikos kūrinių, t.y. muzikos pamokoje daugiau vyrauja muzika negu kalbos.

3.4.4. Eksperimentinė muzikinio ugdymo programa VIII klasei „Klausydamas, dainuodamas ir grodamas pažink polifoninę muziką“

I. Teorinis pagrindimas

Anotacija. Ši muzikinio ugdymo programa skiriama Radviliškio Gražinos vidurinės mokyklos VIII a. klasei.

Programoje numatyta perteikti žinias apie polifoninę muziką, muzikos daugiasluoksniškumą, didžiųjų formų vokalinius bei instrumentinius kūrinius, simfoninį orkestrą ir jo instrumentus, apie kompozitorius M.K.Čiurlionį, B.Kutavičių, J.Juzeliūną, E.Balsį, J.S.Bachą, V.A.Mocartą, L. Van Bethoveną, N.Paganinį, P.Čaikovskį ir kitus. Taip pat programoje daug dėmesio bus skiriama polifoninės ir homofoninės struktūros muzikos kaitai ir jų vienovei sudėtingų formų ir žanrų muzikos kuriniuose, muzikos minčių plėtojimui, muzikos dramaturginės įtampos ir atoslūgių, intonacijų, harmonijos, tembrų, dinamikos ir kitų išraiškos priemonių kaitai. Ugdant polifoninės muzikos suvokimą, glaudžiai sieti jos klausymąsi su polifoninio ir homofoninio pobūdžio kūrinių dainavimu ir grojimu. Kadangi šios mokyklos

dauguma mokinių gimę ir užaugę Aukštaitijoje, didelis dėmesys bus skiriamas šio krašto etno kultūrai ir muzikai. Šioje programoje yra nauja tai, kad ugdytiniai savo muzikinius gebėjimus gali atskleisti ne vien tik muzikos pamokoje, bet ir projektinėje – koncertinėje veikloje. Taip pat programoje ugdytiniai teorines žinias įsisavina savarankiškai, t. y. mokiniams paruošiama teorinė medžiaga su klausymais. Todėl daugiau laiko lieka muzikavimui, dainavimui ir muzikos klausymuisi. Pamokos metu daugiausia vyrauja muzika.

Parengta programa turėtų labiau lavinti mokinių muzikinius gebėjimus, giliau suvokti polifoninės muzikos, ypač sutartinių grožį, unikalumą. Tikiuosi, kad naudojantis programa, mokiniai labiau pamils lietuvių liaudies sutartines, dainas, muziką. Taip pat ši programa supažindins, priartins mokinius prie didžiųjų formų vokalinių bei instrumentinių kūrinų, leis atskleisti savo muzikinius gebėjimus.

Programos aktualumas. Dirbant miesto mokykloje tikriausiai ne paslaptis, kad sudominti moksleivius rimtąja muzika, liaudies dainomis yra ne lengva, kai aplinkui skamba vien komercinė muzika, atkeliavusi iš vakarų, kompiuterių technologijų integracija. Viena savaitinė muzikos pamoka, stoka vadovėlių, didelis pamokų krūvis, per didelis mokinių skaičius klasėse, aktyviai prasidėjusi mokinių balso mutacija, tai tik keletas priežasčių, kodėl muzikos pamoka kartais virsta istorijos pamoka „Apie muziką“. Muzikos pamokoje turi kalbėti pati muzika. Aktyvi muzikinė veikla gali išspręsti problemą. Turėdamas tikslą jaunimą įtraukti į muzikinį procesą ir daugiau suteikti žinių apie polifoninę muziką ėmiausi rengti individualizuotą programą.

Reformuojama Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla siekia pagrindinio tikslo – ugdyti savarankišką, atsakingai savo gyvenimą kurti gebantį žmogų. Siekdamas šio tikslo, mokytojas privalo ne tik gerai pažinti savo mokinius, bet ir išmokyti juos kuo geriau pritaikyti savo galimybes, sugebėjimus plėtoti, lavinti, tobulintis, nes tik gerai pažystant save galima geriau suvokti supančią aplinką, ją suprasti, integruoti ir net joje įprasinti save.

Muzikinio ugdymo programoje ryškiai akcentuojamas vienas iš uždavinių – atskleisti mokinių individualius muzikinius gebėjimus. Todėl šioje parengtoje programoje numatoma projektinė – koncertinė veikla, kurioje skambės dainos ir muzika atliekama mokinių. Taip pat, koncertuose bus naudojami įrašai su muzikos pavyzdžiais. Klasėje yra mokinių, besimokančių muzikos mokykloje, kurie gali atlikti įvairius muzikos kūrinius.

Autoriaus koncepcija. Šiuo metu vykstant mokyklų renovacijoms, keičiasi mokytojai, mokiniai, o kartu ir ugdymo procesas. Muzikos kalbos mokymasis yra mokymo turinio dominantė. Taigi, įtvirtinant kaip antrą, aukštesnį muzikos pažinimo etapą (koncentrą) mokiniai

turėtų gebėti suvokti, lyginti elementarias melodijas su sudėtingų žanrų ir formų kūriniais. Be to sugebėti kultūringai dainuoti vienbalses, dvibalses, o atsižvelgiant į galimybes ir tribalses dainas.

Aš dirbdamas mokykloje, stengiuosi atsisakyti mažareikšmių dalykų ir papildau pamoką puikia muzika, kurios klausantis, kurią džiugiai dainuojant ar grojant būtų gera ir mokytojui ir mokiniams. Tada nekyla jokių drausmės problemų, kas aktualu paauglystės laikotarpiu. Tai svarbu dar ir dėl to, kad tikras, gilus menas padeda apčiuopti dvasines vertybes, o tai iš esmės keičia mokinių santykį su mokytoju, padeda ne agitavimu žodžiais, o tikrų vertybių pagrindu humanizuoti mokymą. Teorines žinias įsisavinti mokinius skatinu ne pamokos metu, bet savarankiškai.

Programos naujumas. Bendrosios ugdymo ir išsilavinimo standartai (2003m.) įpareigoja pedagogą dirbti lanksčiai ir kūrybiškai. Šiuo metu, vykdant švietimo reformą, Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija suteikia pedagogams galimybę kūrybiškai parengti individualias programas. Tačiau pedagogui ne tikslinga atsisakyti kompleksinės pamokos tik pagal moksleivių gebėjimus ir norus. Šioje programoje yra nauja tai, kad visi klasės moksleiviai, pagal savo gebėjimus bus įtraukti į muzikinį procesą, teorines žinias moksleiviai įsisavina ne pamokos metu. Testų – klausimynų pagalba pamokos pradžioje bus tikrinamos moksleivių teorinės žinios. Likęs pamokos laikas bus panaudojamas muzikos klausymuisi, dainavimui ir muzikavimui. Nesant pakankamam muzikos vadovėlių kiekiui, mokiniams pateikiama mokytojo paruošta teorinė medžiaga (žr. 1 priede). Neturint sąlygų ko nors daugiau pasiekti, per vieną savaitinę pamoką, saviraišką mokiniai gali skleisti projektinėje – koncertinėje veikloje.

Taip pat programoje dėmesio skiriama Radviliškio krašto kultūrai, atlikėjams.

Visa mokinių veikla vertinama, pagal mano parengta vertinimo metodą.

Rengiant individualizuotas programas galima remtis šiais dokumentais, patvirtintais Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijos:

- E.Balčyčio bendrojo lavinimo programa „Muzika V – XII kl.“ (1995 m.).
- Bendrosios ugdymo programos ir išsilavinimo standartai (2003 m.).

Programos tikslas. Parengta programa padės mokiniams geriau suvokti polifoninę muziką, didžiųjų formų vokalius ir instrumentinius kūrinius. Taip pat per aktyvią muzikinę veiklą mokiniai atskleis savo muzikinius gebėjimus.

Išeities padėtis. Programa parengta Radviliškio Gražinos vidurinės mokyklos VIII a. klasei. Šioje klasėje mokosi 32 mokiniai, iš jų 14 berniukų, 18 mergaičių. Šiuos mokinius muzikos mokyti pradėjau nuo pirmos klasės. Trys moksleivės lanko muzikos mokyklą. Įdomu

tai, kad klasėje didelė dalis mokinių lanko šokių kolektyvus, o du berniukai ir mergaitė veda šokių vakarus.

Klasėje prasidėjo aktyvi mokinių (ypač berniukų) balso mutacija. Apklauso duomenys parodė, kad šios klasės 26 moksleiviai intonuoja gerai, o 6 sunkiai. Kadangi tai šokėjų klasė ritmą jaučia gerai. Žemesnėse klasėse mokiniai yra groję skudučiais ir dūdelėmis. Psichologinė klasės atmosfera gera, drausmės problemų nėra. Taigi akivaizdu, kad norint daugiau atskleisti mokinių muzikinius gebėjimus ir sudominti rimtąja, ypač polifonine muzika, laikantis nuoseklumo principo, būtina individualizuota muzikinio ugdymo programa „Klausydamasis, dainuodamas ir grodamas pažink, polifoninę muziką“ VIII klasei.

Metodiniai komentarai.

- Bendrojo lavinimo mokyklų 2002 – 2005 m. Bendruose ugdymo planuose VIII klasei skiriama viena savaitinė valanda.
- Muzikos ugdymo teminis planas pateikiamas visiems mokslo metams.
- Pateiktame teminiame plane muzikos pamoka skiriama į kelias muzikinės veiklos skartis: temas ir potėmės; dainavimas; muzikavimas; muzikos klausymasis; individualios kūrybinės užduotys; ryšiai su kitais dalykais. Taip pat viena skartis skiriama pamokose vartotinai terminologijai.
- Mokytojas gali kūrybiškai pasirinkti pamokos temą iš visų veiklos grandžių, nenukrypdamas nuo ugdymo programos. Pamokos tema gali būti naujai mokoma daina, muzikavimo kūrinys.
- Kūrybinės grupinės ir individualios užduotys skiriamos 2 – 4 savaitėms .
- Geriausiai skambančios dainos ir muzikavimo kūriniai atliekami šventėse, koncertuose.

Taip planuodamas VIII klasės muzikinio ugdymo kursą tikiuosi nuoseklaus, sistemingo, kūrybingo darbo ir gerų rezultatų.

Tikslas ir uždaviniai.

Šiuo kursu siekiama, kreipiantis į mokinių jausmus ir protą – perteikti esmines žinias apie polifoninę muziką, didžiųjų formų vokalinius ir instrumentinius kūrinius. Taip pat, per aktyvią veiklą plėtoti moksleivių dainavimo, muzikavimo ir muzikos rašto pažinimo patirtį, bei gebėjimus.

Uždaviniai:

1. Tęsti ir puoselėti lietuviams būdingas visuotinio dainavimo tradicijas.
2. Mokyti polifoninei muzikai būdingo intonacinio mąstymo.
3. Mokyti polifoninio dainavimo.
4. Ugdyti polifoninės ir didžiųjų žanrų muzikos pažinimą ir suvokimą.
5. Toliau mokyti estetiškai gėrėtis klausoma ir pačių atliekama muzika, suvokti jos menines prasmes ir vertybes.
6. Siekti, kad moksleiviai išgyventų džiaugsmą ir pasitenkinimą, dalyvaudami meninės kūrybos, atlikimo, suvokimo procesuose bei formuotųsi pozityvios nuostatos estetinėms ir bendrosioms žmogaus kultūros vertybėms.
7. Skatinti moksleivius savarankiškai plėsti savo akiratį.

Vertinimas. Moksleivius vertinu pagal savo parengtą vertinimo metodą. Pagal muzikines veiklos formas atliekamos užduotys vertinamos formaliai – 10 balų sistema, vertinant paties moksleivio padarytą pažangą. Norint atskleisti mokinių savarankiškumą, muzikinius gebėjimus vertinama ir idiografiniu būdu – paskatinimais, pagyrimais.

3.4.5. Asmeninis vertinimo metodas

Muzikinio ugdymo programoje ryškiai akcentuojamas vienas iš uždavinių – išaiškinti mokinių individualius muzikinius gebėjimus. Tai įpareigoja muzikos mokytoją sistemingai stebėti mokinius ir reguliariai tikrinti jų muzikinius gebėjimus. Siekdamas šio tikslo mokytojas privalo ne tik gerai pažinti savo mokinius, bet ir išmokyti juos kuo geriau pritaikyti savo galimybes, gebėjimus kasdieniniame gyvenime.

Didėjant reikalavimams žmogaus išsilavinimui, auga ir mokymosi rezultatų vertinimo reikšmė. Žinių ir darbo rezultatų kontrolė-svarbus kiekvieno mokomojo dalyko pamokos elementas. Tokia kontrolė garantuoja grįžtamąjį ryšį ugdymo procese. Ir kuo šis grįžtamasis ryšys tikslesnis ir objektyvesnis, dažnesnis, individualesnis, tuo būna efektyvesnis ugdymo procesas. Taipogi, nuolatinė darbo ir žinių rezultatų kontrolė turi įtakos ir mokymosi motyvacijai.

Mokymosi rezultatus galima suvokti siaurąją ir plačiąją prasme. Siaurąją, kai jie reiškia atitinkamų žinių, gebėjimų ir įgūdžių sumą, o plačiąją – mokinių nusiteikimą bei mokėjimą mokytis, interesų ir įsitikinimų išsiugdymą. Vertinant mokymosi rezultatus svarbu, kad būtų vertinamos ne tik žinios, bet ir visa mokinio asmenybė ir veikla.

Vertinimas muzikos pamokoje – būtina ir neatsiejama ugdomojo proceso dalis, svarbi proceso visumos bei jo atskirų dalių požiūriu. Vertinimas turėtų būti korektiškas, tačiau objektyvus. Tuomet jis:

- padės atidžiau stebėti *muzikinio ugdymo procesą*, jį kontroliuoti bei koreguoti;
- leis pamatuoti (įvertinti) *atskirų metodų veiksmingumą*;
- formuos ir lavins pačių moksleivių *vertinimo įgūdžius*;
- skatins moksleivių *susidomėjimą bei motyvaciją*;
- skatins adekvatų *savo muzikinių gebėjimų ir pasiekimų vertinimą* (saviraiška);
- leis nustatyti kiekvieno moksleivio *muzikinių gebėjimų lygį* ir į jį atsižvelgti ugdymo eigoje. Muzikos, kaip ir kitų dalykų, pamokose vertinimas gali būti *formalusis* (vertinama pažymiais: balais, procentais, skaitmenimis, raidėmis) ir *neformalusis* (aprašomojo, nusakomojo pobūdžio). Formalusis vertinimas gali būti:
- norminis (moksleivių pasiekimus galima palyginti tarpusavyje, surikiuoti moksleivius į tam tikrą seką);
- kriterinis (grindžiamas tam tikrais iš anksto nustatytais ar sutartais kriterijais, kurie leidžia objektyviai įvertinti moksleivių pasiekimus);
- ideografinis (įvertinama moksleivio pažanga jo paties atžvilgiu; atsižvelgiama į moksleivio pastangas, paisoma jo individualių muzikinių gebėjimų; skatinama moksleivių motyvacija).

Vertinant mokinius reikėtų nepamiršti vertinimo principų: sistemingumas, objektyvumas, individualizavimas, visapusiškumas, meniškumas.

Pastaraisiais metais moksleivių gebėjimų vertinimas pažymiais kėlė daug diskusijų ne tik tarp pedagogų, bet ir platesniuose visuomenės sluoksniuose. Apie tai, kad nereikia vertinti pažymiais muzikos, dailės ir kitų meninės raiškos ugdytinių gebėjimų pasiekimų, rašė laikraščiai, buvo kalbama radijo ir televizijos laidose. Todėl kūrybingai dirbantiems šių dalykų mokytojams tapo kliūtimi, kokį vertinimą reikia pasirinkti, ar kurti savo, tobulinant ugdymo procesą. Vykstant ugdymo turinio reformai ir nesikeičiant vertinimo sistemai, dabartinis mokytojas jaučiasi nesaugus. Todėl jis dirbantis mokykloje turėtų pamastyti, ar reikia tobulinti ir ar reikia keisti šimtmečiais nusistovėjusią moksleivių gebėjimų ir pasiekimų vertinimo sistemą.

Tradicinis vertinimas pažymiais turi tam tikrų pranašumų ir trūkumų:

- jis gerai tinka ugdymo proceso apskaitai.
- vertinimas pažymiais reikalauja mažai darbo sąnaudų ir yra pigus.
- pažymiai tėvams teikia suprantamą informaciją apie vaiko pasiekimus.
- ši vertinimo sistema gerai žinoma tėvams.

Toks pasakymas, kad vertinant pažymiais matuojama darbo kiekybė, o ne kokybė yra klaidingas. Konkursuose, festivaliuose atlikėjų pasirodymai visur vertinami balais. O kodėl neįvertinti geru pažymiu visos klasės, ar atskirų atlikėjų už kokybiškai ir meniškai atlikta dainą, kūrinį. Kodėl neįvertinti geru pažymiu ugdytinių, kurie labai stengiasi, bet jiems truputėli nesigauna. Tokia nuomonė, kad vertinant pažymiais pernelyg sureikšminamas moksleivių lyginimas tarpusavyje, nuolatos prastais pažymiais vertinamuosius moksleivius apima neviltis ir kad jie praranda motyvą mokytis. Pamištama, kad mokinys įvertintas teigiamai, išgyvena džiaugsmą.

Daugelis tradicinės vertinimo sistemos trūkumų susiję ne tik su pačiais pažymiais, kiek su neapgalvotu jų panaudojimu. Dažnai pažymys tarnauja kaip drausminanti priemonė, o ne kaip įvertinimo. Daug negerovių kyla dėl netinkamo moksleivių gebėjimų pasiekimų vertinimo informacijos skelbimo ir interpretavimo. Šių trūkumų išvengti galima laikantis tam tikrų ugdymo partnerių ir ugdytinių informavimo apie mokymosi rezultatus, gebėjimus taisyklių ir pedagogo profesinė etikos reikalavimų.

Vertinimo metodai ir formos turi būti parenkamos atsižvelgiant į ugdytinių gebėjimus ir keliamus tikslus.

Muzikos ugdymo procese, kaip bus vertinami moksleivių gebėjimai ir žinios priklauso nuo mokytojo ir mokinių.

Vertinimo procedūrą labai palengvina vertinimo skalės. Jos vertinimą sukonkretina, daro ją motyvuotą, padeda išvengti subjektyvumo. Vertinimo objektas turi būti konkretus ir aiškus (dainos, kūrinio atlikimas, skaitymas iš natų ir kt.), formuluotės taip pat aiškios ir nedviprasmiškos. Čia pateikiama keletas vertinimo skalių pavyzdžių:

- Intonavimo vertinimas. Vertinama iki penkių balų. Moksleivis iš klausos išmoktą dainą padainavo:
 - 5 – tiksliai intonuodamas.
 - 4 – beveik tiksliai intonuodamas, kelios intonacijos buvo netikslios.
 - 3 – išlaikydamas dermę ir bendrą melodijos kryptį.
 - 2 – vokaliniu balsu, tačiau melodija tapo beveik neatpažįstama.
 - 1 – beveik deklamuodamas, melodija tapo visiškai nepažįstama.
- Ritmo vertinimas. Vertinama iki penkių balų. Moksleivis iš klausos išmoktą dainą padainavo:
 - 5 – tiksliai tempu, metru ir ritmu.
 - 4 – beveik tiksliai, buvo keletas ritmo netikslumų.
 - 3 – netiksliai ritmu, tačiau nuosekliu tempu, aiškiu metru.
 - 2 – darydamas daug ritmo klaidų, nenuosekliu tempu ir metru.

1 – klysdamas per visą kūrinį.

Kiekvienas iš šių parametų (intonavimas ir ritmas) pateiktose skalėse vertinamas penkiais balais. Techninė atlikimo kokybė nusakoma šiuodu balus susumavus. Savaime aišku reikia nepamiršti meniškumo. Mokytojas tokiu pat principu gali sudaryti muzikavimo, interpretacijos kokybės, natų skaitymo, klausymosi vertinimo skales. Moksleiviui pasiūlius pačiam sudaryti tokias skales ugdomi savikritikos, adekvataus savęs vertinimo įgūdžiai. Vertinimo skalės leidžia moksleiviams kryptingai siekti nurodyto tikslo.

Vertinimo skalės turi būti sudaromos pagal bendrą klasės muzikinių gebėjimų lygį ir valstybinių išsilavinimo standartų keliamus reikalavimus.

Mano pasirinkta ir patobulinta vertinimo sistema pagrįsta formaliu vertinimu ,kaupiant balus. Vertinant moksleivių gebėjimų pasiekimus ir žinias yra iš anksto nustatyti kriterijai už ką vertinama viena ar kita veikla, kuriuos žino moksleiviai ir jų tėvai.

3.4.5.1 lentelė

Moksleivių muzikos gebėjimų pasiekimų ir pažangos vertinimo rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklis	Taškų skaičius
1.	Lankomumas	1 taškas už pamoką, jei savaitinė pamoka;
2.	Dainavimas (intonavimas, dikcija, išraiška, meniškumas)	Iki 5 taškų.
3.	Ritmavimas (tikslus ritmas, metras, tempas)	Iki 5 taškų.
4.	Solfedžio	Iki 5 taškų.
5.	Muzikavimas (meniškumas, ansambliškas)	Iki 5 taškų.
6.	Muzikos kurinių klausymasis	Iki 5 taškų.
7.	Testas, apklausa	Iki 10 taškų.
8.	Referatas	Iki 10 taškų.
9.	Dalyvavimas muzikinėje veikloje	Iki 10 taškų.
10.	Projektinis darbas	Iki 10 taškų.
11.	Koncertų lankymas	Iki 5 taškų.

Vertinant V – XII klasių mokinių pasiekimus, naudoju šiuos vertinimo rodiklius. Mokiniai mokydami trimestrais vertinami iki 50 taškų per trimestrą. Mokydami pusmečiais iki 80 taškų per pusmetį. Taškai pasibaigus trimestrui ar pusmečiui konvertuojami i atitinkamą pažymį, dešimtbalėje sistemoje.

3.4.5.2 lentelė**Taškų konvertavimas į pažymį, dešimtbalėje sistemoje**

Įvertinimas	Vertinimas iki 50 taškų	Vertinimas iki 80 taškų
10 (puikiai)	50 t.	80 t.
9 (labai gerai)	45 t.	70 t.
8 (gerai)	40 t.	60 t.
7 (pakankamai)	35 t.	50 t.
6 (patenkinamai)	30 t.	40 t.
5 (silpnai)	25 t.	30 t.
4 (l. silpnai)	20 t.	20 t.
3 (nepatenkinamai)	15 t.	15 t.

Toks mokinių vertinimas padeda mokytojui tinkamai organizuoti muzikinio ugdymo procesą muzikos pamokoje ir popamokinėje veikloje.

IŠVADOS

Išstudijavus mokslinę bei metodinę literatūrą apie muzikinį ugdymą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, išanalizavus muzikos vadovėlį VIII klasei, atlikus tyrimus apie muzikinį ugdymą Radviliškio rajone, pravedus ugdomąjį eksperimentą Radviliškio miesto Gražinos vidurinėje mokykloje VIII – oje a klasėje ir atlikus tyrimų ir eksperimento analizę, galima daryti tokias išvadas:

1. Mokslinės, psichologinės, metodinės literatūros analizė parodė kiek yra svarbus muzikinis ugdymas mokykloje. Muzikinis ugdymas kartu yra ir vienas iš svarbiausių tautos etninio paveldo ir tradicijų išlaikymo, jų plėtojimo ir išsaugojimo sąlygų.
2. Muzikos mokytojas, dirbdamas mokykloje, siekia įvykdyti muzikinio ugdymo programą ir įgyvendinti muzikos vadovėlių turinį, kad jo moksleiviai pakiltų į aukštesnį muzikinių gebėjimų lygį. Didelė muzikos vadovėlių apimtis ir mokomosios medžiagos gausa iškelia eilę problemų, tarp kurių bene svarbiausia: kiek vadovėlių medžiagos ir koku lygiu įmanoma išėiti per vieną savaitinę muzikos pamoką. Tačiau muzikos mokytojas atrinkdamas reikiamą medžiagą iš vadovėlių, pagal mokinių gebėjimus ir poreikius, apjungdamas pagrindinius muzikinio ugdymo principus gali iš esmės įvykdyti muzikos vadovėlio turinį.
3. Radviliškio rajone gauti statistiniai tyrimai parodė, kad rajono aštuoniose mokyklose yra nepakankamas muzikinių žinių ir gebėjimų lygis. Tik apie 20 proc. mokinių žino V – VII klasės vadovėlio turinį. Iš jų 5 proc. lankė ar lanko muzikos mokyklą, 12 proc. lanko muzikos būrelius.
4. Rajono muzikos mokytojams anketinės apklausos atsakymai parodė:
 - a) kad nevisi muzikos mokytojai veda kompleksines pamokas;
 - b) dalis mokytojų žino ką mokiniai geba;
 - c) tik kai kurie mokytojai atsakingai žiūri į vadovėlių tematinį turinį;
 - d) mokyklos turi tik po vieną muzikos vadovėlių komplektą .

5. Ugdomasis eksperimentas parodė, kad:

- a) naudota individuali ugdymo programa, kuri buvo sudaryta remiantis esamu VIII klasės muzikos vadovėlio turiniu, sudarė sąlygas mokiniams teorines žinias įsisavinti savarankiškai ir daugiau dėmesio skirti per pamokas aktyviai muzikinei veiklai;
- b) asmeninis vertinimo metodas pakėlė mokinių mokymosi motyvaciją;
- c) atlikus tyrimų ir eksperimento analizę, eksperimentinės klasės rodikliai ir žinios buvo aukštesnės nei viso rajono (žr.lentelę Nr.3.4.3.1) .

Eksperimentinio tyrimo analizė atskleidė plačias naujų muzikos vadovėlių panaudojimo galimybes pamokų metu, tačiau muzikos mokytojai, atsižvelgdami į konkrečias mokymo sąlygas ir mokinių gebėjimus, turi mokėti tikslingai ir kūrybingai pasirinkti mokymo medžiagą, bei rengti individualias mokymo programas.

LITERATŪRA

1. Arends R. (1994). Mokomės mokyti. Vilnius.
2. Balčytis E. (2001-2004). Muzika. V-X klasių vadovėliai. Kaunas.
3. Balčytis E. (1996). Mokymo programa ir mokytojas // Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai.
4. Balčytis E. (1998). Apie muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemą // Mūsų gaida, 6/.
5. Balčytis E. (1998). Apie muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemą // Mūsų gaida, 7/.
6. Balčytis E. (2002). Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir turinys V – X klasėse // Muzikinio ugdymo aktualijos, 2/. Šiauliai.
7. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis, pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius.
8. Balčytis E. (2003). Dainavimas muzikinio ugdymo sistemoje. // Daina mūsų gyvenime/. Šiauliai.
9. Balčytis E. (2005). Kompleksinio muzikinio ugdymo koncepcija // Kūrybinės erdvės 2/.
10. Bendrojo lavinimo mokyklos programos (1995). Vilnius.
11. Gordonas E., Cameronas C. (1994). Vaiko muzikalumo puoselėjimas. // Gama / Ats. Red. L.Ligeikaitė. Vilnius. Nr. 7 – 8.
12. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai.
13. Кабалевский Д. Б (1984).
14. Кодай Е. (1982). Избранные статьи. Москва.
15. Kūrybos erdvės Nr.2 (2005).Šiauliai.
16. Laužikas J. (1991). Asmenybė ir darbai. Kaunas.
17. Nežnovas G. (1970). Visuomeninės meno funkcijos ir dabartis. Vilnius.
18. Orf K. (1975). Schulwerk. Musik für Kinder. Mainz.
19. Piličiauskas A. (1998). Muzikos pažinimas. Vilnius.
20. Rinkevičius Z. (1997). Mokinių muzikinis ugdymas. Klaipėda.
21. Rinkevičius Z. (1998). Muzikos pedagogika. Klaipėda.
22. Šalkauskis S. (1991). Pedagoginiai raštai / Sud. M. Karčiauskienė ir R. Paulauskas. Kaunas.
23. Velička E. (1997). Muzika – mistinis visatos modelis. Kaunas.
24. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys. Muzika I – IV klasėje.
25. Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos programos. Muzika IX – XII kl. (1993). Vilnius.

P R I E D A I

MUZIKA VIII KLASEI

**POLIFONINĖ
MUZIKA**

I. POLIFONINĖS MUZIKOS RŪŠYS	3
1. Imitacinė polifonija. Fuga	4
2. Vargonai	6
3. Aukštaičių sutartinės	8
4. Aukštaičių instrumentinė muzika	10
5. Aukštaičių paprastosios dainos	10
6. Kontrastinė polifonija	10
7. Daugiasluksnė muzika	13
8. Žemaičių dainos	13
II. DIDELĖS APIMTIES VOKALINIAI KŪRINIAI	14
1. Kantata	14
2. Oratorija	15
3. Mažosios Lietuvos dainos	17
4. Rekviam	17
5. Raudos	19
6. Mišios	19
7. Pasijos	20
8. Opera. Operetė. Miuziklas. Roko opera	21
9. Etnografinė žiema. Mėsėdas. Užgavėnės ir Gavėnia	22
III. DIDELĖS APIMTIES INSTRUMENTINIAI KŪRINIAI	24
1. Simfonija	24
2. Simfoninis orkestras	27
3. Simfoninio orkestro instrumentų išdėstymas	28
4. Partitūra	29
5. Suvalkiečių dainos	31
6. Velykos	31
7. Simfoninė poema	32
8. Dzūkų dainos	34
9. Dainos motinos dienai	34
10. Koncertas	35
11. Šeštinės ir Sekminės	37
12. Joninių dainos	37

Polifoninė muzika – tai tokia muzika, kai vienu metu skamba kelios melodijos.

Žodis polifonija sudarytas iš dviejų graikiškų žodžių: *poly* – daug, *phone* – balsas. Tai yra daugiabalsė, vienu metu skambančių kelių melodijų ar net muzikinių sluoksnių muzika.

VII kl. nagrinėdami homofoninę muziką, sužinojote, kad senovėje bemaž visoje Europoje muzika buvo monodinė (vienbalsė). Monodiškai beveik iki IX a. dainavo graikai, romėnai, egiptiečiai. Pritardavo sau lyra, citra, išilginėmis fleitomis ir kitais instrumentais. Choru vienbalses giesmes giedodavo maldininkai. Vienbalsiškai lotynų kalba giedodavo ir grigališkąjį choralą. Vienbalsės išskyrus sutartines, iki pat XIX a. buvo ir lietuvių liaudies dainos.

I tūkstantmečio pabaigoje ėmė plisti *antifoninis* (atsiliepiantis) giedojimas. Tai toks giedojimas, kai skirtingose bažnyčios ar teatro vietose stovi du solistai, solistas ir choras arba du chorai ir gieda pakaitomis po eilutę ar posmelį ta pačia arba vėliau ir skirtingomis melodijomis. Toks giedojimas ypač gražiai aidėdavo po šventovės skliautais ir paslaptinai veikdavo besimeldžiančius.

Vėliau antifoninis giedojimas vis labiau susiliedavo, skirtingos melodijos imdavo skambėti vienu metu, o apie XII a. pradėjo rasti polifoninė muzika. Ji ypač išstobulėjo renesanso (XV – XVI a.) ir baroko (XVII – XVIII a.) epochose.

Yra dvi polifoninės muzikos rūšys: imitacinė (lot. *imitatio* – pamėgdžiojimas) ir kontrastinė (pranc. *contraste* – priešybė).

Imitacinė polifonija – kai visi balsai kiek vėluodami kartoja tą pačią melodiją.

Kontrastinė polifonija – kiekvienu metu skamba skirtingos melodijos.

Kanonas. Paprasčiausia ir jums jau nuo pradinių klasių gerai žinoma polifonijos rūšis yra kanonas, kai dainininkai, pasiskirstę į dvi ar tris grupes, įstoja vis vienu ar keliais taktais vėliau.

Dainuoti kanonu yra labai įdomu, ypač kai dainavimui sugalvoji dar kokį ritminį ar melodinį pritarimą arba tiesiog dubliuoti balsus melodiniais instrumentais.

Imitacine polifoninė muzika vadinama tokia, kurioje įvairūs balsai šiek tiek vėluodami kartoja tą pačią melodiją. Elementariausi imitacinės polifoninės muzikos pavyzdžiai yra **kanonai** ir **sutartinės**.

Kanonu, kaip jau žinote iš žemesnių klasių, galima dainuoti daugelį liaudies dainų. Čia antras arba trečias balsas kartoja tą pačią dainos melodiją ir žodžius, tik įstoja vienu ar keliais taktais vėliau.

Apie sutartines taip pat jau žinome iš žemesnių klasių. Sutartinės yra šiek tiek sudėtingesnės, balsų įstojimas įvairesnis, tačiau ir čia kiekvienas dainininkas turi palyginti nesudėtingą savarankišką partiją.

Kas kita – **fuga** (lotyniškai *fuga* – bėgimas) – tai jau sudėtingas, dažniausiai nemažos apimties kūrinys. Didelės fugos yra apskritai sudėtingiausi polifoninės muzikos kūriniai.

Priklausomai nuo balsų skaičiaus fugos būna *d v i b a l s ė s , t r i b a l s ė s , k e t u r b a l s ė s*. Keturbalses fugas galima laikyti pačiomis didžiausiomis, nes daugiau balsų turinčių fugų retai pasitaiko.

Fugos melodija vadinama **tema**. Kūrinio pradžioje ji pasigirsta viename balse, po kelių ar keliolikos taktų tema kartojama kitame, aukštesniame arba žemesniame balse. Po ilgesnio laiko tema suskamba trečiame, dar vėliau – ketvirtame balse. Temų parodymas visuose balsuose vadinamas **ekspozicija** (lot. *expositio* – išdėstymas, aiškinimas).

Toliau vyksta **temų plėtojimas**. Čia balsai laisvesni. Pirmasis vinguriuoja tolyn, kartais aiškiai kartodamas melodiją, kartais tik jos intonacijas, o kartais ir visai nuo jos nutoldamas. Kiti balsai taip pat nenutyla, tačiau pirmuoju tiksliai nebeseka – improvizuoja ir plėtoja muziką kiekvienas savaip, keisdami skambėjimo aukštumą, tembrus, registrus, dinamiką, tempus. Instrumentinių fugų, ypač vargoninių, ši dalis būna labai išplėta.

Pabaigoje – **reprizoje** (pranc. *reprize* – pakartojimas, atnaujinimas) vėl visi balsai gana tiksliai, nors kartais pagreitintai, pakartoja temą, ir kūrinys paprastai baigiasi didinga **koda** (it. *Coda* – pabaiga).

Nors fuga ir skirstoma dalimis, tačiau toks skirstymas yra tik sąlyginis – pradėjusi skambėti muzika dažniausiai nebenutrūksta, liejasi kaip upė nesustodama iki pat pabaigos. Įdomu dar ir tai, kad *m i n o r i - n ė s* fugos paskutinis akordas dažnai būna šviesus *m a ž o r i n i s*, tarytum užtvirtinantis šviesią ir džiugią išvadą. Tokias pabaigas labai

mėgo **J.S.Bachas**. Jis fugos žanrą labai išstobulino ir yra laikomas garsiausiu visų laikų polifonijos meistru. Paprasčiausias temas, elementariausias melodijas šis kompozitorius išplėtodavo iki itin sudėtingų, galingai skambančių, gyvenimo džiaugsmą, Dievo ir gamtos galybę šlovinančių kūrinių.

J.S.BACHAS.

TOKATA IR FUGA D-MOLL

Didysis vokiečių kompozitorius **Johanas Sebastianas Bachas** gimė Eizenache 1685 metais. Jau nuo vaikystės grojo smuiku, klavesinu, vargonais, vėliau dirbo kapelmeisteriu įvairiuose Vokietijos miestuose. Pagaliau apsigyveno Leipcige, dirbo Šv.Tomo bažnyčios **kantoriumi** (lot. *cantor* – dainininkas), vadovavo berniukų chorui. Nemažai žmonių ateidavo į katedrą tik dėl to, kad galėtų pasiklausyti to berniukų choro ir Bacho vargonų muzikos. Šis choras ir dabar yra vienas geriausių pasaulyje.

Johanas Sebastianas Bachas kilęs iš gausios, Vokietijoje 9ypač Tiuringijos krašte) žinomos muzikų giminės – jo prosenelis, senelis, tėvas, vaikai (jų turėjo net 19) buvo muzikai, o dėdės Johanas Kristofas ir Johanas Michaelis, pusbrolis Johanas liudvikas, sūnūs Vilhelmas Frydemanas, Karlas Filipas Emanuelis, Johanas Kristofas Frydrichas, Johanas Kristianas buvo žinomi kompozitoriai, kai kurie tais laikais žinomesni net už patį Johaną Sebastianą. Pavadinti kurį mors žmogų Bachu reiškė pavadinti jį muziku. Ne abejo, pats talentingiausias iš Bachų giminės buvo Johanas Sebastianas. „Ne upeliu, p jūra turėtų jis vadintis“, - kartą apie Johaną Sebastianą yra pasakęs L.Bethovenas. Mat vokiečių kalba žodis *Bach* – upelis.

Bacho kūryba nepaprastai gausi: **daugiau kaip 300 kantatų, daug oratorių, pasijų, mišių, koncertų, siuitų, preliudijų, pasakalių, fugų** ir kitų žanrų kūrinių. Dabar net keista: Bachas, būdamas gyvas, ypatingai išgarsėjo kaip nepralenkiamas vargonininkas ir improvizatorius, su juo bijodavo rungtis geriausi Europos vargonininkai, tačiau jo sukurta muzika tuomet platesnio pripažinimo nesusilaukė, o po mirties pats kompozitorius, jo muzika ir net kapas buvo visai užmiršti. Tai truko apie

autorius Feliksas Mendelsonas. Dabar Bacho vardas minimas su didžiausia pagarba, jo muzika nuolat skamba koncertų salėse, per radiją, televiziją, jo fugas, kanonus, polifonines pjeses nuolat groja muzikos mokyklų moksleiviai.

Bachas daugiausia kūrė vargonams ir chorui. Iš instrumentinės jo muzikos turbūt pats populiariausias kūrinys yra **Tokata ir fuga d-moll** vargonams.

Kaip įžangą į fugą Bachas dažnai sukdavo laisvo, improvizacinio, homofoninio pobūdžio **preliudiją** (lot. *praeludium* – pradžios žaidimas) arba **tokatą** (it. *Toccata* – prisilietimas) – virtuozinį, sudėtingos technikos kūrinių.

Tokia lausva įžanga yra kontrastas griežtai fugai. Tačiau laisva improvizacija ir pagal griežtas taisykles sukurta fuga muzikos garsais tartum įprasmina filosofų jau nuo senovės plėtojamą mintį apie laisvės ir tvarkos vienovę, apie tai, kad žmogus yra tikrai laisvas tik tada, kai gerai supranta, kas yra būtina, ir griežtai to laikosi.

Tokata prasideda didingais, pauzių pertraukiamais garsais (J.S.Bachas. Tokata ir fuga d-moll. Tokata).

Po tokatos prasideda **fuga**. Jos tema visai kitokia – žaisminga, šviesi, liejasi lyg skaidrus upelis.

Netrukus fugos temą perima kitas balsas. Jis skamba šiek tiek aukščiau. Po kurio laiko tema pasigirsta ir trečiame, aukštai kaip paukščio čiulbesys skambančiame balse. Pagaliau lyg iš po žemės sudunda ketvirtas balsas. Tema atliekama žemu registru, kojomis minama klaviatūra...

VARGONAI

J.S.Bachas beveik visą gyvenimą vargonininkavo. Vargonus jis laikė tobuliausiu ir didingiausiu instrumentu. Iš tiesų jiems neprilygsta joks kitas instrumentas. Spaudant specialius mygtukus – **registrus**, vargonais galima išgauti beveik visų muzikos instrumentų tembrų atspalvius, net tas pats kūrinys gali skambėti ir tyliai, paslaptinai, ir garsiai, didingai. Mat registras galima reguliuoti ne tik skambėjimo atspalvį, bet ir dinamiką – kuo daugiau registrų įjungta, tuo garsiau

100 metų, iki XIX a. vidurio, kol Bacho muzika nesusidomėjo jaunas vokiečių kompozitorius, per sutuoktuves skambančio „Vestuvinio maršo“

5

Garsas vargonais išgaunamas pučiant orą į įvairius vamzdžius, o jie yra nuo kelių centimetrų iki kelių metrų ilgio ir nuo kelių iki kelių dešimčių centimetrų skersmens. Vienu vamzdžiu išgaunamas tik vienas garsas. Jeigu vargonai turėtų tik vieną garsų eilę, t.y. vieną registrą (vieną skambėjimo spalvą), užtektų 60-70 vamzdžių. Tačiau dideli vargonai turi 50, 100 ir dar daugiau registrų – t.y. 50 ar 100 vis kitaip skambančių, tai smuiką, tai fleitą, tai obojų ar kitą instrumentą primenančių garsų eilių. Taigi dideli vargonai turi apie 10 000 skirtingai suderintų vamzdžių.

Dideli vargonai turi dvi, tris, ir kai kurie net keturias **klaviatūras**. Vargonininkas jomis naudojasi, kai reikia staiga pakeisti skambėjimo tembrą ar garsumą. Kartais jis viena ranka groja viena klaviatūra, o kita ranka – kita klaviatūra, taip sugretindamas skirtingus tembrus ar siekdamas garso kontrastų.

Be to, vargonai turi ir kojine klaviatūrą, vadinamą **pedalais**. Jais išgaunami labai žemi, gaudžiantys garsai.

Suprantama, pripūsti vargonų vamzdžiams reikia labai daug oro. Seniau oro dupleles mindavo žmonės, dabar šį darbą atlieka specialūs elektriniai kompresoriai.

M.K.ČIURLIONIS.

FUGA VARGONAMS C-MOLL

Čiurlionį gimė 1875 m. Varėnoje, vargonininko šeimoje. Dar jam visai mažam esant, šeima persikėlė gyventi į Druskininkus. Ten, labai gražioje, miškingose Nemuno apylinkėse, gausioje ir muzikaloje šeimoje prabėgo jo vaikystė. Kastukas – taip jį vadino – buvo vyriausias 9 vaikų šeimoje. Būdamas septynerių metų, jau skambindavo iš gaidų, o 13 metų buvi priimtas į Plungės dvaro orkestro mokyklą. Ten išmoko muzikos teorijos dalykų ir net ėmėsi kurti muziką, grojo fleita kunigaikščio Mykolo Oginskio orkestre. M.Oginskis, pastebėjęs neeilinius jaunuolio gabumus, išsiuntė jį mokytis į Varšuvą. Mokydamasis Varšuvoje, o vėliau ir Leipcige, Čiurlionis kas vasarą grįždavo į Druskininkus, čia klajodavo po miškus, Nemuno ir Ratnyčios upelio pakrantes, ir, anot jauniausios sesers, garsios muzikologės Jadvygos Čiurlionytės, nuolat grįždavo ką nors sukūręs ar nuostabiai gražų paveikslą nutapęs.

Čiurlionio muzika beveik visa polifoninė, daugiaplanė, kiekvienas tiek

skamba vargonai, jie gali atstoti net visą orkestrą. Neatsitiktinai vargonai vadinami instrumentų karaliumi!

6

Čiurlionio Fuga vargonams c-moll yra tribalsė, t.y. joje vienas po kito įstoja ir muziką plėtoja trys balsai.

Labai gražūs imitacinės polifoninės muzikos pavyzdžiai yra ir Čiurlionio kūriniai chorui **Kyrie** („Viešpatie“) bei **Gloria** („Garbė“). Šių žanrų kūriniai atliekami per mišias.

AUKŠTAIČIŲ SUTARTINĖS

Niekur kitur, tik Aukštaitijoje, jos šiaurės rytinėje dalyje apie Kupiškį, Pandėlį, Papilį, Obelius, Vabalninką, Rokiškį, Biržus yra išlikęs iš pačių seniausių laikų ypač savitas **p o l i f o n i n i ū** dainų žanras – **sutartinės**. Tokio pobūdžio dainų nėra net visoje Europoje.

Sutartinėms būdina:

- **polifoninis balsų vedimas** – atlikėjai įstoja ne visi vienu metu, o kas keli taktai;
- **sinkopuoti ritmai** – sutartinėse daugybė **s i n k o p i ū**;
- **skundinis balsų derinimas**; o sekundos yra **d i s o n a n s a i** – nedarniai, veržliai skambantys intervalai.

Daugelis sutartinių yra dar ir šokamos. Šokama taikantis prie dainavimo – kiekviena atlikėjų pora pradeda šokti tik tada, kai pradeda dainuoti, taigi tarsi vėluodama, polifoniškai.

Sutartinės yra trijų rūšių: **dvejinės, trejinės ir keturinėstinės**.

Dvejinės sutartinės atliekamos dviejų dainininkų arba jų grupių. Abu balsai vienu metu dainuoja skirtingas melodijas, tačiau dažniausiai tais pačiais žodžiais. Tarp melodijų atsiranda gausybė sekundos intervalo sąskambių.

Bene populiariausios yra **trejinės** sutartinės. Jas dainuoja trys dainininkai arba jų grupės. Po pirmojo balso tartum pavėlavęs įsijungia antrasis balsas. Taip daro ir savo posmelį padainavęs antrasis bei trečiasis dainininkas. Taigi, nors dainuoja trise (arba trimis grupėmis), vienu metu skamba tik du balsai. Kuris nors vienas ilsisi, klausosi.

Keturinės sutartinės labai panašios į dvejinės, dainuojamos

instrumentinių, tiek ir chorinių kūrinių balsas kontrastuoja melodijai ar ją imituoja. Tokia yra ir jo didingoji **Fuga vargonams c-moll.**

7

B.KUTAVIČIUS.

ORATORIJA „PASKUTINĖS PAGONIŲ APEIGOS“

Senų senovėje lietuviai buvo pagonys, garbino dievus Perkūną, Patrimpą, Praamžių, Pikuolį, Žemyną. Piliakalnių viršūnėse šventą ugnį kūrendavo vaidilutės, miškų glūdumose po šventaisiais ažuolais tautai laimės meldavo, dievų palaimos ir atleidimo prašydavo kriviai – senovės lietuvių dvasininkai ir krivių krivaičiai – vyriausieji žyniai.

Taip buvo beveik iki XIV a. pabaigos, kol Jogailai ir Vytautui Didžiajam pritariant, 1387 m. lietuviai buvo pakrikštyti (žemaičiai – 1413 m.), ir visame krašte palengva ėmė įsitvirtinti krikščionybė.

Paslaptieji lietuvių pagonybės laikai jau nuo seno žavi daugelį rašytojų, dramaturgų, kompozitorių, dailininkų. Pirmoji lietuviška opera „Birutė“, kurią pagal Gabrieliaus Žemkalnio-Landsbergio libretą sukūrė ir 1906 m. Vilniuje pastatė kompozitorius Mikas Petrauskas, kaip tik ir buvo apie pagonybės laikus – apie Palangos vaidilutę Birutę, tapusią Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Kęstučio žmona ir Vytauto Didžiojo motina.

Kompozitoriaus **Broniaus Kutavičiaus** oratorija (it. oratorių > lot. *oro* – kalbu, meldžiu) „**Paskutinės pagonių apeigos**“ – mėginimas muzikos priemonėmis atkurti pagonybės laikų papročius, apeigas, žmonių būdą. Juk iš tiesų apie tai nedaug teturime žinių. Neturime nė vienos užrašytos pagonišku apeigų giesmės. Tačiau išliko labai daug liaudies dainų, skudučių, ragų muzikos, kurios nemaža dalis, ypač sutartinės, tikrai siekia seniausius pagonybės laikus.

Būtent senųjų sutartinių ir ragų muzikos intonacijomis kompozitorius B.Kutavičius ir pasinaudojo, kurdamas oratoriją: joje imitacinės polifonijos principu nuolat kartojamos trumpos, sutartinių melodijas primenančios frazės. Jos eina iš balso į balsą, susipina į daugybę aidų, kulminacijų ir atoslūgių. Įspūdį sustiprina dar ir tai, kad oratorija atliekama ne scenoje, o pačioje salėje arba lauke ant kokio

keturiuose – dvi poros arba dvi grupės. Posmelį padainavus vienai balsų porai, ją tais pačiais žodžiais pakartoja kita balsų pora. Kai viena pora dainuoja, kita tyli. Keturinėms sutartinėms būdinga ir tai, kad dažnai abu tos pačios dainininkai dainuoja skirtingus žodžius.

8

Oratorijos muzika sukurta pagal poeto **Sigito Gedos** eiles. Jos taip pat labai savitos – neteikia beveik jokios informacijos. Nuolat kartojamas kuris nors vienas žodis suskamba tarytum kokia malda ar meditacija Lietuvos gamtai, gyvūnijai, kalnams, medžiams ir viskam, kas žmogų supa.

AUKŠTAIČIŲ INSTRUMENTINĖ MUZIKA

Iš sutartinių yra kilusi ir aukštaičių instrumentinė, ypač skudučių, daudyčių, ragų, molinukų, dalinai ir kanklių muzika. Jai taip pat būdingi **sinkopuoti ritmai, sekundinis balsų derinimas, jų polifoniškumas.** Aukštaičiai kaimuose skudučiavo, pūtė daudytes, ragus dar iki pat XX a. pradžios.

Lietuvių liaudies pjesė skudučiams „**Untytė**“ – vienas iš savičiausių ir gražiausių aukštaitiškos instrumentinės muzikos pavyzdžių.

AUKŠTAIČIŲ PAPRASTOSIOS DAINOS

Paprastosios aukštaičių dainos iš kitų Lietuvos kraštų dainų išsiskiria skambumu, plačiu aidėjimu, tarytum jos skristų toli per Aukštaitijos kalvas ir ežerus. Beveik visos jos yra mažorinės.

Dabar aukštaičiai dažniausiai dainuoja dviem balsais. Balsai derinami tercijomis, kvartomis, kvintomis.

KONTRASTINĖ POLIFONIJA

Polifonija, kuri atsiranda, vienu metu gretinant skirtingas melodijas, vadinama **kontrastinė.** Paprasčiausias kontrastinės polifonijos pavyzdys –

piliakalnio, ir kad tas atlikimas būna teatralizuotas: baltai apsirengusios dainininkės – vaidilutės, tai eina ratu aplink žiūrovus, tai išsidėsto mažomis grupelėmis visoje salėje, taip sukurdamos amžino muzikos judėjimo, paslaptingo, jos skambėjimo iš visų pusių išpūdį. Kartkartėmis pasigirsta vargonai, ragai ...

9

Ž.BIZĖ. FARANDOLA.

Daug gražių kontrastinės polifonijos pavyzdžių galima rasti pasaulio kompozitorių kūryboje. Tarp jų – garsiosios operos „Karmon“ autoriaus, prancūzų kompozitoriaus **Žoržo Bizė** pjesė orkestrui Farandola iš muzikos Alfonso Dodė dramai „Arlietė“.

Farandola – pietų prancūzų bei ispanų liaudies šokis. Bizė Farandolą sudaro dvi skirtingų nuotaikų melodijos. Pirmoji melodija ryžtinga, maršo pobūdžio, taškuoto ritmo, žemo registro, skamba sodriai ir išdidžiai.

Antroji melodija – pati farandola – priešingai, labai gyva, žaisminga, ją aukštu registru groja **fleita pikola** (mažoji fleita).

M.MUSORGSKIS.

„DU ŽYDAI, TURTINGAS IR VARGŠAS“.

Labai gražus kontrastinės polifonijos pavyzdys yra garsaus rusų kompozitoriaus, operos „Morisas Godunovas“ autoriaus **Modesto Musorgskio pjesė „Du žydai, turtingas ir vargšas“** iš siuitos „Parodos paveikslėliai“. Šią siuitą kompozitorius sukūrė apsilankęs pomirtinėje savo draugo, dailininko V.Hartmano paveikslų parodoje. Susižavėjęs paveikslais „Sena pilis“, „Neišsiritusių paukščių baletas“, „Du žydai, turtingas ir vargšas“, „Limožo turgus“, „Trobelė ant vištos kojelės“, „Didvyrių vartai Kijeve“ ir kitais, pagal juos sukūrė muziką – siuitą. Jos dalis jungia **Pasivaikščiavimo tema** – jis tarsi veda nuo vieno paveikslo prie kito.

Vienos iš siuitos dalių – pjesės „Du žydai, turtingas ir vargšas“ melodijos dėstomos panašiai kaip Ž.Bizė Farandoje: pirma pasigirsta turtingo žydo, paskui vargšo žydo temos. Turtingas – vadinasi, galingas.

dvibalsės solfedžio improvizacijos pagal rankų ženklus ar iš kopėtelių, kai kiekvienai mokinių grupei mokytojas rodo skirtingas melodines slinktis.

Gerai kontrastinės polifonijos pavyzdžiai yra aukštaičių **dvejinės ir keturinės sutartinės**.

10

M.K.ČIURLIONIS. SIMFONINĖ POEMA „JŪRA“.

Simfoninės poemos „**Jūra**“ muzika labai didinga, kupina erdvės. Kompozitorius stengėsi ne pavaizduoti jūrą, o muzikos garsais perteikti tai, ką žmogus jaučia, išgyvena, būdamas prie jūros ir ilgai ilgai žiūrėdamas į ją.

Poemos pradžioje arfos akordas tarytum atveria vaizdą į jūrą, o styginiai, pagriežę trumpą motyvą, tarsi pakimba erdvėje.

Netrukus tarytum iš jūros gelmių ima veržtis plati, rūsti melodija **jūros gelmių tema**. Kuriami tarsi du – dangaus erdvės ir jūros gelmių – vaizdai. Juos papildo dar ir kiti motyvai, sustiprinantys artėjančios audros vaizdą. Pagaliau jūros gelmių tema tartum išsiveržia į paviršių ir išsilieja trimis viena už kitą galingesnėmis bangomis...

Tolimesnis poemos epizodas: po didelės audros jūra rimsta. Dar girdisi tilstančių bangų siūbavimas, mūša į krantą. Ir šiame fone tarsi iš viršaus leidžiasi smuiku griežiama šviesi **saulės spindulių tema**.

Ji primena pro skaidrėjančio dangaus plyšelius prasiskverbiančius ir banguojančioje jūroje žaismingai nardančius saulės spindulėlius. Muzika darosi vis džiugesnė, guvesnė, ekspresyvesnė. Klausydamasis tartum jauti plačią dangaus ir jūros erdvę, saulės spindulių žaismą jūros bangose, ir tai sukelia didžiulį džiaugsmą. Muzika tiesiog žėri, įvairios melodijos, intonacijos polifoniškai taip susilieja, kad ir daug kartų klausydamasis išgirsti vis ką nors nauja, negirdėta, tačiau labai reikšminga.

Pamažu muzika rimsta. Smuikai griežia lyrinę, švelnią tarsi besisupančios bangos muziką, o jos fone pasigirsta plati, liaudiška melodija.

Poemos pabaigoje, prieš prasidedant **kodai** (it. *coda* – pabaiga), smuikai vėl kartoja tą pačią lyrinę besisupančių bangelių melodiją.

Vargšas – klusnus, silpnas, visų turįs bijoti. Melodija, vaizduojanti t u r - t i n g ą žydą, skamba piktai, galingai ir įsakmiai. Ji yra taškuoto ritmo, žemo registro, ją groja visas orkestras.

Tuo tarpu v a r g š ą vaizduojanti smulkaus ritmo melodija skamba baikščiau, nuolankiai, baimingai. Ją atlieka trimitas aukštu registru.

Muzika skamba labai išpūdingai, kai abi temos susipina: turtingasis tartum griaustinis griaudžia ant drebančio vargšo...

11

DAUGIASLUOKSNĖ MUZIKA

Tokia muzika, kai vienu metu girdėti kelios savarankiškos muzikinės linijos, dažnai vadinama **daugiasluoksne**, arba **daugiaplane**.

J.JUZELIŪNAS.

„IRKLUOTOJŲ DAINA“.

Puikus daugiasluoksnės muzikos pavyzdys yra šių laikų lietuvių kompozatoriaus **Juliaus Juzeliūno „Irkluočių daina“** iš simfoninės suitos **„Afrikietiški eskizai“**. Suiutą sudaro keturios dalys. „Irkluočių daina“ – šios suitos II dalis.

Įsiklausius į šią muziką, galima išskirti tris pagrindines muzikines linijas.

Pirmoji – monotoniškai besikartojantys trumpi motyvai, primenantys irklų girgždesį.

Antroji – lyrinė, irkluočių dainavimą imituojanti melodija.

Trečioji muzikinė linija – garsų srautai, primenantys džinglių šlamesį ir vandens tepliuškenimą.

ŽEMAIČIŲ DAINOS

Dauguma žemaičių dainų yra dvibalsės ar tribalsės. Lengviausia žemaičių dainas atskirti iš tarmės. Be to, jos yra lyg ir laisvesnės, dainuojamos tarsi improvizuojant. Žemaičių dainoms būdingi patėsimai, užlaikymai, melodijos pavigiavimai, papuošimai priegaidėmis.

Tačiau kartojama ji pinasi su poemos pradžioje jau skambėjusia saulės spindulių tema, sudaryta iš besileidžiančių žemyn garsų. Muzika skamba tyliai ir labai skaidriai. Ir vėl išvysti begalinę erdvę – nuo dangaus aukštybių iki jūros gelmių....

Simfoninė poema „Jūra“ baigiasi galingais akordais, perteikiančiais neįveikiamą jūros jėgą ir didybę.

12

DIDELĖS APIMTIES VOKALINIAI KŪRINIAI

KANTATA

Kantata (lot. *cantare* – dainuoti) – didelės apimties, dažniausiai kelių dalių kūrinys chorui, solistams ir orkestrui. Kantatos kuriamos svarbiems įvykiams, jubiliejams paminėti, didvyriams atminti.

Kantatoje, kaip ir visuose didelės apimties muzikos kūrinuose, susipynę įvairiausi muzikos komponavimo būdai: homofoninė, polifoninė ir daugiasluoksnė, vienbalsė ir daugiabalsė, vokalinė ir instrumentinė muzika, dainuoja chorai, solistai, ansambliai, skamba orkestriniai intarpai.

J.S.BACHAS.

„NAUJAMETINĖ KANTATA“.

Pasaulyje nedaug kompozitorių, kurie nėra sukūrę nė vienos kantatos, tačiau niekas negali prilygti **Johanui Sebastianui Bachui**. Didysis vokiečių kantorius (lot. *cantor* – giedotojas, bažnytinio choro vadovas) jų yra sukūręs per 300. Dauguma Bacho kantatų sukurtos pagal religinius tekstus ir skirtos religinėms bei metų laikų šventėms. Tokia yra ir jo **„Naujametinė kantata“**.

Kantatą pradeda orkestras iškilminga, gyvo ir pastovaus tempo muzika – trimitai skelbia Naujųjų metų šventę.

Iš pradžių choras įsiterpia tik protarpiais, kaitaliodamasis su orkestru. Vėliau po tokios orkestro ir choro preliudijos, kaip ir įprasta

Apskritai žemaičių dainos gana jausmingos, lyriškos ir, nors beveik visos mažorinės, yra savaip graudžios.

Turi žemaičiai ir **vienbalsių** solinių dainų. Dauguma jų yra iš senesnių laikų užsilikusios. Jos taip pat skamba laisvai, tarsi čia pat būtų improvizuojamos, be to, yra išpuoštos melodiniais pavingiavimais, patęsimais, priegaidėmis, yra taškuoto ritmo.

13

J.ŽILEVIČIUS. KANTATA „VYTAUTE DIDIS“.

Lietuvių kompozitorius, pedagogas ir muzikologas **Juozas Žilevičius** kantatą „**Vytaute didis**“ sukūrė 1930 metais Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto 500-ųjų mirties metinių paminėjimui. Tekstą parašė tuomet plačiai žinomas lietuvių poetas, kunigas **Adomas Jakštas**.

Tai apskritai pirmoji lietuviška kantata. Ji prasideda didingu Vytauto šlovinimu.

Vėliau solistai ir choras apdainuoja Vytauto nuveiktus darbus: išgarsino Lietuvą, sumušė totorius, laimėjo Žalgirio mūšį, skleidė Dievo žodį, statė bažnyčias, apgynė Europą nuo turkų vergijos.

Kantatos pabaigoje prašoma, kad Vytauto dvasia ir autoritetas pažadintų mūsų žmonių tautinę savigarbą ir atverstų juos į protą.

ORATORIJA

Oratorija (lot. *orare* – melsti, *oratorium* – maldykla) – panašus į kantatą, tačiau kur kas didesnės apimties ir sudėtingesnis, daug dalių turintis, dažniausiai religinio, epinio, herojinio pobūdžio kūrinys. Oratorijos sudėtinės dalys – chorai, ansambliai, arijos, rečitatyvai, orkestro partijos – yra labiau išplėtos negu kantatos., šis kūrinys artimas operai, tačiau pritaikytas ne sceniniam, o koncertiniam atlikimui. Kai kuriose oratorijose yra ir vaidybos elementų, dekoracijų.

Bacho kūryboje, prasideda choro **fuga**. Pirmoji kantatos dalis baigiasi džiugiai ir šventiškai.

Kitose keturiose kantatos dalyse solo pasirodo visų keturių pagrindinių balsų solistai: sopranas, altas, tenoras, bosas. Visi jie šlovina kūdikėlių Jėzų ir ateinančius Naujuosius metus.

Oratorija baigiasi šventišku choro ir orkestro atliekamu choralu.

14

Tai didžiulės apimties, net 64 scenas apimantis muzikinis pasakojimas apie Kristaus gimimą. Oratorija prasideda nepaprastai iškilmingu, būgnų ir trimitų palydimu choru „**Džiūgaukit, krykštaukit!**“, skelbiančiu gerąją naujieną – Kristaus gimimą.

Nemažai puikių oratorių yra sukūrę ir lietuvių kompozitoriai. Tarp jų, be žinomos B.Kutavičiaus oratorijos „Paskutinės pagonių apeigos“, bene išpūdingiausia yra **Eduardo Balsio** oratorija „**Nelieskite mėlyno gaublio**“, skirta Antrojo pasaulinio karo pradžioje Palangoje žuvusių vaikų atminimui.

E.BALSYS.

ORATORIJA „NELIESKITE MĖLYNO GAUBLIO“.

Kompozitorius Balsys muzikos ir kompozicijos pradėjo mokytis gana vėlai, būdamas daugiau kaip dvidešimt metų. pirmasis muzikos instrumentas, kuriuo Balsys savarankiškai mokėsi groti, buvo mandolina – nedidelis keturstygis brauktuku skambinamas instrumentas. Kitokio neturėjo. Didžiausią vaikystės muzikinį išpūdį kompozitoriui palikęs radijas – tėvas jį nusipirko tada, kai jis dar buvo didžiulė retenybė ir brangenybė.

Jaunystėje Balsys domėjosi sportu, buvo žinomas respublikos futbolininkas mokytojavo Kretingoje, dėstė fizinį lavinimą, chemiją, fiziką, vėliau ir muziką.

Nors muzikos mokytis E.Balsys pradėjo jau suaugęs, bet sukūrė

Oratorijos ištakos siekia net XII–XIV amžių. Tuomet specialiose patalpose prie bažnyčių ir vienuolynų – oratorijumuose – tikintieji rinkdavosi kolektyviai aiškintis Bibliją. Skaitydavo, giedodavo, vaidindavo Biblijoje aprašomus įvykius. Žanras galutinai susiformavo XVII–XVIII amžiuje, J.S.Bacho, G.F.Hendelio, J.Haidno laikais.

J.S.BACHAS.

„KALĖDŲ ORATORIJA“.

Įdomios ir išskirtinės sandaros yra **Johano Sebastiano Bacho „Kalėdų oratorija“**: ją sudaro ne nuosekliai viena po kitos sekančios muzikinės scenos, kaip kitose oratorijose, o šešios kantatos, kiekviena iš 7–14 dalių.

15

MAŽOSIOS LIETUVOS DAINOS

Mažąją Lietuvą vadinamas kraštas, išsidėstęs pagal Kuršių marias. Tai Klaipėdos, Šilutės, Pagėgių apylinkės. Seniau šis kraštas buvo kur kas didesnis ir apėmė didžiąją dalį dabar Rusijai priklausančio Karaliaučiaus krašto. Nors ilgus šimtmečius šis kraštas buvo pavergtas prūsų Vokietijos, čia beveik visą laiką žmonės kalbėjo lietuviškai, nors ir su savitu, vokišku akcentu. Ilgainiui čia gyvenantys žmonės buvo praminti **prūsų lietuviais**, o visas kraštas – **Prūsų Lietuva**. 1923 m. dalį šio krašto – nuo Klaipėdos iki Nemuno – Lietuva atsiėmė, ir jam prigijo Mažosios Lietuvos pavadinimas.

Mažosios, taip pat ir visos Prūsų Lietuvos gyventojai per ilgus šimtmečius išsaugojo ne tik savo kalbą, papročius, bet ir dainas, įgavusias savitą skambesį. Dauguma prūsų lietuvių dainų vienbalsės, nemažai minorinių, archaiško skambesio. Vyrauja marių tematika.

REKVIEM (REQUIEM)

Rekviam (lot. *requies, requiem* – atilsis, atilsį) – kelių dalių gedulingas vokalinis-instrumentinis kūrinys mirusiems ar žuvusiems pagerbti, bažnytinėje muzikoje dar vadinamas gedulingosiomis mišiomis. Rekviam gali būti atliekamas tiek bažnyčiose, tiek koncertų salėse ar

daug labai vertingos muzikos: nemažai dainų, kūrinių smuikui, simfoniniam orkestrui, kantatų, baletų „Eglė žalčių karalienė“, operą „Kelionė į Tilžę“.

Oratorija „**Nelieskite mėlyno gaublio**“ sukurta berniukų chorui „Ažuoliukas“, solistams, mušamųjų instrumentų orkestrui ir dviem fortepijonams. Oratorija parašyta pagal poetės **Violetos Palčinskaitės** eiles.

Kūrinių sudaro keturios metų laikus atitinkančios dalys: „**Ruduo**“, „**Žiema**“, „**Pavasaris**“, „**Vasara**“. Be šių dalių, yra dar įžanga – **Prologas** ir pabaiga – **Epilogas**.

Kiekvienoje oratorijos dalyje gretinamos dvi skirtingų nuotaikų scenos – d a b a r t i s ir siaubingo karo prisiminimai.

16

V.A.MOCARTAS.

REKVIEM.

Visose knygose, kino filmuose, kur pasakojama apie **Volfgango Amadėjaus Mocarto Rekviam (Requiem)** užsimenama ir apie paslaptį tamsiu ilgu apsiaustu apsigaubusį žmogų, kuris atvykęs pas jau sunkiai sergantį kompozitorių slapta užsakyti gedulingųjų mišių. Mocartui pasirodę, kad tai amžinybės pasiuntinys, atėjęs pranešti, jog laikas kurti rekviam sau pačiam...

Dieną ir naktį kompozitorius mąstė apie užsakytą rekviam, bet rašė jį pamažu, nes ėmė vis labiau negaluoti. Kai jau nepajėgė rašyti pats, diktavo savo mokiniui ir draugui F.Ziusmajeriui. Tačiau visiškai užbaigti rekviam V.A.Mocartas vis tiek nespėjo. Tai po jo mirties padarė Ziusmajeris.

Tik vėliau paaiškėjo, kad tas paslaptį užsakovas buvo vieno turtuolio pasiuntinys. Turtuolis mėgęs slapta užsakinėti muzikos kūrinius ir skelbtis jų autoriumi. Rekviam norėjęs skirti neseniai mirusios žmonos atminimui. Ir iš tiesų po dvejų metų šis Rekviam buvo atliktas, tačiau ne kaip Mocarto, o kaip jį nusipirkusio turtuolio kūrinys. Tada apgavystė ir paaiškėjo...

Visus jaunystės metus Mocartas atidavė muzikai, paliko pasauliui gausybę neįkainojamų šedevrų, o mirė šis genialus žmogus visų apleistas,

kitoje aplinkoje.

Dauguma rekviem sudaro tokios dalys:

Requiem aeternam – Amžinąjį atilsį,

Kyrie – Viešpatie,

Dies irae – Dieną rūščia,

Sanuotus – Šventas,

Benediktus – Palaimintas,

Agnus dei – Dievo avinėli,

Tuba mirum – Stebuklingas trimitas,

Lacrimosa – Ašaringoji,

Lux aeterna – Amžinoji šviesa.

17

rekviem: įžymiųjų pasaulio kompozitorių oratorijos, rekviem trunka pusvalandį, valandą, na iki dviejų valandų, o mūsų „Kalvarijos kalnai: - tris ir daugiau valandų.

„Kalvarijos kalnų“ giesmių tekstai yra **liturginiai** (bažnytiniai). Melodijos taip pat kilusios iš bažnytinio choralinio giedojimo, tačiau per ilgą laiką labai sulietuvėjo, įgavo daug lietuviškų intonacijų, o pritarimas antru ar trečiu balsu tapo beveik visai toks pat, kaip ir dvibalsių bei tribalsių lietuvių, ypač žemaičių, liaudies dainų.

Kituose Lietuvos kraštuose mirusiems pagerbti giedamas **rožinis**. „**Kryžiaus keliai**“, **Visų šventųjų** ir kitos litanijos. Tai irgi maldų su giesmėmis ciklai.

RAUDOS

Dzūkų krašte dar iki šių laikų kai kur raudamos **raudos**. Tai yra savitas, r e č i t a t y v i n i o (melodingo kalbėjimo) pobūdžio mirusiųjų apraudojimas, žinomas nuo seniausių, gal net pagonybės laikų. Į mirusiuosius kreipiamasi švelniausiais žodžiais, jie prilyginami gėlelėms, medeliams, paukšteliams, dangaus žvaigždelėms. Raudose gana ryški pagoniškoji lietuvių pasaulėjauta, savitas, glaudžiai su gamta susijęs požiūris į pomirtinį gyvenimą.

Raudų melodijos yra nesudėtingos, siauro diapazono,

išsekęs, nesulaukęs nė 36-erių metų, ir buvo palaidotas kaip paskutinis elgeta kažkur bendrame vargdienių kape.

Mocarto Rekviem sudaro 12 dalių. Klausytojų yra labai mėgstama ne tik *Lacrimosa*, bet ir *Sanctus*. Šios dalies nuotaika kitokia – pakili, didinga. Ji prasideda plačiais homofoninio pobūdžio akordais ir baigiasi galinga fuga.

KALVARIJOS KALNAI

Savotiškas lietuvių liaudies resviem yra žemaitiškieji „**Kalvarijos kalnai**“. Tai mirusiųjų atminimui skirtas Kristaus kančių kelio nuo Paskutinės vakarienės iki nukryžiuavimo atpasakojimas maldomis ir giesmėmis, trunkantis apie tris valandas, o kartais ir ilgiau. Tai unikalus

18

Prieš mišių apeigas giedamos giesmės. Lietuvoje dažniausiai giedama **Antano Strazdo „Pulkim ant kelių“**. Toliau per visas mišias dažnai (per kunigo pasisveikinimą, pašlakstymą, žodžio liturgiją, aukos liturgiją, Komuniją, pabaigą) choras arba vargonininkas atsakinėja į kunigo maldas ir apeigas, papildo jas melodingais rečitatyvais ir giesmėmis. Kai kurios Mišių giesmės per šimtmečius virto tradicinėmis ir išsiplėtojo į sudėtingus muzikinius numerius.

Kyrie (Viešpatie). *Kyrie eleison* – Viešpaties, pasigailėk. Ši giesmė atliekama Mišių pradžioje, tuoj po kunigo pasisveikinimo

Gloria (Garbė). *Gloria un excelsis Deo* – Garbė Dievui aukštybėse (o žemėje ramybė geros valios žmonėms). Tai Garbės himnas. Jis giedamas netruku po Kyrie.

Credo (Tikiu). *Credo in unum Deum* – Tikiu vieną Dievą (visagalį, dangaus ir žemės sutvėrėją). Credo giedamas po ž o d ž i o l i t u r g i - j o s (maldų skaitymo, evangelijos, kunigo pamokslo).

Sanctus (Šventas). *Sanctus Dominus Deus* – Šventas Viešpats Dievas. Ši iškilminga Dievą šlovinanti giesmė giedama per a u k o s l i t u r g i j a (po duonos ir vyno aukojimo ir eucharistijos maldų).

Agnus Dei (Dievo Avinėli). *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis* – Dievo Avinėli, kuris naikini pasaulio nuodėmes, pasigailėk mūsų. Ši giesmė giedama per Komuniją.

improvizacinio pobūdžio, be aiškaus ritmo ir metro, panašios į *g r i g a* -*liškojo choralo* melodijas.

Apie artimo žmogaus mirtį mūsų liaudis yra sukūrusi ne tik giesmių, raudų, bet ir nuostabiai švelnaus turinio ir gražių melodijų **dainų**.

MIŠIOS

Mišios – Kristaus pagerbimui ir šlovinimui skirtos bažnytinės apeigos. Tai Kristaus aukos (kančios ir mirties ant kryžiaus), taip pat Jo prisikėlimo gyvas atminimas ir sudabartinimas, pakartojimas Paskutinės Vakarienės, kai duona tampa Kristaus Kūnu, o vynas – jo Krauju. Per mišias žmonės dvasiškai susikaupia, įsigilina į Kristaus kančios ir savo gyvenimo prasnę, šlovina Dievą bendromis maldomis ir giesmėmis.

G i e d o j i m a s yra labai svarbi žmones maldai sutelkianti Mišių grandis.

19

pasijų pabaigoje, kai nuimtas nuo kryžiaus Kristus dedamas į karstą.

Tokios pat apimties ir dažniausiai kelių dalių yra religinio turinio kūriniai *Stabat mater* – „Stovi Motina skausminga“ ir *Magnificat* – „Mano siela šlovina Viešpatį“.

Per iškilmingas bažnytines apeigas giedamas bažnytinis himnas *Te Deum* (lot. *Te Deum laudamus* – Tave, Dieve, garbinam).

OPERA. OPERETĖ. MIUZIKLAS. ROKO OPERA

Operos buvo pradėtos kurti Italijoje apie 1600 metus, t.y. maždaug prieš 400 metų. netrukus jos paplito visur, taip pat ir Lietuvoje. Mūsų šalyje opera (teisa, itališka) pirmąkart buvo pastatyta 1636-aisiais Valdovų rūmuose, tačiau pirmoji lietuviška opera sukurta ir pastatyta kur kas vėliau – 1906 m. Tai buvo Miko Petrausko „Birytė“.

Tarp gražiausių lietuviškų operų yra V.Klovos „*Pilėnai*“, B.Dvariono „*Dalia*“, J.Karnavičiaus „*Gražina*“, J.Gai-ausko opera vaikams „*Buratinas*“.

Opera yra nuostabus muzikinis-draminis veikalas – muzikos, vaidybos, žodžio ir vaizduojamojo meno (kostiumai, scenovaizdis) kartais ir šokio junginys. Joms vaidinti statomi patys gražiausi,

Be to, per Komunijos priėmimą ir baigiantis Mišioms giedamos įvairios kitos giesmės: **Jėzau, pas mane ateiki**“, „**Marija, Marija**“, „**Dieve, arčiau Tave**“, „**O Kristau, pasaulio valdove**“. Vargonais grojami įvairūs preliudai, fugos ir kitokie šventiški bei iškilmingi kūriniai.

PASIJOS. STABAT MATER. ,AGNIFICAT. TE DEUM.

Pasijos (lot. *passio* – kančia) – didelės apimties, oratorijos pobūdžio bažnytinis kūrinys apie Kristaus kančią ir mirtį pagal kurios nors iš keturių – Luko, Mato, Morkaus, Jono – evangelijų tekstą. Ypač garsios J.S.Bacho „Jono pasijos“ ir „Mato pasijos“.

Vienas iš gražiausių **J.S.Bacho „Jono pasijų“** fragmentų yra giesmė „**Įsėkitės ramiai, Šventieji kaulai**“. Ji giedama beveik pačioje

20

Pirmuoju **lietuvišku** miuziklu laikytinas G.Kuprevičiaus „*U g - n i e s m e d ž i o k l ė*“. Jo siužetas labai paprastas – apie dabartinį miesto žmonių gyvenimą, meilės ir šeimos problemas. Iš šio miuziklo yra populiarioji daina „*Kregždutės*“.

Tačiau bene populiariausias lietuviškas miuziklas yra V.Ganelino „*V e l n i o n u o t a k a*“, sukurtas pagal K.Borutos romaną „*Baltaragio malūnas*“.

Ilgainiui miuziklų stilius keitėsi, muzika įgavo šiuolaikinės popmuzikos, ypač roko, džiaz elementų, pasidarė sudėtingesnė ir dramatiškesnė. Dramatiškesni, artimi operoms ir jų siužetai. Tad maždaug nuo 1960 m. tokio žanro kūriniai pradėta vadinti **roko operomis**.

Ryškiausias roko operų kompozitorius, be abejonės, yra anglas **Andriu Loidas Veberis**. 1970 m. jo sukurta roko opera „*J è z u s K r i s t u s - s u p e r ž v a i g ž d ė*“ žaibo greitumu apskriejo visą pasaulį, pagal ją buvo sukurta ne vienas kino filmas. Ši opera buvo atlikta Lietuvoje ir apkeliavo visus didžiuosius mūsų šalies miestus.

Nuo miuziklų ar roko operų niekuo iš esmės nesiskiria ir šiuolaikiniai kino ar televizijos **muzikiniai filmai**. Puikus pavyzdys – prancūzų muzikinis filmas „**Šerbūro lietsargiai**“, kuriam muziką sukūrė prancūzų kompozitorius **M.Legranas**.

puošniausi, prabangiausi rūmai.

Nuo seno operos teatruose statomi ir **baletai**. Todėl ir patys rūmai dažnai vadinami operos ir baleto teatru. Taip jie vadinami ir Vilniuje.

Dauguma operų, išskyrus komiškas, baigiasi tragiškai, pagrindinių herojų žūtimi. **Operetės** – atvirkščiai, yra linksmi, su laiminga pabaiga kūriniai, juose ne tik dainuojama, šokama, bet ir daug kalbamas, vadinama visai be muzikos. Operetėčių siužetai būna išradingi, dialogai labai šmaikštūs, sukelianys daug juoko žiūrovams, o arijos, duetai, ansambliai, chorai – melodingi ir nesunkiai įsimenami.

Lietuviškų operetėčių nėra daug, žinomesnės gal tik B.Gorbulskio „Meilė ir skarda“, V.Kuprevičiaus „Paukščių koncertas“, J.Gaižausko „Ramunė“, A.Bražinsko „Pagramančio šnekučiai“.

Nedaug nuo operetės skiriasi ir **miuziklas** (angl. *musical comedy* – muzikinė komedija). Šis žanras gimė Amerikoje. Miuziklo siužetas ir muzika yra pramoginio, estradinio pobūdžio, daug šokama.

21

šlakstydamo jaujose esančius linus, kad iš jų stipresnes drobes išaustų, tvirtesnius pančius nuvytų.

Užgavėnės. Tačiau pati linksmiausia žiemos šventė būdavo ir tebėra Užgavėnės. Jos visada būna a n t r a d i e n ė, nepilnas septynias savaites prieš Velykas. Per Užgavėnės žmonės linksmynasi, kepa blynus ir jais vaišina kaimynus bei visokiausius persirengėlius. O šie, užsidėję kaukes, apsilkę išverstus kailinius ir visaip kitaip apsimuturiavę, pasivertę visokiausiomis baidyklėmis, važinėja rogėmis po sodybas, dainuoja vadinamąsias ubagų ir kitokias linksmas dainas, prašo blynų, lašinių ir visokias kitokių gėrybių. Vakarop susirenka prie laužo, vėl krečia visokias išdaigas. Kanapinis kovoja su Lašiniu, varo žiemą iš kiemo (žemaičiai šaukdavo: „Žeima žeima, biek iš keima). Pagaliau sudegina ant laužo baidyklę Morę ir išsiskirsto susikaupti gavėniai ir laukti pavasario.

Gavėnia. Tai dvasinio susikaupimo, susilaikymo nuo pramogų, persivalgymo ir visokias linksmybių laikotarpis, visiška priešingybė mėšėdai. Žmonės beveik nedainuodavo, nevalgydavo riebaus maisto, ypač mėšos. Tai būdavo ir dvasinio, ir fizinio apsivalymo laikotarpis.

ETNOGRAFINĖ ŽIEMA. MĖSĖDAS. UŽGAVĖNĖS IR GAVĖNIA.

Mėšėdas. Seniau kaime nuo Trijų Karalių (sausio 6-osios) iki gavėnios būdavo pats nuotaikingiausias žiemos laikas. Žmonės turėdavo daugiau laiko, vykdavo piršlybos, vestuvės, susiėjimai, pasilinksminimai, skersdavo kiaules, daug valgydavo ir vaišindavosi, smagiai dainuodavo. Todėl kai kuriuose Lietuvos karštuose visas šis laikotarpis dar ir dabar tebevadinamas **mėšėdu**.

Sausio 25 dieną minėdavo **pusiaužiemį**. Tą dieną meška savo guolyje verčiasi ant kito šono ir pradeda čiupti kitą leteną. Prabunda barsukas ir išlenda apsidairyti: jei šviečia saulė, išsigąsta savo šešėlio, vėl sprunka į olą, gulasi ant to paties šono, nes vis tiek greitai reikės keltis – tuoj saulė sniegą ištirpdys.

Vasario 3-ioji – **šv. Blažiejaus diena**. Tada žmonės eglės šakeles

22

DIDELĖS APIMTIES INSTRUMENTINIAI KŪRINIAI

SIMFONIJA

Simfonijs (gr. *syn* – kartu, *phone* – garsas) – tai didelis, kelių dalių ciklinės formos kūrinys simfoniniam orkestrui.

Tai kelių dalių muzikinis pasakojimas apie kiekvienam iš mūsų suprantamus dvasinius žmogaus išgyvenimus – meilę ir kančią, nusiminimą ir viltį, džiaugsmą, apie kovą, gėrį ir blogį.

Klasikinė – J.Haidno, V.A.Mocarto, K. van Bethoveno laikų – **simfonijs** paprastai turi keturias dalis.

Simfonijos **I dalis** yra labai reikšminga. Jos pradžioje klausytojai supažindinami su tomis muzikinėmis idėjomis, nuotaikomomis, išgyvenimais, kuriuos kompozitorius nori išsakyti ir plėtoti savo kūrinysje. Skirtingus išgyvenimus kompozitorius išreiškia skirtingo pobūdžio, nevienodos nuotaikos temomis. Dažniausiai esti **dvi temos** – pirmoji ir antroji. Jeigu pirmoji tema yra, pavyzdžiui, dramatiška, kovinga, tai antroji – priešingai, lyrinė, skausminga arba viltinga.

Ketvirtas gavėnios sekmadienis yra **pusiaugavėnis**. Pusiaugavėnio sekmadienį galima būdavo ir koki riebėsnį paukštį ant stalo pasitiekti, tik reikėdavo per vieną valandą jį pagauti, nupešti, išvirti ir suvalgyti.

Kovo 19-oji yra **Juozapinė** – vienintelė gavėnios šventė, kada galima linksintis, net kelti vaišes ir vestuves.

Kovo 25 dieną švenčiamos **Gandrinės** – gandro šventė: jis parneša kielę, ta išspardo ledus, ir pradeda atgimti gamta. Pagal bažnytinį kalendorių tai yra Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai diena.

O tada jau **Velykos, Atvelykis, Jurginės**. Per Jurginės, balandžio 23-ąją, piemenys pirmą kartą gena ganyti gyvulius. Po jų artojai jau ir žemę judinti pradeda...

23

Šią formą muzikologai vadina **sonatos forma**, nes ji atsirado tada, kai buvo pradėtos kurti pirmosios sonatos.

Simfonijos **II dalis** – lėtoji – tarsi perkelia klausytoją į kitą pasaulį. Po didelės įtampos žmogus trokšta ramybės, nusiramimo. Ši dalis dažniausiai vadinama *Antante* (it. *antante* – neskubant).

III dalis dažniausiai yra gyva, žaisminga, kartais šokio pobūdžio. Klasikai šią dalį pavadindavo *Menuetu* (senovinis vidutinio tempo, trijų dalių metro labai manieringas prancūzų šokis) arba *Scherco* (sk. skerso; it. pokštas).

IV dalis – **finalas** – apibendrina visą kūrinį, išryškina svarbiausią idėją. Finalas būna greito tempo, dauguma finalų skamba iškilmingai, pergalingai.

I dalis	II dalis	III dalis	IV dalis
<i>Allegro</i>	<i>Antante</i>	<i>Menuetas arba Scherco Allegro</i>	<i>Finalas Allegro</i>

Gerai išiklausius klasikinės simfonijos I dalį galima suskirstyti į tris glaudžiai susijusius epizodus – ekspoziciją, temų plėtojimą, reprizą.

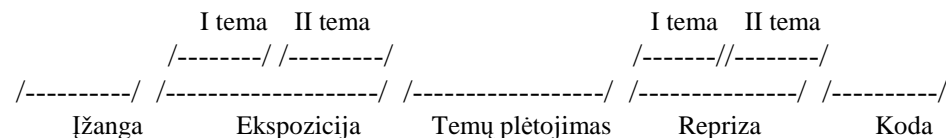
Ekspozicija – abiejų temų išdėstymas, pristatymas klausytojui.

Temų plėtojimas – čia ir vyksta visa minčių ir jausmų raida, temų, jų fragmentų, intonacijų perdirbinėjimai, gretinimai, kulminacijos ir atoslūgiai, kol pagaliau kuri nors idėja – tema įsitvirtina.

Repriza – temų pakartojimas, sugrįžimas prie buvusio pradinio jų išdėstymo ir visos I dalies idėjų įtvirtinimas.

Ekspozicijos pradžioje dažnai būna **įžanga**, vedanti prie temų dėstymo, o po reprizos – **koda** (pabaiga), įtvirtinanti svarbiausias idėjas.

Jeigu simfonijos I dalį pavaizduotume chema, ji atrodytų taip:

24

Po ekspozicijos prasideda **temų plėtojimas**. Šiame epizode muzika skamba ypač dramatiškai, skausmingai, be galo įtemptai. Ji beveik ištiesai remiasi likimo temos intonacijomis.

Tai visai natūralu: juk nesėkmės išiktam, įsiaudrinusiam žmogui sunku staiga nusiteikti kitaip, nusiraminti.

Po temų plėtojimo seka **repriza**. Čia temos išdėstomos panašiai kaip ir ekspozicijoje, tik po reprizos yra naujas epizodas – ilga, likimo temos motyvais pagrįsta **koda**. Ji nutrūksta staiga, nelauktai. Tuo tarsi pabrėžiama, kad likimas dar nenulemtas, kova dar nebaigta. Iš tiesų – likimas toliau sprendžiamas kitose simfonijos dalyse.

„Likimo simfonijos“ **II dalis** – **Antante con moto** (it. vidutiniu tempu, bet aktyviai). Tai **variacijos**. Jos yra ne paprastos, o dvigubos, nes plėtojama ne viena, o dvi temos. P i r m o j i t e m a – tartum lyrinis pasivaikščiavimas gamtoje, mėginimas pabūti vienam, nusiraminti.

Bet... Kad ir kur atsидurtų nelaimės išiktas žmogus, kad ir kaip jis stengtųsi užsimiršti, - nelaimė vis tiek save primena. Lyrinę, šviesią

/-----/	/-----/	/-----/	/-----/
Sonatos forma	Trijų dalių forma arba variacijos	Trijų dalių forma	Rondo arba sonatos forma

L. BETHOVENAS.

„LIKIMO SIMFONIJA“

Taip dažnai vadinama Liudviko van Bethoveno V-oji simfonija *c – moll*.

Tai labai dramatiškas kūrinys, atspindintis paties kompozitoriaus gyvenimą. Kaip žinote, Bethovenas pačiame kūrybinių jėgų žydėjime apkurto. Nesunku įsivaizduoti, ką reiškia kompozitoriui, muzikantui būti kurčiam. Bethovenas šią nelaimę labai skaudžiai išgyveno, buvo puolęs į neviltį, tačiau likimui nepasidavė, su juo kovojo.

Simfonijos **I dalis** – *Allegro con brio* (it. ugingai).

Ekspozicija prasideda be įžangos – iškart tragiškai ir galingai suskamba *p a g r i n d i n ė t e m a*. Ji – tarsi paties kompozitoriaus likimas. „Taip likimas beldžiasi į duris“, - kartą apie pagrindinę I d. temą yra pasakęs L. van Bethovenas. Ji dažnai vadinama *l i k i m o t e m a*, o visas kūrinys – „Likimo simfonija“.

25

Tačiau nesunku suprasti, jog šios simfonijos muzikoje labiausiai atsispindi paties Bethoveno tragedija, jo didžiuliai asmeniniai pergyvenimai, kova su likimu, pastangos jam nepasiduoti.

Kompozitorius iš tiesų likimą nugalėjo: net visiškai apkurtes mokėjo džiaugtis gyvenimu, toliau kūrė nuostabią, gyvenimo džiaugsmą skatinančią muziką.

Suprantama, ne visos simfonijos yra tokios dramatiškos kaip Bethoveno Penktoji. Kai kurios ir šio kompozitoriaus simfonijos, ypač sukurtos po Penktosios, yra labai šviesios nuotaikingos. Giedros nuotaikos yra daugelis Haidno, Mocarto simfonijų. Tačiau nemažai yra simfonijų, ypač šiuolaikinių, kuriose sprendžiamos dramatiškos žmogaus būties, gamtos stichijos, karo ir kitos žmonės kankinančios problemos. Bet ir šios simfonijos dažniausiai baigiasi optimistiškai, giedrai, net džiaugsmingai, nes tokia yra ir meno paskirtis: skleisti gėrį, grožį,

pirmąją temą vis pertraukia likimą primenantį ir į kovą šaukiantį, t. y. *a n t r o j i t e m a*.

III dalis – **Allegro** (it. greitai, gyvai). Žmogus, neradęs išėities vienvėje ar gamtos prieglobstyje, mėgina nusiraminti tarp žmonių: eina ten, kur visi linksminasi, džiūgauja, šoka. Tokią mintį galima įžvelgti ir „Likimo simfonijos“ III dalyje. Tačiau ir šioje šoki primenančioje muzikoje aiškiai girdisi likimo temos ritmas. Muzika iš pradžių skamba tai ryžtingai, tai tragiškai, tai primena pašėlusį šokį. Bet vius tiek nusiramino nėra. Muzika pamažu tyla, herojus tolsta nuo linksmos minios ir vėl tyliai pasineria į apmąstymus...

Pagaliau po viltingos tylos pasigirsta džiaugsminga, pergalinga melodija, kuria prasideda simfonijos **IV dalis** – **Finalas** – **Allegro**. Ši tema, viso orkestro atliekama *fortissimo*, skamba lyg pergalės maršas, lyg himnas sprendimą suradusiam, likimą nugalėjusiam žmogui. Muzika darosi vis didingesnė, džiugesnė, šventiškesnė. Tai pergalės prieš blogį džiaugsmas, tai likimą nugalėjusio žmogaus triumfas.

Šioje simfonijoje apibendrintai sprendžiamos visai žmonijai ir kiekvienam žmogui, kiekvienam iš mūsų svarbios problemos, - juk visi turime savo likimą, ir jis ne visada mums yra palankus. Tenka kartais ir labai susimąstyti, ir pakovoti. Dėl to Bethoveno „Likimo simfonijos“ muzika yra visiems artima, visus mus jaudina, taigi ir labai populiaru.

26

Tikro simfoninio orkestro formavimasis užtruko gana ilgai. Šioje srityje bene daugiausia nusipelnė austrų kompozitorius **Jozefas Haidnas** (1732-1809). Jis galutinai nustatė, kiek kokių instrumentų turi būti orkestre ir suskirstė juos į grupes.

Žiūrint mūsų akimis, darbas buvo atliktas tobulai – juk Haidnas orkestro sudėtį nustatė daugiau kaip prieš 200 metų, tačiau jos keisti neprireikė iki šiol. Nebent tik kai kuriems kūriniais atlikti pridedamas koks vienas kitas šiuolaikinis instrumentas.

Kur tokio pastovumo paslaptis?

Tikriausiai žinote, kad žmonių balsai skirstomi į keturis pagrindinius tipus: **sopranus, altus, tenorus, bosus**, jie sudaro dainininkų kvartetą, o jeigu kiekvienoje grupėje dainininkų yra daugiau – chorą. Panašiai kaip žmonių balsus, Haidnas *k v a r t e t a i s* suskirstė ir pagrindinius muzikos instrumentus.

gyvenimo viltį.

SIMFONINIS ORKESTRAS

Simfoninis orkestras – instrumentinę muziką atliekantis kolektyvas. Jame groja visais žinomiausiais, per šimtmečius tobulintais muzikos instrumentais, todėl simfoninis orkestras skamba labai spalvingai, juo galima atlikti sudėtingiausius muzikos kūrinius, išgauti įvairius tembrus bei dinامينius niuansus – nuo *piano pianissimo iki forte fortissimo*.

Orkestrai žinomi nuo senų seniausių laikų. Jų būdavo mažų ir didelių, sudarytų iš įvairiausių instrumentų. Jie paprastai priklausydavo karaliams, kunigaikščiams ir šiaip turtingiems žmonėms, bažnyčioms, tad ir jų sudėtį bei dydį paprastai lemdavo tai, ar šeimininkas mėgdavo muziką, ar labai buvo turtingas.

XVII – XVIII a. labiausiai ištobulėjo styginiai instrumentai. Todėl ir tų laikų kompozitoriai dažniausiai kūrė muziką styginiams instrumentams, prie jų kartais prijungdami vieną kitą senovinę fleitą, obojų, trimitą, valtorną, tromboną, o kartais ir būgną ar timpanus. Tuo nesunku įsitikinti, apsilankius senovinės muzikos koncerte, pasiklausius jos per televiziją, radiją ar iš įrašų.

Dabar tokie nedideli orkestrai, kaip jau žinote iš VII klasės, vadinami **kameriniais** (it. *camera* – kambarys).

27

Panašiai vaidmenys dalijami ir mediniams bei variniams pučiamiesiems: aukštaisiais dažniausiai grojamos solinės partijos, žemesniais akompanuojama ar kitaip pritariama. Tačiau tai nereiškia, kad taip būna visada, - labai dažnai pagrindinės melodijos atliekamos violončelėmis, altais, klarnetais, fagotais, valtornomis, trombonais ir net kontrabosais ar tūbomis. Tai priklauso nuo kompozitoriais sumanymo. Kadangi simfoninė muzika turi daug muzikinių partijų, homofoninių, polifoninių, daugiasluoksnių momentų, tai ir solo griežiančių instrumentų visada būna daug. Kiekvieno instrumento savitas tembras bendram orkestro skambėjimui suteikia įvairiausių spalvų ir atspalvių. Šiuo atžvilgiu simfoninio orkestro nepralenkia joks kitas muzikos atlikėjų kolektyvas.

Nuo šiol klausydami simfoninės muzikos, ypač atidžiai

<i>Styginiai</i>	<i>Mediniai pučiamieji</i>	<i>Variniai pučiamieji</i>
snuikiai	fleitos	trimitai
altai	obojai	valtornos
violončelės	klarnetai	trombonai
kontrabosai	fagotai	tūbos

Kvartetą galima būtų sudaryti ir iš ketvirtos grupės – **mušamųjų** instrumentų. Mušamųjų yra daug ir visokių, toks grupavimas būtų apytikris.

Kaip matote, instrumentų taip pat yra keturios grupės – **kvartetų kvartetas**.

Tačiau instrumentų skaičius tose grupėse nėra vienodas: vidutinio didumo orkestre snuikų būna 20 – 25, altų 8 – 10, violončelių 6 – 8, kontrabosų 4 – 6, arfų – 2, pučiamųjų instrumentų po 2 – 4, mušamųjų po 1 – 2. Taigi vidutinio didumo orkestre griežia apie 60, o dideliame – 80 – 100 muzikantų.

Dabartinis simfoninis orkestras, jei reikia, papildomas arfomis, pikolo fleita, angļu ragu, bosiniu klarnetu, kontrafagotu, dažnai fortepijonu, vargonais, ksilafonu, vibrafonu, varpais, įvairiais elektroniniais bei kitokiais instrumentais.

Vienais simfoninio orkestro instrumentais (pvz., snuikais) dažniau atliekamos pagrindinės melodijos, kitais dažniau pritariama, akompanuojama, trečiais griežiamos žemosios ir bosinės partijos.

28

Tai variacijos ir fuga pagal XVII a. angļu kompozitoriaus **Henrio Perselo** melodiją. Šis kūrinys dažnai taip ir vadinamas: **Variacijos ir fuga Perselo tema**.

Kiekvienoje šio kūrinio variacijoje, gražiai plėtojant Perselo melodiją, parodamas kiekvieno muzikinio instrumento bei jų grupių charakteringas skambėjimas.

Kūrinio pradžioje visas orkestras **tutti** (sk. tutti; it. visi) – groja Perselo temą; ji skamba tartum iškilminga procesija. Tada šiek tiek pakitusią šią temą kartoja instrumentų grupės: mediniai pučiamieji, variniai pučiamieji, styginiai instrumentai, netgi mušamieji.

Ir vėl skamba tutti. Paskui savo **v a r i a c i j a s** atlieka visi instrumentai iš eilės, kiekvienas iš jų, orkestrui akompanuojant, demonstruoja savo skambėjimo grožį ir technikos galimybes. Iš **medinių**

stenkitės įsiklausyti į viso orkestro ir kiekvieno muzikos instrumento tembrą, mokykitės stebėti, kaip audžiamas viso orkestro muzikinis audinys, ir išskirti svarbiausius momentus.

Simfoninio orkestro instrumentų išdėstymas. Partitūra.

Yra nusistovėjusi tam tikra simfoninio orkestro instrumentų išdėstymo scenoje tvarka. Styginiais grojantys muzikantai sėdi arčiau dirigento: pirmieji smuikai – prie pat scenos krašto iš kairės, antrieji smuikai – toliau už jų, altai – viduryje, violončelės – prie pat scenos krašto iš dešinės, kontrabosai – už violončelių. Dar toliau apie styginius išsidėsto pučiamieji ir mušamieji instrumentai.

Simfoniniam orkestrui vadovauja **dirigentas**. Išmokti diriguoti sudėtingus kūrinius atmintinai gana sunku, todėl dirigentai dažniausiai žiūri į ant specialaus pulto (stovas padėti natoms) padėtą partitūrą.

Partitūra – tai viso orkestro gaidų santrauka. Gaidos skirtos atlikti tos pačios grupės instrumentams, vadinamos partijomis. Partijos nurašomos arba spausdinamos atskirai ir išdalinamos orkestrantams.

Batuta – dirigento lazdelė, skirta dirigavimui.

B. BRITENAS.

„JAUNIMO VADOVAS PO ORKESTRĄ“

Simfoninio orkestro, jo instrumentų grupių ar pavienių instrumentų skambėjimą labai vaizdžiai pailiustruoja šių laikų anglų kompozitoriaus **Bendžamino Briteno** kūrinys „**Jaunimo vadovas po orkestrą**“.

29

Dabar susipažinkime ir su vienu labai populiariu paties H. Perselo kūrinium – daina duetu „Pūsk trimitą“.

SUVALKIEČIŲ DAINOS

Suvalkioja – derlingiausias Lietuvos kraštas. Šiame krašte, ilgą laiką buvusiame arti Prūsijos, žmonės anksčiau išsiskirstė į vienkiemius, naudojami pažangesne ūkio darbų technika, ūkininkai čia jau nuo seno gyveno geriau negu kituose Lietuvos kraštuose. Tačiau šiame krašte greičiau nyko senieji papročiai ir apeigos, glaudaus, troba prie trobos

pučiamųjų pirmiausia suskamba **fleita**, vėliau **obojus**, **klarnetas**, **fagotas**. Styginių grupėje pirmauja **smuikas**, vėliau **altas**, **violončelė**, **kontrabosai**, **arfa**. **Variniai pučiamieji** savo pasirodymą pradeda **valtornomis**, **trimitu**, **trombonu** ir **tūba**. Po variniu pasirodo **mušamieji instrumentai** – **timpanai**, **didysis būgnas**, **lėkštės**, **trikampis**, **būgnelis**, **ksilofonas**, **kastanjetės**, **gongas** ir kiti.

Kūrinio pabaigoje visi instrumentai beveik ta pačia tvarka pasirodo iš naujo. Tačiau šį kartą jie griežia gyvą, žaismingą *f u g q*. Pradeda ją fleita. Tuoju po jos įstoja obojus, klarnetas, fagotas, smuikai ir visi kiti instrumentai, kol pagaliau jų garsai tarpusavyje taip susipina, kad pasidaro sunku ir atskirti.

Kūrinys baigiasi iškilmingu Henrio Perselo temos pakartojimu.

H. PERSELAS.

„PŪSK TRIMITĄ“

Anglija turi du visoje Europoje ypač garsius kompozitorius. Tai XVII a. kūręs **Henris Perselas** ir visai neseniai – XX a. viduryje gyvenęs **Bendžaminas Britenas**.

Dabartiniu mūsų požiūriu, Perselas kūrė senovinę, o Britenas – šiuolaikinę, modernią muziką. Tačiau abu sukūrė nuostabių šedevrų.

Britenas labai gerbė Perselą, gerai išstudijavo prieš 300 metų gyvenusio savo tėvynainio kūrybą ir jo atminimui sukūrė nuostabų kūrinių, - tai „Jaunimo vadovas po orkestrą“.

30

Lalavimas ir lalavimo dainos labiau būdingos Dzūkijos kraštui.

Velykų antrą dieną ir per visą pavasarį kaimo jaunimas labai mėgdavo suptis. Tarp medžių pasidarydavo sūpynės ir susirinkę kaimynai supdavosi iki apsvaigimo, lenktyniaudami, kas įsisups aukščiau, - to ir javai geriau augsia, derlius būsiąs didesnis, darželyje gėlės gražiau žydėsiančios.

SIMFONINĖ POEMA

Simfoninė poema – vienos dalies lyrinis kūrinys simfoniniam

susispietuso kaimo dainavimo tradicijos. Būriu padainuodavo tik susirinkę bendriems darbams ar pasilinksminimams. Todėl čia radosi naujesnių, paprastesnių dainų neturinčių tiek daug senovinių vingių bei puošmenų, kiek jų turi dzūkų ar žemaičių dainos. Tačiau ir suvalkiečių dainos yra be galo skambios, nuoširdžios, melodingos. Čia prigijo ir savitą skambesį įgavo daug ir visoje Lietuvoje žinomų dainų.

VELYKOS

Velykos – Kristaus prisikėlimo šventė, didžiausia atgimstančio pavasario šventė. Velykų data nustatoma pagal mėnulio ciklą, jos švenčiamos pirmą sekmadienį po kovo 21 dienos, prasidėjus mėnulio pilnačiai.

Ankstyvą Velykų rytą bažnyčiose vyksta **Prisikėlimo mišios**, giedamos prisikėlusį Kristų šlovinančios giesmės. Joms būdingas Dievą garbinantis žodelis „**aleliuja**“.

Antrąją Velykų dieną vaikai eidavo velykaiti, prisirinkdavo margučių, juos ridendavo, mušdavo. Vaikiniai ir merginos, išsiteplioję veidus ar užsidėję kaukes, lakstydavo po kiemus – vaikydamo paskutines žiemos dvasias. Jauni vyrai, vadinami **lalaunikais** (muzikantas, maišanešys, giesmininkai), eidavo per kaimus, linkėdavo sodiečiams sveikatos, gero derliaus, sugiedodavo jiems giesmę. Radę netekėjusią merginą, būtinai ją apdainuodavo vadinamosiomis **lalavimo** dainomis. Prisirinkę margučių, kitokių dovanų, linksmindavosi. Išrinkę gražiausią margutį, jo margintoją paskelbdavo viso kaimo margučių karaliene ar karalium.

31

M. K. ČIURLIONIS. SIMFONINĖ POEMA „MIŠKE“

Užaugęs miškingame dzūkų krašte, Druskininkuose, Čiurlionis mėgo ištisas dienas klajoti po mišką. Čia jis piešdavo, kurdavo muziką. Gyvendamas Varšuvoje ir Leipcige, ilgėdavosi gimtųjų vietų, o grįždamas atostogų, dar gerokai iki namų išlipdavo iš vežimo ir eidavo mišku pėsčias. Vienam savo bičiuliui Čiurlionis rašė:

Ech, Geniuk, gaila, kad tu nežinai, kas yra sugrižti į gimtąjį kaimą.

orkestrui.

Labai dažnai simfoninės poemos kuriamos pagal literatūrinius siužetus, istorine, meilės, gamtos tematika. Simfoninė poema dažniausiai būna sonatos formos – kaip ir simfonijose, plėtojamos dvi temos.

F. LISTAS. SIMFONINĖ POEMA „PRELIUDAI“

Simfoninių poemų pradininkas – vengrų kompozitorius ir pianistas **Ferencas Listas**. Jo poemos romantiškos, jausmingos, muzika vaizdi, kartais net iliustratyvi.

Tokia yra ir populiariausia jo simfoninė poema „**Preljudai**“. Labai vaizdi yra šios poemos viduryje esanti audros scena. Rodos, kad pamažu iš tylumos kyla vėjo sūkūriai, iš pradžių jie silpni, bet tolydžio stiprėja, kol išauga į galingą gamtos stichiją.

Po audros, kaip visuomet, nuotaika šviesėja, skaidrėja, pasigirsta nauja, labai romantiška **meilės tema**, iš kurios išsirutulioja be galo džiaugsmingos muzikinės scenos.

Puikių simfoninių poemų yra sukūrę ir **lietuvių kompozitoriai**. Tai M. K. Čiurlionis „Jūra“, „Miške“, J. Gruodžio „Iš Lietuvos praeities“, J. Gaidelio „Gedimino sapnas“, „Šatrijos raganų karnavalas“. J. Pakalnio „Lituanika“, A. Račiūno „Platelių ežero paslaptis“, V. Paltanavičiaus „Palangos Juzė“.

Artimi simfoninei poemai yra **simfoninis paveikslas, simfoninė fantazija, uvertiūra, kapričas**.

32

Jis dar kitoks vakare, kai tylumoje sustingsta medžiai, kai pamiškę apgaubia migla, pagaliau visai kitoks auksinį rudenį, baltą žiemą, skaidrų, vėjuotą pavasarį ir karštą vasarą. O jeigu kyla audra, lietus vėjas...

DZŪKŲ DAINOS

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis gimė Dzūkijoje, nuostabios gamtos ir be galo gražių, melodingų dainų krašte. Iš tikrųjų dzūkų dainos labai švelnios, lyrinės, dauguma minorinės, vienbalsės. Čiurlionis rašė: „

Jau tik varstas iki namų. Štai tuoj už miškelio.

Vėl girdi pušų šnibždesį, tokį rimtą, tartum tau kažką sakytų. Nieko taip gerai nesupranti, kaip ši šlamesį. Miškelis išretėja, jau spindi pro šakas ežeras...

Poema prasideda, paties kompozitoriaus žodžiais tariant, „tyliais, plačiais akordais, tokiais, kaip kad tylus ir platus yra mūsų lietuviškų pušų ošimas“.

Netrukus muzika pagyvėja, tartum per mišką nuvilnytų vėjo gūšiai....

Ir vėl palengva viskas rimsta, šviesėja, pasigirsta skaidri orkestro, pavienių instrumentų ir arfos muzika – rodos, matai, kaip ūksmingose miško tankynėse pro medžių šakas prasiskverbę saulės spinduliai žaidžia ant spyglių spindinčiais vandens lašeliais....

Pasidaro be galo skaidru ir gera, iš džiaugsmo norisi uždainuoti... Ir iš tikrųjų orkestre pasigirsta styginių griežiama labai jausminga melodija.

Ji lyg kokia daina kyla iš pačių gelmių, liejasi, kol pasiekia kulminaciją. Tada šią melodiją keičia fleitų tralavimai, rodos, kad tau pritaria paukščiai, su tavim dainuoja visas miškas, visa gamta... Ir vėl grįžta ta jausmingoji melodija. Ir vėl viena muzikinė scena keičia kitą: čia ir didžiulės audros epizodas, ir visiškas nusiramimas, ir begalinis pavasariškas džiaugsmas poemos pabaigoje...

Tai tik vieno šią poemą labai mylinčio klausytojo vaizdiniai, programiniai eskizai. Kiekvienas žmogus šią muziką gali suvokti vis kitaip, priklausomai nuo savo vaizduotės galios, nuo nusiteikimo, nuo to, kokį išpūdį miškas yra padaręs jo širdžiai. Juk vienokią nuotaiką miškas sukelia ryte, kai pirmieji tekančios saulės spinduliai ima nedrąsiai skverbtis pro medžius, kitokią – vidurdienį, saulės spinduliai ima nedrąsiai skverbtis pro medžius, kitokia – vidurdienį, saulės kaitroje.

33

KONCERTAS

Žodis „koncertas“ turi dvi reikšmes: pirma, koncertu vadinamas muzikos kūrinių **viešas atlikimas** koncertų salėse ar aikštėse; antra – tai **muzikos žanras** – koncertas kuriam nors instrumentui ir orkestrui.

Apie koncertą instrumentui ir orkestrui, dar vadinamą **instrumentiniu koncertu**, toliau ir kalbėsime.

Tos dainos – tai tartum brangaus marmuro uolos, ir laukia jos tik genijaus, kuris mokės iš jų pasigaminti nemirštančius veikalus“. Daina „plaukia niekieno nemokyta, tiesiai iš širdies, ir žadina kažkokį keistą ilgėsį, kažką amžina primena <...>, atsklidusi sužadina visa, kas gražiausia ir geriausia žmoguje <...>. Gerai jas suprasti ir jausti tegali lietuvis, ir tai išgirdęs kur laukuose, kuomet dainininkas neprašytas, nelieptas pats sau dainuoja“.

Tokia pat ir Čiurlionio muzika, tik reikia gerai įsiklausyti, įsijausti.

Dabar dainos akimirksniu pasklinda po visą Lietuvą. Daug gražių dūkų dainų pasidarė visiems žinomos ir visų dainuojamos. O patys dūkai, nusiklausę aukštaičių, žemaičių ar suvalkiečių dainavimo, vis dažniau stoja į būrį ir mėgina savo dainas dainuoti dviem balsais.

Dūkai dažniausiai dainuoja po vieną, tartum sau, lyg kalbėdamiesi su gamta, medžiais, paukščiais. Kiekvienas dainininkas savaip išvedžioja net tą pačią melodiją, savaip ją papuošia, išvingiuoja.

MOTINOS DIENA

Gegužės pirmas sekmadienis – motinos diena.

Dievo Motinai Marijai skirtas visas gegužės mėnuo. Kaime daug kur dar ir dabar tebesilaikoma gražios tradicijos per visą gegužės mėnesį vakarais rinktis į kokią didesnę gryčią ir Marijos garbei giedoti gegužines giesmes. Miestuose tokie giedojimai vyksta bažnyčiose. Juose visuomet giedama ir Č.Sasnausko bei Maironio giesmė „Marija Marija“. Ji laikoma Lietuvos religiniu himnu.

34

Šiai iškilmingai muzikos procesijai pasibaigus, lieka tik vienas fortepijonas: pianistas skambina **kadencija** – virtuozinį intarpą. Čia jis parodo visus savo techninius ir interpretacinius sugebėjimus. Tai sena tradicija. Senovėje tokios kadencijos buvo labai madingos, netgi operos dainininko arijoje būdavo paliekama vietos parodyti savo balso techniniams sugebėjimams. Be to, pats solistas juos turėjo ir susikurti arba čia pat vietoje suimprovizuoti. Suprantama, jis stengdavosi kiek

Populiariausi soliniai instrumentai yra fortepijonas ir smuikas, todėl jiems sukurta daugiausia koncertų. Yra nemažai koncertų violončelei, fleitai, trimitui, klarnetui, valtornai, kitiems instrumentams ir net dainininkų solistų balsams.

Instrumentinius koncertus klausytojai labai mėgsta: malonu klausytis solisto virtuoziško grojimo, spalvingo orkestro skambėjimo ir jų abiejų dialogų, kartais tampančių tikromis varžytuvėmis. Solinis instrumentas – tai tarsi žmogus, asmenybė, o orkestras – aplinka, visuomenė, kurioje ta asmenybė gyvena, bendrauja, džiaugiasi, myli, prieštarauja, kovoja, kenčia...

Ir vis dėlto dauguma instrumentinių koncertų yra džiaugsmingos, šviesios, šventiškos nuotaikos. Rečiau būna tragiško, dramatiško pobūdžio koncertų.

Instrumentiniai koncertai dažniausiai esti trijų dalių. **I dalis**, kaip ir simfonijų, - greita, sonatos formos; **II dalis** – lėta, trijų dalių ar variacijų formos; **III dalis, finalas** – vėl greita, rondo ar sonatos formos.

P.ČAIKOVSKIS.

PIRMASIS KONCERTAS FORTEPIJONUI IR ORKESTRUI

Iškilingai ir džiaugsmingai prasideda vienas gražiausių ir populiariausių pasaulyje koncertų – rusų kompozatoriaus **Pietro Čaikovskio Pirmasis koncertas fortepijonui ir orkestrui b-moll**. Galingais orkestro akordais prasideda **įžanga**, pasigirsta lyrinė smuikų ir violončelių griežiama melodija.

Įžangos temą akordais papildoma fortepijonas, suteikdamas kūrinii šventiško, iškilmingumo. Netrukus fortepijonas ir orkestras pasikeičia vietomis – melodiją plačiais akordais skambina fortepijonas, o orkestras pritaria.

35

ŠEŠTINĖS IR SEKMINĖS

Šeštinės – šeštasis ketvirtadienis po Velykų. Šią dieną Kristus žengė į Dangų.

Sekminės – septintasis sekmadienis po Velykų. Šią dieną Dievas

įmanydamas sužavėti, nustebinti publiką, o pastaroji nelaukdama net arijos pabaigos jam atsidėkodavo audringais plojimais, šūksniais „bravo“...

Bet grįžkime prie Čaikovskio Koncerto fortepijonui.

Po kadencijos palengva vėl įstoja orkestras ir kartoja pradžios melodiją. Fortepijonas vėl jai pritaria akordais, tačiau šį kartą juos išskaido į smulkius garsų srautus ir tuo muzikai suteikia dar platesnį ir didingesnį skambesį.

Baigiantis šiai iškilmingai scenai, muzika pamažu tyla, lyg toltų iškilminga procesija...

Po įžangos prasideda **Koncerto I dalis** – suskamba lengva, nerami, iš pauzių pertraukiamų motyvų sukurta šios dalies p i r m o j i t e m a.

Iš pradžių ją oktavomis skambina fortepijonas, vėliau įstoja visas orkestras.

Netrukus orkestras pradeda kitą, lyrinę melodiją.

Šią melodiją perima fortepijonas. Įsiklausius šiek tiek toliau galima išgirsti d a r v i e n ą lyrinę melodiją.

Visos trys temos, orkestro ir fortepijono įvairiai plėtojamos, skamba tai labai tyliai, kupinos ramybės, gėrio, džiaugsmo, tai susipindamos pasiekia įspūdingų dinaminį muzikos kulminacijų. P. Čaikovskio Koncerto fortepijonui ir orkestrui I dalis baigiasi labai džiugiai ir didingai.

II dalis – rusų lyrinės muzikos pavyzdys. Orkestras griežia subtilią ir svajingą, artimą rusų liaudies lopšinėms melodiją.

Netrukus šią melodiją perima fortepijonas, ir jo dialogai su orkestru išsiplėtoja į nepaprastai gražias lyrines muzikines scenas.

Koncerto II dalis yra trijų dalių sudėtinės formos.

Finalinė, III dalis, kaip ir įžanga, - labai didinga ir pakili. Tačiau muzika čia visai kitokia, rusiška, tarytum per laikų platybes skrietų trofikos...(trijų žirgų traukiamos rogės).

Koncerto III dalis yra rondo formos.

36

Ir iš tiesų Paganinis su savo smuiku darė tikrus stebuklus, grieždavo taip gražiai ir sudėtingai, kad niekas tais laikais nieko panašaus nebuvo girdėjęs. Tačiau tai jis pasiekė ne antgamtinių jėgų, o nepaprastai didelio darbo, valios, didžiulio talento dėka.

Dar būdamas visai mažas, tėvo verčiamas Nikolas grodavo kasdien

atsiuntė į žemę Šventąją Dvasią. Visose bažnyčiose vyksta Sekminių atlaidai, giedamos giesmės.

Sekminės – kartu ir augalijos sužoliavimo šventė. Žmonės žaliomis beržų šakelėmis puošdavo kiemo vartus, lauko duris ir seklyčias, kiemą pabarstydavo smiltimis, pamėtydavo ajerų. Piemenys pindavo vainikus ir jais dabindavo gyvulius, kepavo tradicinę Sekminių kiaušiniene, vaišindavosi, linkėdavo vieni kitiems gero.

N. PAGANINIS.

„KAMPANELA“

Į sceną išėjo mažas, plonas, liekno veido, ilgų kaulėtų rankų berniukas. Jis nešėsi didelį smuiką. Visi nustebę laukė, kaip toks mažas berniukas grieš aiškiai jam per dideliu smuiku. Berniukui užgrojus, salė prisipildė stulbinančio grožio muzikos: smuikas ir verkė, ir dainavo, ir lyg koks išdykėlis žarstė ištikus linksmų garsų srautus. Publika buvo sužavėta. Ji plojo, šaukė, kvietė mažąjį berniuką į sceną dar ir dar kartą.

Toks buvo pirmasis didžiojo italų smuikininko ir kompozitoriaus **Nikolo Paganinio** koncertas. Greitai apie šį stebuklingą smuikininką sužinojo visa Europa. Žmonės pradėjo apie jį pasakoti legendas, neįtikėtinas istorijas. Kas nežino to įvykio, kai viename koncerte nutrūko net trys Paganinio smuiko stygos, o jis lyg niekur nieko griežė toliau ir koncertą baigė tik su viena, pačia storiausia styga. Manoma, kad tyčia kažkas stygas sugadinęs. Pagaliau atsirado žmonių, kurie ėmė įrodinėti, kad Paganinis pardavęs savo sielą šėtonui ir už tai apdovanotas antgamtišku talentu. Kitaip esą jo smuikas nedainuotų žmogaus balsu, nečiulbėtų kaip lakštingala, nečiurlentų kaip upelis, nedegintų klausytojų ausies kaip liepsna. „Aš gerai mačiau, - po Paganinio koncerto įrodinėjo vienas klausytojas, - kaip velnias sėdėjo ant jo peties ir kažką kuždėjo jam į ausį. Velnias buvo stulbinamai panašus į Paganinį. Ir apsirengęs jis visas raudonai. Ant galvos styrojo rageliai, o užpakaly karojo ilgiausia uodega...“

37

Populiariausias tokio šviesaus ir skaidraus pobūdžio Vivaldžio muzikos kūrinys yra „**Metų laikai**“. Tai keturi metų laikų pavadinimus turintys **koncertai smuikui ir orkestrui**: „Pavasaris“, „Vasara“, „Ruduo“,

po aštuonias, dešimt, kartais ir keturiolika valandų. Tėvas buvo labai griežtas, už mažiausias klaidas tuoj mušdavo, užrakindavo kambaryje, versdavo mokytis net naktimis. Tačiau Nikolas buvo labai gabus, labai mėgo savo smuiką, todėl ir išverdavo tėvo griežtumą. Meilė muzikai, nuolatinis darbas ir gabumai ir padarė Paganinį legendiniu smuikininku.

Paganinis buvo ne tik didis smuikininkas, bet ir visame pasaulyje žinomas kompozitorius. Koncertuose jis dažnai improvizuodavo, grieždavo savo sukurtą muziką – sukūrė daug puikių pjesių smuikui, gitarai, sonatų, kvartetų, net keturis koncertus smuikui ir orkestrui.

Vienas gražiausių Paganinio kūrinių yra **Antrasis koncertas smuikui ir orkestrui**. Jo III dalis – finalas dažnai yra vadinamas „**Kampanela**“ (it. *campanella* – varpelis).

Kūrinyje visas dėmesys skiriamas smuikui solo. Orkestro vaidmuo čia kur kas paprastesnis negu P.Čaikovskio Koncerte fortepijonui – jis beveik išties tik akomponuoja virtuoziskai grojančiam smuikininkui.

„Kampanela“ greitai išpopuliarėjo, ją ėmė groti įvairiais instrumentais, o vengrų kompozitorius F.Listas, šį kūrinių perdirbo fortepijonui. F.Listo *t r a n s k r i p c i j a* (taip vadinamas laisvas kūrinių perdirbimas) tapo ypač populiaru, ją savo repertuare ir dabar turi dauguma pianistų. Būtent F.Listo perdirbtam variantui labiausiai ir prigijo „Kampanelos“ pavadinimas.

Paganinio „Kampanela“ yra rondo formos.

A. VIVALDIS.

„PAVASARIS“

Tarp pirmųjų koncertų smuikui ir orkestrui kūrėjų buvo baroko epochos italų kompozitorius **Anatolijus Vivaldis**. Jis gyveno maždaug prieš 300 metų, bet jo muzika ir dabar mėgstama, nes yra labai melodinga, džiugi, skaidri kaip itališkas dangus, kaip šią šalį supančių jūrų vandenys ir visa to krašto gamta.

38

„Žiema“. Kiekvieną koncertą sudaro trys dalys.

„**Pavasario**“ koncertas, ypač jo I dalis, trykšte trykšta skaidrumu ir šviežumu – rodos, aplinkui tik čiulba paukščiai ir tepliuškena vandenu upeliai. Visi sveikina atbundantį pavasarį.

„**Vasara**“ – nepakeliamas karštis, skamba gegučių, dagilių balsai, artinasi liūtis ir audra, sušvyti žaibai, sudunda griaustinis.

„**Ruduo**“ – baigę rudens darbus, linksminasi ir vaišინasi valstiečiai. Pailsėjęs išsiruošia medžioklėn.

„**Žiema**“ – didžiulis šaltis, speigas verčia kalenti dantimis... Paguodą randi tik kambarėje prie židinio. Prasidėjusi dviejų vėjų – šaltųjų ir šiltųjų kraštų – dvikova pranašauja, kad pavasaris ne už kalnų.

JONINIŲ DAINOS

Artėja vasara – ganiavos, šienapjūtės, rugiapjūtės ir kitokių lauko darbų metas. Svarbiausias vasaros laikas – saulėgrīža – birželio 24-oji, kai saulė pasiekia aukščiausią pakilimo tašką ir pamažu dienos pradeda trumpėti. Ta diena mūsų krašte vadinama **Rasomis**, **Kupelėmis** arba tiesiog **Joninėmis**.

Nuo seniausių laikų ši trumpiausios metų nakties šventė turėjo daugybę papročių. Žmonės užkalbėjimais kreipdavosi į Saulę, Perkūną, prašydavo apsaugoti nuo piktųjų dvasių, raganų, sausros, liūčių ar krušos. Jaunimas rinkdavo kupoles (vaistažoles), burdavo iš gėlių, pindavo ir plukdydavo vainikus, kurdavo didžiulius laužus ir šokinėdavo per juos, norėdamas apsivalyti nuo piktųjų dvasių. Žemdirbiai su fakelais apeidavo javų laukus, dėkodavo šventiesiems medžiams ir visai gamtai. Tekant saulei, brisdavo per rasas, tikėdamiesi geresnio derliaus. Merginos dar saulei netekėjus prausdavosi rasa veidą, norėdamos būti gražesnės ir skaitesnės. Šeimininkės naktį vilkdavo per rasotą žolę rankšluostį, rasą išgrėždavo ir sugirdydavo karvėms, kad kuo daugiau pieno duotų. Daug visokių papročių, burtų, apeigų ir pramogų buvo, ir visas jas lydėjo dainos.

MUZIKOS PEDAGOGŲ APKLAUSA

APIE E. BALČYČIO VIII-X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMĄ *GERB. MOKYTOJAU,*

Per 1999-2004 m. išleisti nauji E. Balčyčio muzikos vadovėliai vidurinėms klasėms ir įrašų komplektai kompaktinėse plokštelėse. Rodos, paprasta ir aišku kad norint mokyti muzikos, reikia tinkamai pateikti mokamąją medžiagą . Tačiau muzikos mokymo praktikoje paaiškėja, jog tai nėra lengvas uždavinys. Mokytojai-praktikai susiduria su įvairiais sunkumais. Šioje anketoje pateikti klausimai yra susiję su muzikos ugdymu VIII-X klasėse. Mums labai svarbi ir reikalinga JŪSŲ nuomonė, nes JŪS, MUZIKOS MOKYTOJAI, dirbantis praktinį darbą, geriausiai pastebite ir jaučiate privalumus ir trūkumus mokydami mokinius muzikos.

Apklausą parengė Radviliškio Gražinos vidurinės mokyklos muzikos mokytojas-metodininkas, Šiaulių universiteto Menų fakulteto Muzikos teorijos ir pedagogikos katedros magistrantas Artūras Miškinis. Anketos duomenys reikalingi mano magistro darbui, kuriais ateityje galės pasinaudoti ir kiti muzikos pedagogai bei studentai.

Apklausa yra ANONIMINĖ

Nei PAVARDĖS, nei MOKYKLOS nurodyti NEREIKIA

Prašytume atsakyti į keletą klausimų apie save

Jums tinkančius atsakymus įrašykite arba pažymėkite šitaip X

Kokia Jūsų lytis?	vyras moteris
Kiek jums metų?	man.....metai(-ų)
Kokia Jūsų pedagoginė kvalifikacija?	mokytojas(a) vyr. mokytojas(a) mokytojas metodininkas(ė) mokytojas ekspertas(ė) Kita
Kiek metų dėstote muzikos dalyką?
Studijų įstaiga, kurioje įsigijote išsilavinimą, specialybė

9. Kuo dabartinius vadovėlius siūlytumėte papildyti?

VIII kl.....

 IX kl.....

 X kl.....

10. Ar 1995 m. parengta E.Balčyčio “Bendrojo lavinimo mokyklos muzikos programa

V – X klasėms:	Labai gera	Taip
		Ne
		Iš dalies
	Vidutiniška	Taip
		Ne
		Iš dalies
	Netinkama	Taip
		Ne
		Iš dalies

11. Ar užtenka vienos muzikos pamokos, kad įvykdytumėte esminį muzikos vadovėlio turinį?

VIII kl.	Taip	IX kl	Taip	X kl	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

12. Kokias išmoktas dainas iš vadovėlių geba mokiniai atlikti mintinai?

VIII kl.....

 IX kl.....

 X kl.....

13. Kokias dainas siūlytumėte išimti iš vadovėlio ir kodėl?

VIII kl.....

 IX kl.....

 X kl.....

14. Ar groja mokiniai skudučiais muzikos pamokose?

VIII kl.	Taip	IX kl.	Taip	X kl.	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

15. Kokias pjeses mokiniai išmoksta skudučiuoti iš vadovėlių?

VIII kl.....
 IX kl.....
 X kl.....

16. Kurių pjesių, skirtų groti skudučiais nepavyko išmokti ir kodėl?

VIII kl.....
 IX kl.....
 X kl.....

17. Kokiais muzikos instrumentais, be skudučių, muzikuojate su mokiniais?

VIII kl.....
 IX kl.....
 X kl.....

18. Ar solfedžiuojate iš vadovėlių?

VIII kl.	Taip	IX kl.	Taip	X kl.	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

19. Ar atliekate ritminius darinius iš vadovėlio?

VIII kl.	Taip	IX kl.	Taip	X kl.	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

20. Kokių kūrinių, skirtų klausymuisi iš vadovėlių nesiklausėte ir kodėl (neturite fonotekos, nėra tinkamos aparatūros, kitos priežastys)?

VIII kl.....

.....

.....

IX kl.....

.....

.....

X kl.....

.....

.....

21. Ar vedate kompleksines pamokas?

VIII kl.	Taip	IX kl.	Taip	X kl.	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

22. Parašykite eiliškumo tvarka, kokiai muzikos veiklai (pamokos temos dėstymas, dainavimas, solfedžiavimas, muzikos klausymasis, muzikavimas, ritmavimas) daugiausia skiriate dėmesio ir kodėl?

VIII kl.....

.....

IX kl.....

.....

X kl.....

.....

23. Ar žinote moksleivių muzikinius gebėjimus?

VIII kl.	Taip	IX kl.	Taip	X kl.	Taip
	Ne		Ne		Ne
	Iš dalies		Iš dalies		Iš dalies

24. Kiek mokinių(atskirai berniukai ir mergaitės) intonuoja klasėje? (nurodyti skaičių)

VIII kl	<i>Berniukai</i>	<i>Mergaitės</i>	IX kl.	<i>Berniukai</i>	<i>Mergaitės</i>	X kl.	<i>Berniukai</i>	<i>Mergaitės</i>
	Taip.....	Taip.....		Taip.....	Taip.....		Taip.....	Taip.....
	Ne.....	Ne.....		Ne.....	Ne.....		Ne.....	Ne.....
	Iš dalies.....	Iš dalies.....		Iš dalies.....	Iš dalies.....		Iš dalies.....	Iš dalies.....

25. Kiek mokinių klasėje geba solfedžuoti iš vadovėlio?

VIII kl	Taip.....	IX kl. Taip.....	X kl. Taip.....
	Ne.....	Ne.....	Ne.....
	Iš dalies.....	Iš dalies.....	Iš dalies.....

26. Kiek mokinių klasėje geba atlikti ritminius darinius?

VIII kl	Taip.....	IX kl. Taip.....	X kl. Taip.....
	Ne.....	Ne.....	Ne.....
	Iš dalies.....	Iš dalies.....	Iš dalies.....

27. Kaip įvertinate mokinių žinias ir gebėjimus?

.....

.....

.....

28. Ar turite drausminių problemų su mokiniais?

VIII kl.	Taip	IX kl. Taip	X kl. Taip
	Ne	Ne	Ne
	Iš dalies	Iš dalies	Iš dalies

29. Parašykite su kokiomis problemomis susiduriate savo darbe, o taip pat parašykite savo pasiūlymus, idėjas.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DĖKOJU UŽ DALYVAVIMĄ APKLAUSOJE IR LINKIU SĖKMĖS!

MOKINIŲ APKLAUSA

APIE E.BALČYČIO VIII – X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMĄ

MIELAS MOKSLEIVI,

Šioje anketoje pateikti klausimai yra susiję su muzikos ugdymu VIII – X klasėse. Muzikos garsai mus lydi visą gyvenimą. Todėl mums labai svarbi JŪSŲ nuomonė ir atsakymai, kaip tau sekasi pažinti muzikos pasaulį. Surinkti duomenys reikalingi tam, kad būtų gerinamas muzikinis lavinimas mokyklose.

Tikimės nuoširdžių atsakymų.

Apklausa yra ANONIMINĖ

Nei PAVARDĖS, nei MOKYKLOS nurodyti NEREIKIA

Jums tinkančius atsakymus įrašykite arba pažymėkite šitaip

1. Klasė kurioje mokaisi:.....
2. Kiek tau metų.....
3. Tu esi: mergina..... vaikinai.....
4. Ar lankai muzikos mokyklą? TAIP..... NE.....
5. Ar lankai mokykloje veikiančius muzikos būrelius? TAIP..... NE.....
6. Įrašykite kokiais muzikos instrumentais mokate groti.....
7. Koks Jūsų metinis įvertinimas muzikos pamokoje?.....
8. Įsivertinkite patys save:

<u>AŠ</u> sugebu ir moku	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Nežinau	Nemoku
Dainuoti					
Groti					
Solfedžuoti					
Ritmuoti					
Skirti, analizuoti klausymuisi skirtus kūrinis					
Užrašyti natas					
Įvardinti muzikinius terminus					
Apibūdinti muzikos raidą					

9. Parašykite vietą (nuo pirmos iki aštuntos) kuriai veiklai daugiausiai laiko skiriate su mokytoju muzikos pamokose:

- Dainuojate
- Grojate
- Atliekate ritmą
- Solfedžiuojate
- Klausotės muzikos kūrinius ir juos aptariate
- Nagrinėjate muzikos raidą, teoriją
- Mokatės muzikos rašto
- Rašote kontrolinius darbus.

10. Parašykite vietą (nuo pirmos iki aštuntos) kas tau labiausiai patinka muzikos pamokoje:

- Dainuoti
- Groti
- Atlikti ritmą
- Solfedžiuoti
- Klausytis ir aptarti muzikos kūrinius
- Mokyti muzikos rašto
- Mokyti teorijos
- Rašyti kontrolinius darbus

11. Ar naudojate muzikos vadovėliais:

- Mokydamiesi dainų TAIP..... KARTAIS..... NE.....
- Solfedžiuodami TAIP.....KARTAIS.....NE.....
- Grodami mokykliniais instrumentais TAIP.....KARTAIS.....NE.....
- Atlikdami ritmo užduotis TAIP.....KARTAIS.....NE.....
- Kalbėdami apie muzikos raidą(teoriją)TAIP.....KARTAIS.....NE.....
- Kalbėdami apie kompozitorius ir jų kūrybą
TAIP.....KARTAIS.....NE.....
- Klausydami muzikos kūrinių ir juos aptardami
TAIP.....KARTAIS.....NE.....

1.	7.	13.
2.	8.	14.
3.	9.	15.
4.	10.	16.
5.	11.	17.
6.	12.	18.

8. Prie paveikslėlių su rankų ženklais užrašyk natų pavadinimus:

9. Po paveikslėliais parašyk, kas atlieka muziką:

10. Parašyk, kaip skirstomi dainininkų balsai:

.....
.....
.....
.....

11. Parašyk, kokius žinai intervalų pavadinimus:

.....
.....

12. Parašyk, kokius žinai kompozitorius:

.....
.....
.....
.....

13. Parašyk, kokią žinai lietuvišką operą ir kas ją sukūrė.....

.....

14. Parašyk, kokį žinai lietuvišką baletą ir kas jį sukūrė.....

.....

15. Parašyk dešimt kūrinių, kurių klausėtės per muzikos pamokas ir kas juos

sukūrė: 1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

MOKINIŲ APKLAUSA APIE E.BALČYČIO MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMĄ

MIELAS VIII klasės MOKSLEIVI,

Šioje anketoje pateikti klausimai yra susiję su muzikos ugdymu VIII – X klasėse. Muzikos garsai mus lydi visą gyvenimą. Todėl mums labai svarbi JŪSŲ nuomonė ir atsakymai, kaip tau sekasi pažinti muzikos pasaulį. Surinkti duomenys reikalingi tam, kad būtų gerinamas muzikinis lavinimas mokyklose.

Tikimės nuoširdžių atsakymų.

Apklausa yra ANONIMINĖ

Nei PAVARDĖS, nei MOKYKLOS nurodyti NEREIKIA

Jums tinkančius atsakymus įrašykite arba pažymėkite šitaip

1. Klasė kurioje mokaisi:
2. Kiek tau metų
3. Tu esi: mergina vaikinai
4. Ar lankai muzikos mokyklą? TAIP NE
5. Ar lankai mokykloje veikiančius muzikos būrelius? TAIP NE
6. Įrašykite kokiais muzikos instrumentais mokate groti.....
7. Koks Jūsų metinis įvertinimas muzikos pamokoje?.....
8. Įsivertinkite patys save:

<u>AŠ</u> sugebu ir moku	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Nežinau	Nemoku
Dainuoti					
Groti					
Solfedžuoti					
Ritmuoti					
Skirti, analizuoti klausymuisi skirtus kūrinius					
Užrašyti natas					
Įvardinti muzikinius terminus					
Apibūdinti muzikos raidą					

Testas

1. Kas kuria muziką?
2. Išvardink, kokius žinai lietuvių liaudies žaidimus, ratelius ir šokius, užrašydamas jų pavadinimus
-
-
-
3. Išvardink, kokias žinai kalendorines šventes
-
-
4. Kas sukūrė Lietuvos Himną?
5. Parašyk į kokius etnografinius kraštus skirstoma Lietuva?
-
6. Parašyk, kaip vadinami šie muzikos ženklai:

7. Parašyk muzikos instrumentų pavadinimus:

8. Prie paveikslėlių su rankų ženklais užrašyk natų pavadinimus:

9. Po paveikslėliais parašyk, kas atlieka muziką:

10. Parašyk, kaip skirstomi dainininkų balsai:

.....

.....

.....

.....

11. Parašyk, kokius žinai intervalų pavadinimus:

.....

.....

12. Parašyk, kokius žinai kompozitorius:

.....

.....

.....

.....

13. Parašyk, kokią žinai lietuvišką operą ir kas ją sukūrė

14. Parašyk, koki žinai lietuvišką baletą ir kas jį sukūrė

15. Parašyk dešimt kūrinių, kurių klausėtės per muzikos pamokas ir kas juos sukūrė:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....

TESTAS VIII klasei

1. Parašyk kokią muziką vadiname polifonine ir kokią homofonine.....

.....
.....
.....

2. Kuo skiriasi imitacinė polifonija nuo kontrastinės.....

.....
.....
.....

3. Kuo skiriasi sutartinės nuo paprastų dainų

.....
.....
.....

4. Parašykite, kas yra kantata, oratorija, rekviem, mišios, kuo šie žanrai vienas nuo kito skiriasi savo turiniu ir sandara.....

.....
.....
.....
.....
.....

5. Kokiame Lietuvos krašte giedamos raudos.....

.....
.....
.....

6. Kokios yra būdingiausios etnografinės šventės ?

.....
.....
.....
.....

7. Ką žino te apie simfonijos žanrą – jos apimtį, dalis ir reiškiamas idėjas ?

.....
.....
.....

8. Ką žinote apie simfoninį orkestrą, jo instrumentus ir tų instrumentų grupių išdėstymą scenoje ?

.....
.....
.....
.....
.....

9. Parašykite, kas būdinga: dzūkų, aukštaičių, žemaičių, suvalkų liaudies dainoms ?

.....
.....
.....
.....

10. Parašykite kuo skiriasi Re mažorinė tonacija nuo Fa ir Sol mažorinių tonacijų ?

.....
.....
.....
.....

TESTAS IX klasei

1. Išvardinkite septynias pagrindines muzikos raidos epochas:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

2. Kokia lietuvių liaudies dainų rūšis yra išlikusi iš senovės laikų ?

.....

3. Kas vidurinių viduramžių laikotarpiu labiausiai įsimintina muzikinei kultūrai ?

.....

4. Koks instrumentas buvo sukurtas Renesanso laikotarpyje ?

.....

5. Išvardink tris Renesanso laikų šokių pavadinimus

.....

6. Įvardink du garsiausius Baroko kompozitorius

.....

7. Parašyk įžymiausią smuikų meistrą

.....

8. Įvardink Vienos klasikos kompozitorius

.....

9. Parašyk garsiausios Romantinės operos kūrėją

.....

10. Kada ir kur pradėjo formotis savitos muzikos žanras – džiazas ?

.....

Magistro darbo ketvirtos struktūrinės dalies antro bloko testas X klasei. Rezultatus ir jų analizę (žr. Magistro darbo 32 psl.).

7 PRIEDAS

TESTAS X klasei

1. Kada ir kur įvyko pirmoji lietuvių dainų šventė ?

.....

2. Kaip skirstomos sutartinės ?

.....

3. Išvardink penkis lietuvių liaudies dainų žanrus

.....

4. Parašyk šių liaudies instrumentų pavadinimus

5. Kas yra polonezo „Atsisveikinimas su tėvyne“ muzikos autorius ?

.....

6. Kas ir kokios pirmosios operos autorius ?

.....

7. Parašyk du didžiuosius tautinio atgimimo ir tautinės dvasios žadintojus

.....

8. Kokias dvi simfonines poemas parašė M.K.Čiurlionis ?

.....

9. Kas yra operos „Dalia“ autorius ?

10. Įvardink nors vieną lietuvių šiuolaikinės muzikos kompozitorių

.....

.....

.....

VIII – X KLASIŲ MUZIKOS VADOVĖLIŲ TURINIO VYKDYMO TYRIMAI

SANTRAUKA

Muzikos mokytojas, dirbdamas mokykloje, siekia įvykdyti muzikinio ugdymo programą ir įgyvendinti muzikos vadovėlių turinį, kad jo moksleiviai pakiltų į aukštesnį muzikinių gebėjimų lygį. Norėdamas sėkmingai dirbti dabartinėje mokykloje, muzikos mokytojas turi tinkamai atrinkti mokamąją medžiagą pagal mokinių gebėjimus ir žinias.

Magistro darbe yra tiriama, kaip vykdomas vadovėlių muzikinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokyklose VIII – X klasėse, studijuojama mokslinė teorinė bei metodinė literatūra apie muzikinį ugdymą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.

Darbo metu pirmą kartą Radviliškio rajono bendro lavinimo mokyklose buvo atliktas nuoseklus tyrimas, kaip vykdomas VIII – X klasių vadovėlių turinys ir koks šių klasių mokinių muzikinių gebėjimų lygis. Gauti duomenys parodė esamą padėtį rajono mokyklose.

Ugdomasis eksperimentas, vykęs 2004 – 2005 m. Radviliškio Gražinos vidurinėje mokykloje VIII a klasėje, parodė, kad taikant individualią muzikinio ugdymo programą ir žinant, ką geba mokiniai, iš esmės galima įvykdyti muzikos vadovėlio turinį ir taip pakelti moksleivius į aukštesnį muzikinių gebėjimų lygį.

THE ANALYSIS OF IMPLEMENTATION OF MUSIC TEXTBOOKS CONTENT FOR THE STUDENTS OF GRADE 8-10

SUMMARY

The music teacher, who works at school, tries to implement the program of musical education and the content of the music textbook so that his students would advance the higher level of musical skills. If he wants to work successfully in the modern school, the music teacher has to select the material suitably according to the students' skills and knowledge.

The Master's work analyzes how the content of the textbooks of musical training is implemented in the general schools of grade 8-10. The scientific- theoretical literature and methodology about musical education are studied in the Lithuanian secondary schools.

The research was implemented, which analyzed how the content of the textbooks of grade 8-10 is implemented in Radviliškis secondary schools the first time and which is the students' level of those grades. The data of this research has shown the position in the schools of the district..

This training experiment, which was done in Radviliškis Gražinos secondary school 8a class in 2004-2005, has shown that the content of the music textbook can be implemented by practicing the individual program of musical education and learning what students are able to do and to advance the students to the higher level of musical level.